

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

TARIMDA ÇALIŞAN KADINLARIN SOSYAL GÜVENLİK
SORUNLARI: BOLU İLİ MENGEN İLÇESİNDE BİR SAHA
ARAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FERİDE GÖKÇEN ALBAŞ ÇİÇEKDENK

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Aytekin Güven

BOLU, EKİM - 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Feride Gökçen ALBAŞ ÇİÇEKDENK hazırlanan “Tarımda Çalışan Kadınların Sosyal Güvenlik Sorunları: Bolu İli Mengen İlçesinde Bir Saha Araştırması” adlı tez çalışması jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı İktisat Bölümü Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 26/10/2023

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Aytekin GÜVEN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Fatma DAVARCIOĞLU ÖZAKTAŞ
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 18.11.2023 tarihinde Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan gerçekleştirilen benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %6 olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma için İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan 2021/474 sayısı ile etik izin alınmıştır.

.....

FERİDE GÖKÇEN ALBAŞ ÇİÇEKDENK

ÖZET

**TARIMDA ÇALIŞAN KADINLARIN SOSYAL GÜVENLİK SORUNLARI:
BOLU İLİ MENGEN İLÇESİNDE BİR SAHA ARAŞTIRMASI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
FERİDE GÖKÇEN ALBAŞ ÇİÇEKDENK
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. AYTEKİN GÜVEN)**

BOLU, EKİM - 2023

XII + 98

Kadınların işgücüne katılımı tüm dünyada erkeklere göre daha düşüktür (World Bank, 2023). Tarım sektöründe bu eşitsizlik daha da fazladır. Kırsal kesimde ücretsiz aile çalışanı olarak çalışan kadınların en önemli sorunlarından biri sosyal güvenlik meselesidir. Çoğu kadın sosyal güvencesi olmadığı için sağlık hizmetlerinden tam yararlanamadığı gibi emeklilik hakkı da kazanamamaktadır. Bunun yanı sıra hastalık, iş kazası, analık gibi en temel sosyal güvenlik haklarından da mahrum kalmaktadırlar. Bu çalışma, Bolu İli Mengen İlçesi'nde tarım sektöründe çalışan kadınların sosyal güvenlik sorunlarını incelemeyi, ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada Bolu ili Mengen ilçesinde rasgele seçilen 30 kadın tarım çalışanıyla derinlemesine görüşme tekniği ile anketler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre ankete katılan kadınların çoğu ücretsiz aile çalışanı olarak çalışmaktadır. Görüşmecilerin büyük kısmının tarım sigortaları hakkında bilgisi bulunmamaktadır. Bilgisi bulunanlar ise yüksek maliyetten dolayı sigorta yaptırmadıklarını, eşlerinin sigortalı olduğunu ve sağlık için eşlerinin sigortalarından faydalandıklarını belirtmişlerdir. Sorunun çözümü için tarımda çalışan kadınların sosyal güvenlik, sosyal sigorta konusunda bilgilendirilmesi, kadınların prim tutarları, prim ödeme süreleri konusunda gerekli kolaylıkların yapılması gerekmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Sosyal Güvenlik, Bolu, Kadın İstihdamı, Tarım

ABSTRACT

SOCIAL SECURITY PROBLEMS OF WOMEN WORKERS IN AGRICULTURE: A FIELD RESEARCH IN MENGAN DISTRICT OF BOLU PROVINCE

**MASTER THESIS
FERİDE GÖKÇEN ALBAŞ ÇİÇEKDENK
BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF ECONOMICS
(SUPERVISOR: PROF. DR. AYTEKİN GÜVEN)**

BOLU, OCTOBER 2023

XII + 98

Women's labor force participation is lower than men all over the world (World Bank, 2023). This inequality is even greater in the agricultural sector. One of the most important problems of women working as unpaid family workers in rural areas is the social security issue. Since most women do not have social security, they cannot fully benefit from health services and cannot earn the right to retirement. In addition, they are deprived of the most basic social security rights such as sickness, work accident and maternity. This study aims to examine the social security problems of women working in the agricultural sector in Mengen District of Bolu Province and to offer solutions in line with the results. In the study, questionnaires were carried out with in-depth interview technique with 30 randomly selected female agricultural workers in the Mengen district of Bolu province. According to the results obtained from the interviews, most of the women who participated in the survey work as unpaid family workers. Most of the interviewees have no knowledge about agricultural insurance. Those with knowledge stated that they did not have insurance due to the high cost, that their spouses were insured and that they benefited from their spouse's insurance for health. In order to solve the problem, women working in agriculture should be informed about social security and social insurance, and necessary facilities should be made about the premium amounts and premium payment periods of women.

KEYWORDS: Social Security, Bolu, Women, Female Employment, Agriculture

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ	ix
GRAFİK LİSTESİ	x
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ.....	xi
TEŞEKKÜR.....	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI ve TARİHÇESİ.....	3
1.1 Sosyal Güvenlik Kavramı	3
1.1.1 Sosyal Güvenlik Tehlikeleri.....	5
1.2 Sosyal Güvenliğin Tarihçesi	7
1.2.1 Sosyal Güvenliğe Yön Veren Modeller:.....	7
1.3 Türkiye’de Sosyal Güvenlik	14
1.3.1 Türk Sosyal Güvenlik Tarihi	14
1.3.2 Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıklarının Nedenleri	16
1.3.3 Tarımda Sosyal Güvenlik Uygulamaları.....	20
İKİNCİ BÖLÜM	25
2. TARIM SEKTÖRÜ ve KADIN İSTİHDAMI	25
2.1 Tarımda Çalışma Şekilleri	25
2.2 Türkiye’nin Tarımsal Yapısı.....	29
2.3 Bolu’nun Tarım Yapısı	34
2.4 Dünyada Kadın İstihdamı	40
2.5 Türkiye’de Kadın İstihdamı.....	45
2.6 Tarım Sektöründe Kadın İstihdamı.....	48
2.7 Bolu’da Kadın İstihdamı.....	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	54
3. SAHA DENEYİMLERİ ve BULGULAR.....	54
3.1. Literatür Taraması.....	54
3.2. Saha Deneyimleri ve Bulguları	59
3.2.1. Veri Toplama Süreci	59
3.2.2. Veri Analizi Süreci	60
3.2.3. Demografik Bilgiler	60
3.2.4. Tarım Tecrübeleri	60

3.2.5. Ekilen Ürünler.....	61
3.2.6. Tarım Arazi Büyüklüğü	62
3.2.7. Tarımda Çalışma Süreleri	63
3.2.8. Ev İşlerinde Geçirdikleri Süre	64
3.2.9. Yıl İçerisinde Çalışma Süreleri.....	65
3.2.10. Çalışma Koşullarından Memnuniyet Durumu.....	66
3.2.11. Tarım Dışı İş Tecrübeleri.....	68
3.2.12. Tarım ve Tarım Dışı Gelir	69
3.2.13. Toplam Gelir.....	71
3.2.14. Sosyal Güvenlik Sorunları	73
3.2.15. İş Kazası Yaşama Durumu	76
3.2.16. Toplumsal Cinsiyet Algıları.....	77
SONUÇ.....	80
KAYNAKLAR.....	84
EKLER.....	94
EK 1 Görüşmelerde Kullanılan Soru Yönergesi.....	94
EK 2 Görüşmeci Bilgileri	98

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1. SGK Bütçe Gelir – Gider Dengesi	17
Tablo 1.2. Kayıt Dışı İstihdam	18
Tablo 1.3. Aktif / Pasif Oranı	19
Tablo 2.1. Bazı Ülkelerin Tarım, Ormancılık Ve Balıkçılık Katma Değeri (GSYİH'nin Yüzdesi) (%)	31
Tablo 2.2. Bolu İli Tarım Alanı Dağılımı	34
Tablo 2.3. Bolu İli Tarla Bitkileri Ekim Alanı Ve Üretim Miktarları	34
Tablo 2.4. Bolu İli Meyve Üretimi Ekim Alanı Ve Üretim Miktarları	35
Tablo 2.5. Bolu İli Sebze Üretimi Ekim Alanı Ve Üretim Miktarları	35
Tablo 2.6. Bolu İli Tarım ve Tarım Dışı GSYH	36
Tablo 2.7. Toplam İşlenen Tarım Alanı (Hektar)	37
Tablo 2.8. Bitkisel Üretim Değeri (Bin TL, reel fiyatlarla)	38
Tablo 2.9. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretimi (Ton)	39
Tablo 2.10. Kadın İşsizlik Oranları (%)	43
Tablo 2.11. Bazı Ülkelerin Kadın Ve Erkek İşsizlik Oranları (%)	44
Tablo 2.12. Türkiye’de Kadın İstihdam Oranları %	45
Tablo 2.13. Türkiye 2022 Yılı İstihdam Oranı, İşgücüne Katılma Oranı, İşsizlik Oranı %	46
Tablo 2.14. 2021 Yılı Cinsiyete Göre Kadının Çalışması İle İlgili Algılar (%)	48
Tablo 2.15. Tarım Sektöründe Kadın İstihdam Oranları (%)	50
Tablo 2.16. Türkiye’de Tarım Sektöründe Kadın İstihdam Oranları (%)	51
Tablo 2.17. 2022 Yılı Bolu İli EK 5 Maddesi Kapsamındaki Sigortalı Sayıları	52
Tablo 2.18. 2022 Yılı Bolu İli BAĞ-KUR’lu Sigortalı Sayıları	52
Tablo EK.1. Görüşmeciler Bilgileri	98

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa

Grafik 2.1. Tarımda Kadın İstihdamının Yüzdesi.....	49
--	----

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu

GSMH: Gayrisafi Milli Hasıla

GSYH: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca yardımlarını benden esirgemeyen ve kendisinden çok şey öğrendiğim kıymetli danışmanım Prof. Dr. Aytekin GÜVEN'e teşekkür ederim. Tez savunma jürisi üyeleri Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ ve Doç. Dr. Fatma DAVARCIOĞLU AKTAŞ'a değerli akademik katkıları için teşekkürü bir borç bilirim.

İktisat eğitimi alma konusunda beni teşvik eden babam Ramazan ALBAŞ'a ve benimle gurur duyan annem Şükriye ALBAŞ'a, kardeşim Merve Gözde ALBAŞ'a, küçüğüm Beyza Nur ALBAŞ'a, canlarım Ayşenur ve Mehmet ALBAŞ'a amcam Selçuk ALBAŞ'a, dayım Dr. Uğur SAĞLAM'a ve geniş aileme çok teşekkür ederim. Her zaman beni destekleyen, bu süreçte ve her süreçte yanımda olan eşim Okan ÇİÇEKDENK'e çok teşekkür ederim. Bu süreci bitirmemde beni destekleyen ve her zaman yanımda olan dostum Merve AKTÜRK'e de çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

İnsanlar, hayatları boyunca çeşitli riskler ile karşı karşıya kalmaktadır ve bu riskler karşısında kendilerini güvence altına alacak uygulamalara ihtiyaç duymaktadır. Sosyal güvenliğe tam da bu noktada ihtiyaç duyulmuştur. Sosyal güvenlik, toplumdaki kişilere ekonomik ve sosyal yönden birçok avantaj sağlamaktadır.

Her bireyin karşılaştığı risklerden korunabilmesi için sosyal güvenliğe sahip olması gerekmektedir. Ancak özellikle ülkelerin ana kaynağı olan, besin elde edilmesini sağlayan, sadece gıda ihtiyacının karşılanması bakımından değil gelir kaynağı olma, istihdama katkı sağlaması, hammadde ve sermaye sağlama gibi birçok neden ile de vazgeçilmez olan, ülkelerin sosyal ve ekonomik olarak gelişmesinde önemli görevler yüklenen tarım sektöründe sosyal güvenlik ile ilgili düzenlemeler oldukça yetersiz kalmaktadır.

Kadın istihdamı, ülkelerin kalkınması için çok önemli bir unsurdur. Ülkelerin gelişmişliği, ülkedeki kadın istihdam oranıyla doğru orantılıdır. Ekonomik özgürlüğe sahip olan kadının, zaman ilerledikçe eğitim seviyesi yükselmekte, özgüveni yüksek ve özgün düşüncelere sahip bir birey olmakta ve dahası ülkelerin kaderini değiştirebilmektedir. Bu nedenle kadın istihdamı, tüm dünya ülkelerinin ekonomik gelişmeleri üzerinde önemli bir ekiye sahiptir ve mutlaka kadın istihdamının artırılması için gerekli çalışmalar artırılmalıdır.

2022 verilerine göre Türkiye’de tarım sektöründe kayıt dışı istihdam oranı %80’dir (TÜİK, 2023). Bu kayıt dışı istihdamın %90,1’ini kadınlar oluşturmaktadır. Tarım sektöründeki emeğin büyük bir bölümünü oluşturan kadınların çoğu ücretsiz aile çalışanı olarak çalışmakta ve birçoğunun sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Bu durumun nedenlerinden biri ataerkil toplum yapısıdır. Sağlık konusunda eşten yararlanmanın yeterli sayılması, sigortalar hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması ve sosyal güvenlik maliyetlerinin yüksek olması diğer nedenler olarak gösterilebilir.

Bu çalışma, Bolu ili Mengen İlçesi’nde tarımda çalışan kadınların sosyal güvenliğin öneminin farkında olup olmadıkları, sosyal güvenliğe sahip olup olmadıkları, neden sigorta yaptırmadıkları, sosyal güvenlik konusunda

karşılaştıkları sorunları, bu sorunlar karşısında beklentilerini saptamak bakımından görüş ve öneriler geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma kapsamında Mengen İlçesinde rasgele seçilmiş tarımda çalışan 30 kadın ile anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada görüşmecilerin çoğunluğunun herhangi bir sosyal güvencesinin bulunmadığı saptanmıştır. Sosyal güvenliğe sahip olmayan görüşmeciler sosyal güvenliklerinin bulunmamasından oldukça pişmanlardır. Nitekim bu çalışmanın, kadınların sigorta yaptırmama nedenlerin belirlenmesi, kadınların kayıt dışı istihdamının azaltılması, kadın sigortalı sayısının artırılması kapsamı ile ilgili konularda yürütülen çalışmalara yol gösterici olması ve politika yapıcılara çözüm önerileri sunma konusunda önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde sosyal güvenlik kavramı ve tarihçesinden, ikinci bölümde tarım sektörü ve kadın istihdamından ve son olarak üçüncü ve son bölümde ise çalışmanın derinlemesine görüşme şeklinde gerçekleştirilen anketlerin saha deneyimleri ve bulgulardan söz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI ve TARİHÇESİ

1.1 Sosyal Güvenlik Kavramı

Sosyal güvenlik, toplumdaki kişilere ekonomik yönden dayanak sağlama, toplumu olumsuz yönde etkileyen olaylara karşı koruma ve toplumda yaşayan bireylerin kişiliğinin geliştirilmesini sağlama gibi fonksiyonlara sahiptir. Sosyal güvenlik sadece bireylerin geleceğini garanti altına almaya yönelik kurallar bütünü olmayıp, aynı zamanda sosyal politikanın bir alanıdır.

Sosyal güvenlik dar anlamda sosyal güvenlik ve geniş anlamda sosyal güvenlik olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır (Alper ve Kadir, 2015:4). Dar anlamda sosyal güvenlik, bireyleri tanımlanmış sosyal tehlikelerin zararlarına karşı korumayı amaçlayan bir anlayıştır. Sosyal güvenlik garantisi sosyal sigortalarla sağlanmaktadır. (Alper, 2011:162; Arıcı, 199:3). Diğer bir deyişle, sosyal güvenlik bir takım sosyal risklere karşı toplumun tamamının sosyal güvenceye sahip olmasını amaçlamaktadırlar. Bu kavram; sosyal risklerin neden olduğu gider artışlarına ve gelir kayıplarına karşı bireyin bir başkasının yardımına muhtaç olmadan geçinme ve yaşama gereksinimini karşılama olarak da tanımlanabilmektedir. Aynı zamanda sosyal güvenlik gelirin yeniden dağılımını sağlayarak insanca yaşanılabilir bir hayat seviyesinin garanti altına alınması olarak da tanımlanabilir. Sosyal güvenlik, bir toplumun parçası olan kişilere, gelirleri ne olursa olsun yaşlılık ile hastalık, kaza, ölüm ve malullük gibi sosyal riskler karşısında asgari bir yaşam düzeyi sağlama amacına yöneliktir” ifadesi dar anlamda sosyal güvenliği tanımlamaktadır (ILO, 1952).

Geniş anlamda sosyal güvenlik kavramını sosyal risklerin etkilerinin giderilmesi bağlamında bir sınırlamaya tabi değildir. Bu yüzden geniş anlamda sosyal güvenlik, sadece sosyal güvenliği ekonomik yönden ele almamaktadır. Sosyal güvenlik geniş anlamıyla; “her insana, yaşamın türlü şartlarında, aşırı ihtiyaç halinde fedakârlık ettirmeden, insana yaraşır bir yaşam düzeyi sağlamaya yönelik düzenleme ve önlemler bütünü” olarak tanımlanmıştır (Kılıç, 2017:381). Geniş anlamda sosyal güvenlik bireyleri sadece muhtaçlık gibi durumlardan

korumakla kalmayıp, yaşam seviyesinin de korunması ve asgari düzeyde karşılanmasını ve garanti altına alınmasını da kapsayacak kadar derinlikte bir içeriğe sahiptir. Geniş anlamda sosyal güvenlik sosyal riskleri önleyen tedbirleri de içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda iş kazası ve hastalıkların önlenmesine yönelik tedbirlerin, işsizliğe karşı mücadele ve koruyucu bir sağlık politikasının geliştirilmesi gibi sosyal riskler önleyecek tedbirleri de içermektedir. Geniş anlamda sosyal güvenlik kavramı oldukça dinamik bir niteliğe sahip olup, bu itibarla sosyal politika ve sosyal güvenlik arasında bir bütünleşme de meydana gelmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 22. Maddesi ise sosyal güvenliği; “Her insanın, toplumun bir üyesi gözüyle, sosyal güvencesi, şahsiyetinin serbestçe gelişebilmesi ve onuru için zorunlu olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakları mevcuttur” şeklinde tanımlamaktadır (Kurulu, B. M. G., (1948).

Anayasa Mahkemesine göre sosyal güvenlik, ekonomik yönden güçsüz olan kişileri, insanca yaşamak için yeterli geliri olmayanları koruyup kollamaktadır” şeklinde ifade etmiştir. “Sosyal güvenlik, her şeyden önce, herhangi bir sebeple kısmen ya da tamamen çalışamayanlara ve bu nedenle gelir kaybına uğrayan bireylere insan onuruna yaraşır asgari bir hayat sürmeleri için yeterli gelirin sağlanmasını öngörmektedir (AYM, Tarih: 14.11.1990 Esas Numarası:1990/5, Karar Numarası:1990/28).

Sosyal güvenlik bireylerin kişiliklerini oluşturma ve geliştirme imkânı da sağlamaktadır. Zira sosyal güvenliğin yayılması neticesinde toplumsal huzur ve barışın sağlandığında bireyler kişiliğini geliştirme imkânı bulacaktır. Sosyal güvenlik toplumdaki kişilerin çalışıp çalışmamalarına bakılmaksızın eğitim, barınma, dinlenme, kültür, kamu yönetimine katılma gibi temel ihtiyaçların asgari bir düzeyde karşılamayı da içermektedir (Yuvalı, 2016:63).

Ayrıca İLO, sosyal güvenlik sistemini kamu programları aracılığıyla hastalık, maluliyet, analık, işsizlik, çalışma gücü kaybı, yaşlılık, ölüm gibi nedenlerle kazancın düşmesi ya da kesilmesiyle ortaya çıkan ekonomik ve sosyal tehlikeye karşı bireyleri koruyan ve aile yaşamını destekleyen bir sistem olarak tanımlamaktadır. (Türk-iş, 1995:6).

1.1.1 Sosyal Güvenlik Tehlikeleri

Sosyal güvenlik, bireylerin karşı karşıya kaldığı tehlikeler ile mücadele aracıdır. Ancak sosyal güvenlik bireyin karşılaştığı tüm tehlikeleri karşılayamamaktadır. Örneğin sosyal güvenlik bireyin mal zararlarını karşılayamamaktadır. Ne gibi tehlikelerin sosyal güvenlik alanına girdiği konusu ilk kez İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde anlaşılır bir şekilde gösterilmiştir. Bu beyannamenin 25. Maddesinde sosyal güvenlik kapsamı belirtilmiştir. Karşılaşılan hangi tehlikenin sosyal güvenlik kapsamına girdiği ise ILO'nun 1952 tarihli ve 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi'nde yer almaktadır. Bu sözleşmeye göre 9 farklı tehlike bulunmaktadır.

1) Hastalık: Hastalık öncelikle geçici iş göremezlik yaratmaktadır. İşçiler daha sonra çalışma gücünü yeniden kazanarak işlerine geri dönmektedir. Sosyal güvenlik bu geçici süreçte oluşan tedavi edici sağlık hizmetleri alma konusunda koruma sağlamaktadır. Hastalık, geçici süre ile çalışma gücünün azalmasına yol açtığından çalışamayan süre için bireyin çalışmamaya bağlı gelirin de kesilmesini neden olmaktadır. Sosyal güvenlik sistemleri, geçici gelir kesintisi için bireylere gelir telafisi sağlamaktadır.

2) İş Kazaları: sigortalının çalışma yaşamında, sigortalıyı bedenen veya ruhen engelli hale getiren olaydır (SGK, 2023). İş kazasının gerçekleşmesine bağlı olarak geçici iş göremezlik ya da ölüm durumları söz konusu olduğunda gelir kaybı yaşanmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi hem çalışan kişinin hem de ailesinin gelir kaybının telafisini yapmaktadır.

3) Meslek Hastalıkları: Meslek hastalığı sonucunun hastalık ile aynı olmasına rağmen bireyin çalıştığı işe bağlı olarak meydana gelmesinden dolayı hastalıktan ayrılmaktadır. Sosyal güvenlik sistemleri böyle durumlarda sigortalılara gelir sağlamaktadır. Günümüzde 5510 Sayılı kanunda düzenlenmektedir (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 299).

4) Analık: Doğum ile kadınlar analık öncesi ve sonrasında belli bir zaman çalışma gücünü kaybetmektedir. Bunun sonucu olarak da gelir kaybı yaşarlar. Ayrıca bu durum her halükârda giderleri arttırmaktadır. Sosyal güvenlik hem doğum ile ilgili tedavi giderlerini üstlenmekte hem de gelir kayıplarını telafini etmektedir.

5) Malullük: Bireyin bir daha çalışmasına engel olacak sürekli bir durumun var olmasıdır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2012: 501). Sosyal güvenlik

sistemleri, sürekli çalışma gücü kaybından kaynaklanan gelir telafisi sağlamaktadır. Bunun dışında bireyin vücut sağlığına kavuşarak sosyal hayatına geri dönmesi için gerekli olan giderleri de karşılamaktadır.

6) Yaşlılık: Tüm insanlar eninde sonunda yaşlılık olgusu ile karşı karşıya kalarak çalışma gücünde azalma yaşamaktadır. Sosyal güvenlik sistemleri yaşlılık maaşı bağlayarak yaşlılık durumunda karşılaşılan gelirlerinin azalmasının ya da kesilmesinin telafisini sağlamaktadır.

7) Ölüm: Çalışan bireyin ölümü ile ailesinde bakmakla yükümlü olduğu eş, çocuk ve ana-babasının gelirleri kesilebilir. Sosyal güvenlik sistemi, bu gelir kayıplarının telafisini sağlayarak sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişileri koruma altına almaktadır. Dul ve yetim maaşları bu ölüm durumunun ortaya çıkmasından ötürü bağlanan maaşlara örnektir.

8) İşsizlik: İşgücünün farklı şekillerde istihdam dışında kalması nedeniyle işgücü kaybının yaşanmasına işsizlik denir. (Ekin, 2003:2). Birey bu durumda geçici olarak çalışmamakta ve gelirinin kesilmesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu kaybın giderilmesi için sosyal güvenlik sistemi bireyi koruma altına alarak ödenekler vermektedir.

9) Aile Gelirinin Yetersizliği: Çalışma gücü kaybı olmamasına karşın ailedeki bireylerinin sayısının fazla olmasından kaynaklanan aile gelirinin yetersizliği de bir sosyal güvenlik tehlikesidir. Çocuk sahibi olmakla beraber artan aile nüfusu giderlerinde artış yaşanmaktadır ve bu durum ailenin yoksullaşmasına neden olmaktadır. Bu durumun giderilmesi için sosyal güvenlik sistemi çocuk parası sağlayarak gider artışını hafifletmeyi amaçlamaktadır.

1990'lı yıllardan itibaren Almanya gibi bazı gelişmiş ülkelerde yaşlı ve engellilerin bakım gereksinimlerini karşılamak için bakım sigortası geliştirmiştir. Bu sigortanın çıkış noktası bakım gereksinimidir. Bu nedenle bu gereksinim 10. tehlike olarak kabul edilmiştir. Bu durumda sosyal güvenlik sistemi gelir ve bakım desteği sağlamaktadır. Yaşlı nüfusun arttığı dünyamızda bu sigortanın önemi de giderek artmaktadır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 1999:459-460).

1.2 Sosyal Güvenliğin Tarihçesi

1.2.1 Sosyal Güvenliğe Yön Veren Modeller:

1.2.1.1 Bismarck ve Beveridge Modelleri

Bu alt bölümde önce Dünya genelinde sosyal güvenlik uygulamalarına yön veren Almanya ve İngiltere'nin sosyal güvenlik sistemi tartışılacak daha sonra diğer sosyal güvenlik sistemlerinden bahsedilecektir.

Almanya ve İngiltere sosyal güvenlik sistemleri, sosyal güvenliğin gelişim sürecinde önemli yere sahiplerdir. Almanya'nın sosyal güvenlik politikalarının sosyal güvenlik açısından öncü olduğu bilinmektedir. Almanya'nın ön plana çıkmasının nedeni sosyal güvenliğin gelişmesi için birçok modern düzenleme gerçekleştirmesidir. İngiltere ise sosyal güvenlikle liberal politikaları benimsemiştir (Sözer, 1994: 16). İngiltere'yi ön plana çıkaran neden bu ülkede sanayileşmenin gelişmiş olması ve sanayide çalışan işçilerin çalışma koşullarının kötü olması nedeniyle işçilerin korunması için düzenlemelerin yapılması gereksinimidir.

Sanayi Devrimi öncelikle buharın bulunması daha sonrasında elektrik, gaz gibi enerji kaynakların bulunması ile bu kaynakların makina yapımında kullanılarak makinelerin üretimde kullanılması gibi birçok teknolojik gelişmenin yaşanmasıyla İngiltere'de başlamıştır. Daha sonra İngiltere'yi Fransa, Almanya gibi Batı Avrupa ülkeleri takip etmiştir. Sanayinin yaygınlaşması ile bu makineleri kullanan fabrikaların sayısı da artmıştır. Aynı zamanda bu teknolojik gelişmeler ile fabrikalardaki üretim süreci kısalmış, üretilen ürünlerin çeşitleri artmış ve böylece üretim süreci olumlu yönde etkilenmiştir.

Sanayinin gelişmesi ile birlikte 'işçi sınıfı' ortaya çıkmıştır. Kırsal kesimlerde yaşayan ve geçimini tarım, hayvancılık, küçük üretim ile sağlayan bireylerin, sanayisi gelişmiş bölgelere göç etmesi kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Sanayileşme hızlı devam ederken 1873 yılında Almanya'da meydana gelen ekonomik kriz fabrikaların kapanmasına, işsizlik sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışan işçilerin işsiz kalmaları nedeniyle gelirleri azalmış ya da tamamen kesilmiştir. Bu nedenle işçiler sendika örgütlenmeleri

oluşturmuştur. Bu gelişmeler neticesinde Almanya’da Hastalık Sigortası, 1884’te iş Kazası Sigortası ve 1889’da Yaşlılık Sigortası yürürlüğe girmiştir (Kılıç, 2017:383).

Almanya’da sosyal güvenlik uygulamalarının devlet eliyle gerçekleştirilmesi, bireylerin devlet destekli korumasının sağlanması devlet geleneği haline gelmiştir. Almanya’da sosyal sigortalar ortaya çıkmadan önce vakıflar, loncalar, dini kuruluşlar gibi kuruluşlar yardım faaliyetlerini yürütmekteydi (Yazgan, 1977: 44). Almanya’nın eski sosyal güvenlik sistemi toplumun genelini kapsamamaktaydı. Bu dönemde devletin sosyal politikaları da yoksulluk ile mücadele ve meslek odalarına yardım ile sınırlı şekilde gerçekleşmekteydi.

Sigorta kanunları sanayi işçilerini kapsamakta olup memurlar, kendi işini kuran bireyler ve idari mevkilerde yüksek maaş ile çalışanlar kanun kapsamı dışında kalmıştır. Sigortalı bir işçinin vefatı halinde işçi para ödemelerini tamamlayamadığında geride kalanlar yardıma muhtaç bırakılmış ve sigortadan faydalanamamıştır. Almanya’da yürürlüğe giren Bismarck modeline göre, belirli bir maaş sınırına kadar sanayi işçileri için zorunlu bir sigorta söz konusudur, düşük ücretlilerin rahatlıkla ödeme yapabilmesi için maaş esaslı prim ödemeleri esas alınır, işverenlerin idareyi ellerinde bulundurması ve fon kullanımını kontrol etmesi, prim ödeme zorunluluğunun işçi ve işveren arasında paylaştırılması gerekmektedir. İşveren ve işçilerin kendi kendilerini yönettikleri geleneksel işçi fonlarının sistemle bütünleşmesi gerekmektedir (Koçer, 2014, s.4-5).

Bismarck modelinde sistem işçi, işveren primleri ve devletin katkısıyla finanse edilmekte ve zorunluluk esasına dayamaktadır. Her ne kadar Bismarck modelinin baskıcı politikalar taşıdığı düşünülse de bu gibi uygulamalarla modern anlamdaki sosyal güvenliğin temelini oluşturduğu görülmektedir.

İngiltere’de halka sosyal koruma sağlamanın başlangıcı ise çok eskilere dayanmaktadır. Öyle ki, 1300’lü yıllarda Westminster’da topluma ücretsiz sağlık yardımı gerçekleştirilmiş olup benzer şekilde 1601 yılında Kraliçe Elizabeth tarafından çıkarılan “Yoksulluk Yasası” ve Friendly Societies’in yaptığı faaliyetler sosyal güvenliğin İngiltere’deki ilk örneklerindendir (Gül, 2000). 1897 yılına gelindiğinde sosyal güvenliğe ilişkin önemli bir kanun çıkarılmış ve söz

konusu kanuna göre işçinin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın iş kazalarından işverenin sorumlu olduğu belirtilmiştir. 1908 yılına gelindiğinde ise 70 yaşın üzerinde ve yoksul olduğunu belgelerle kanıtlamış yaşlılara, maaş bağlanmasına imkân sağlayan bir kanun çıkarılmıştır (Kovancı, 2003:118).

1911 yılında çıkarılan Ulusal Sigorta Yasası İngiltere'nin gerçekleştirdiği en önemli düzenlemedir. Bu yasa ile birlikte dünyada ilk defa işsizlik sigortası söz konusu olmuş ve İngiltere işsizlik sigortasını yürürlüğe koyan ilk devlet olmuştur (Andaç, 1999: 53). Yasa, dullar, evli kadınlar ile serbest çalışanlar dışında şartlarını sağlayan bütün işsizleri kapsamaktadır.

Sosyal sigortaların yönetimi açısından İngiliz sistemi diğer ülkelerin sistemlerinden ayrılmaktadır. 1942 tarihinde oluşturulan Beveridge raporu İngiltere'nin sosyal güvenlik sistemine olumlu katkılar sağlamıştır. Bu katkılar modern anlamda sosyal güvenlik sisteminin oluşmasını desteklemiştir. Beveridge Modeli sosyal güvenlik ihtiyacını gidermek amacıyla oluşturulmuştur.

Beveridge'in oluşturduğu rapor, sosyal güvenlik sistemini yeniden düzenleyerek yoksulluk sorununu derinlemesine incelemiş ve çözüm yolları bulmayı amaçlamıştır (Tunçomağ, 2000:420-421). Beveridge raporunda, "yoksulluğun çağdaş toplumun yüz karası olduğunu; geniş ve kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemi ile toplumun yoksulluk sorununun çözümlenebileceğini" yazılmıştır. Beveridge sistemi vergilerle finansman yöntemi uygulayarak ülkedeki tüm vatandaşların kapsam içine alınmasını amaçlanmıştır. Böylece bireylerin istihdam durumu göz önünde bulundurulmadan ülkedeki tüm nüfusun eşit bir şekilde yarar sağlaması planlanmıştır. Bu raporun, ana ilke ve esasları şu şekildedir (Arıcı, 2015: 17):

Genellik İlkesi: en önemli ilkesidir ve "sosyal güvenliği halkın tamamına yayma şeklinde tanımlanabilir. Bu anlamda genellik ilkesi, toplum üyeliği sosyal güvenlik hakkından faydalanabilmek için "yeterli şart" olarak görülmüştür".

Sosyal Yardımlarda Birlik: Raporun başka bir özelliğine göre bütün vatandaşların karşılaştıkları risklere karşı asgari bir yaşam düzeyine ulaşmaları için her vatandaşa uygun ve azami miktarda yardımda bulunmasıdır.

Yönetimde Birlik: Rapor, dağınık durumdaki sosyal sigorta kuruluşlarını bir araya getirmiştir. Bir kamu hizmeti olan sosyal güvenlik hizmetinin Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yürütülmesini savunmuştur.

Kişisel Sorumluluk: Vergiler ile katkı sağlanması ve teklik anlamına gelmektedir. Beveridge sosyal güvenlik finansmanında devlet destekleri yanında vatandaşların da katkı sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenden dolayı bu ilkeyi benimsemiştir. Bu durum sosyal güvenliğin, herhangi bir vatandaşın talebi olmaksızın devlet ve bireylerin iş birliği çerçevesinde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda bireylerin mali katkıları, sigorta yardımlarında teklik ilkesine uygun olmalıdır. Beveridge sosyal güvenliğin devlet tarafından garanti edilmesine ilişkin imkânları hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Sosyal Güvenlik Sisteminin “Tam İstihdam” ve “Ulusal Sağlık” Politikaları Desteklenmesi: Rapor, “Tam İstihdam” ve “Ulusal Sağlık” politikaların desteklenmesi gerektiğini savunmuştur. Çünkü sosyal güvenlik, sosyal ve ekonomik politikanın bir parçasıdır.

Beveridge Raporu'ndan sonra dünyadaki tüm ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinde bu raporun ilkelerini esas aldıkları görülmektedir. İngiliz yasa koruyucu, Beveridge Raporu'nun ilkelerini barındıran yeni yasalar meydana getirmiştir. Ancak İngiltere'de ileriki yıllarda yaşanan ekonomik sorunlar raporun savunduğu görüşlerden farklı görüşlerin meydana gelmesine neden olmuştur. 1979 yılında İngiltere'de muhafazakârlar iktidara gelmiş ve Beveridge Raporu'ndan uzaklaşıp devletin yalnızca asgari bir yaşam düzeyi sağlayacak şekilde maktu bir yardımla yetinmesi kararını vermişlerdir. Bu yıllarda ödeme ve endeksleme kurallarında değişime gidilmiş ve özellikle yararlanma olanakları gözle görülür bir şekilde daraltılmıştır (Glennerster, 2000: 134).

1.2.1.2 Sosyal Güvenliğin Gelişimi

İLO sosyal politika ve iş hukuku alanlarına büyük önem vermiş, bu çerçevede uluslararası düzeyde çeşitli kurallar uygulamaya koymuştur. Sosyal güvenliğin, 1940'lı yılların ortasından itibaren uluslararası temel bir hak olarak kabul edilmesine rağmen İLO uluslararası sosyal güvenlik hukukuna

kuruluşundan itibaren büyük önem vermiş, bu bağlamda yetki ve sorumluluklarını gün geçtikçe çeşitlendirmiştir (Gülmez, 2013: 141).

ILO'nun sosyal güvenlik ile ilgili oluşturduğu sözleşmeler sosyal güvenliğin evrenselleşmesini sağlamıştır. “1919’da kabul edilen 1 Nolu Çalışma Saatleri Sözleşmesi, 2 Nolu İşsizlik Sözleşmesi ve 3 Nolu Analığın Korunması Sözleşmesi, 4 Nolu Gece Çalışması Sözleşmesi, 5 Nolu Asgari Yaş Sözleşmesi, 6 Nolu Gençlerin Gece Çalışması Sözleşmesi”, “1920’de kabul edilen 8 Nolu İşsizlik Tazminatı Sözleşmesi”, “1921’de kabul edilen 16 Nolu Gençlerin Tıbbi Muayenesi Sözleşmesi”, “1927’de kabul edilen 24 ve 25 Nolu Hastalık Sigortası”, “1933 yılında kabul edilen 35 ve 36 Nolu Yaşlılık, 37 ve 38 Nolu Malullük Sigortası, 39 ve 40 Nolu Ölüm Sigortası”, “1934’de kabul edilen 44 Nolu İşsizlik Yardımı ” gibi sözleşmeler ILO’nun sosyal güvenliğin evrenselleşmesinde sağladığı katkılardan bazılarıdır.

1944 yılında ILO tarafından kabul edilen Philadelphia Bildirgesi uluslararası düzeyde ilk defa sosyal güvenliğin tüm bireyleri kapsamaması gerektiğini kabul etmiştir. ILO’nun sosyal güvenliğin evrenselleşmesinde katkı sağladığı bir diğer sözleşme ise “Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı ILO Sözleşmesidir”. 1952 tarihinde kabul edilen bu sözleşmede sosyal güvenlik kavramı en geniş şekilde ele alınarak, tüm ayrıntıları ile açıklanmıştır (Aydın,1999: 57).

İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa’da, halklar arasında uzlaşmayı sağlamak amacıyla Avrupa Konseyi kurulmuştur. Konseyde, 1961 tarihinde Avrupa Sosyal Şartı imzalanmış ve 1965 tarihinde yürürlüğü girmiştir. Bu sözleşme ile sosyal güvenliğin evrenselleşmesi konusunda önemli bir adım atılmıştır. Buna göre, 12. Maddede “taraf devletler sosyal güvenlik hakkının etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak için bir sosyal güvenlik sistemi oluşturması ve mevcut sistemi korumayı; ILO’nun 102 Sayılı Sözleşmesindeki normlara eşit bir sosyal güvenlik sistemini sağlamayı ve sosyal güvenlik sistemini daha üst seviyeye çıkarmayı gerçekleştirme sorumluluğundadırlar” (Işık, 2019: 26-27).

Benzer şekilde Avrupa Sosyal Şartı’nda “devletlerarasında uygun ikili ya da çok taraflı sözleşmeler yaparak veya uygun hukuksal araçlarla vatandaş olan bireyler, olmayanlar arasında sosyal güvenlik haklarının elde edilmesi, kazanılmış

hakların korunmasını ve diğer ülkelerde geçen sigortalılık sürelerinin birleştirilmesi gibi konularda eşitlik uygulanması amacıyla gerekli tedbirlerin alınması zorunlu kılınmıştır”. Avrupa Sosyal Şartı’nın 13. Maddesine göre “sağlık ve sosyal yardım hakkı” düzenlenmeye alınmıştır. Buna göre “taraf devletler yeterli olanağı bulunmayan bireylere yeterli yardımı sağlamak ve hastalık halinde bunun gerektirdiği bakımı sunmakla sorumludurlar”. 14. Maddesine göre “sosyal refah hizmetlerinden faydalanma hakkı” düzenlenmiştir. Dolayısıyla, “taraf devletler, sosyal hizmet yöntemlerinden fayda elde edip toplumda bireylerin ve grupların gelişmelerine ve sosyal çevreye uyum sağlamalarında bulunacak hizmetleri desteklemeyi ya da sağlamayı; kişilerin ve gönüllü veya diğer örgütlerin bu tür hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesine katılmalarını özendirmeyi taahhüt etmektedirler”.

Sosyal güvenliğin evrenselleşmesine katkı sağlayan diğer bir belge ise Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu’dur. Bu sözleşmeyi Avrupa Sosyal Şartı’ndan ayıran en önemli özelliği ise ILO’nun 102 Sayılı sözleşmesinde yer alan 9 riskten minimum 6’sının kabul edilmesi şartıdır.

1972 tarihinde imzalanan ve 1977 yılında yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi, “sosyal güvenliğin hastalık, analık, malullük, yaşlılık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, işsizlik, aile yardımları ile ölüm yardımları ve ödeneklerini içinde barındırmaktadır”. Sosyal Güvenlik Sözleşmesi hükümlerinde “vatandaşlık durumları ne olursa olsun, bir veya birden fazla taraf ülkelerce mevzuatı kapsamında kalmış bir kimsenin taraf ülkelerden bir bireyin olan hak sahipleri veya taraflardan birinin ülkesinde ikamet etmiş olan mülteciler ya da vatansız kimseler hakkında da uygulanır” olarak belirtilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi sosyal güvenlik açısından diğer önemli bir bildiridir. Bu bildiri ile birlikte sosyal güvenliğin uluslararası düzeyde temel bir insan hakkı sayılmasını sağlanmıştır. Sosyal güvenliğe Bildiri’nin 22. 23. ve 25. Maddelerinde yer verilmiştir. 22. Maddesinde, “her bir bireyin toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, sosyal güvenlik hakkının herkesin gelişimi için gerekli olduğu, bunu sağlaması zorunlu olan iktisadi, sosyal ve kültürel hakların, her ülkenin kaynaklarına göre iş birliği sayesinde tatmin edilebileceği” yer almaktadır (Kurulu, B. M. G.,1948). 23. Maddesinde “herkesin

işini seçme, adaletli ve elverişli şartlarda çalışma ve işsizliğe karşı koruma hakkı” yer almaktadır (Kurulu, B. M. G., 1948). 25. Maddesinde ise “Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı olduğu” yer almaktadır (Kurulu, B. M. G., (1948).

Kar oranlarının düşme eğiliminde olması 1970’lerin başlarında kapitalizmi bunalıma sürüklemiş ve kapitalizmin yeniden yapılandırmaya girerek krizden çıkılabileceği düşüncesi ile neoliberal politikalar uygulamaya konulmuştur. 1980 sonrasında hakim olan neoliberal politikalar sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilmesini savunmaktadır. Bununla beraber 2. Dünya savaşı sonrasında uygulanan refah politikaları terkedilmiştir. Emek piyasalarının esnekleştirilmesinin artan işsizliğin çözümü olacağına ileri sürmüştür. Bu esnekleşme sürecinde işçi sınıfının kazanmış olduğu birçok hak geri alınmıştır. 2. Dünya savaşı sonrasında sosyal politikalar emek verimliliğini, 1980 sonrasında sosyal politikalar ise büyüme ilişkisini ele almıştır. Hâlbuki 1970’lerin başındaki krizin sebebi kar oranları düşüş ve kapitalizmin dönemsel bunalıma girmesidir. Çözüm yolu ise birikim modelinde köklü bir değişim oluşturarak kar oranlarını arttırmaya çalışmaktır (Ulutürk ve Dane, 2009: 126). Bu değişim sosyal politika da köklü değişiklikler yaratmıştır.

Emek piyasalarının esnekleştirilmesi süreci işçiler için küresel rekabette avantaj sağlaması için ücretlerin düşük tutulması gibi nedenler ile zorlu bir süreç olmuştur. Yaşlı nüfusun yaygınlaşması işsizliğin artması ve esnek istihdamın yaygınlaşması gibi durumlar nedeni ile 1980 sonrası sistem finansman sıkıntısı yaşamıştır. Bu sorunlar dönüşümü savunan kişilerce sosyal güvenlik sisteminin değişimi için bir fırsat olarak görülmüştür. Diğer bir taraftan da prim ödemelerinin işçiler tarafından bir vergi olarak görülmesi işçilerde bir önyargı oluşturarak onları çalışmaya yönelteceği de ileri sürülmektedir. Bu olumsuz etkileri giderebilmek için sosyal güvenlik, finansman yöntemi olarak dağıtım yöntemi yerine kapitalizasyon yöntemine geçilme gerekliliği doğduğu savunulmuştur.

Sosyal güvenlik sistemlerinde devletin yerini özel kesimin almış olması sonucunda sermaye piyasalarının gelişeceği ve faktör verimliliğinin artacağı sermaye birikiminin olumlu yönde etkilenmesi beklenmektedir ancak örnekler bakıldığında sosyal güvenliğin tamamen özel sektöre bırakılması değil birinci

ayak kamu ve ikinci ayak özel sektörün iş birliği içinde olduğu bir karma yapı olduğu görülmektedir. Üçüncü bir ayak ise katılımın zoraki olmadığı özel sektör tarafından yönetilen fon toplanarak oluşturulmaktadır. Burada devletin sadece denetleyici rolü vardır.

1.3 Türkiye’de Sosyal Güvenlik

1.3.1 Türk Sosyal Güvenlik Tarihi

Osmanlı döneminde sosyal güvenlik hayır ve yardımseverlik anlayışına dayanmaktaydı. Bu dönemde işçi topluluklarının yoğun olduğu bir endüstrileşme hareketi bulunmamaktadır. Sosyal güvenlik ile ilgili hareketlenmeler 1839 yılındaki Tanzimat Fermanından 26 yıl sonra yazılı hale getirilmiştir. Fakat işçi-işveren ilişkileri fazla yayılmadığından geçici ve sınırlı bazı hukuki belgeler kabul edilmiştir. 1865 yılında kabul edilmiş olan Dilaver Paşa Tüzüğü’nde; Ereğli kömür havzasında çalışanların hafif hastalıklarında madendeki doktorun tedavi etmesi ve ağır hastaların köylerine gönderilmesi gibi düzenlemeler yer almaktadır. 1869 yılında çıkarılan Maadin Tüzüğü, Dilaver Paşa Tüzüğü’nden daha ileri bir düzeydedir. Bu Tüzük’te çalışanları iş kazalarından korumaya yönelik tedbirler de iş kazası geçiren çalışanlara veya ölüm durumunda ailelerine tazminat ödeme zorunluluğu getiren hükümlere rastlanmaktadır. Bunların dışında Osmanlı devletinde memur ve askerler ile sınırlı olmak kaydı ile bazı işyerlerinde hastalık ve yaşlılık durumlarında işçilerin korunmalarını sağlayan bazı sandıklar kurulmuştur. 1866 yılında kurulan Askeri Tekahüt Sandığı bilinen ilk sandıktır. Bu sandığı 1881 yılında sivil memurlar için oluşturulan Emekli Sandığı takip etmiştir. Bu sandıklardan sonra birçok sandık kurulmuştur ancak bu önlemler dağınık ve dar kapsamlı bir niteliktedir (Güvercin,2004: 91).

TBMM’nin kuruluşundan Cumhuriyet’in ilanına kadar sosyal güvenlik alanında 28.04.1921 tarihli ve 114 sayılı Ereğli Havza-i Fahmi ve 10.09.1921 tarih ve 151 sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun olmak üzere oldukça önemli 2 kanun çıkarılmıştır (Tunçomağ, 1988: 115).

Sosyal sigortalara benzeyen, ancak kişiler ve riskler açısından dar kapsamlı birtakım emeklilik ve yardımlaşma sandıklarının kuruluşunu etkileyen

yasalar çıkarılmıştır. 1930 tarihli Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunu en önemli yasalardan biridir. 1933 yılında Vilayet Hususi İdareleri Tekaüt Sandığı ve İstanbul Mahalli İdaresiyle, Ankara Belediyesi Memurları Tekaüt Sandığı, 1934 yılında Devlet Deniz Yolları, Limanlar İdaresinin Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı birçok emeklilik ve yardımlaşma sandığı kurulmuştur (Güvercin,2004: 91-92).

3008 sayılı İş Kanunu 1936 yılında kabul edilmiştir ve bu kanun Türkiye de sosyal güvenlik sistemini gelişmesinde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu kanun sosyal sigortaların aşamalı bir şekilde düzenlenmesini öngörmüştür. Fakat bu kanun çıkmasına rağmen ilk sigorta kolunun oluşturulması on yıl kadar bir süre almıştır. İlerleyen zamanlarda sosyal güvenlik sistemi memur, işçi, serbest çalışan olmak üzere çalışanlara alt sistemler içinde koruyan ve sigorta esasına dayanan bir sistem olarak geliştirilmiştir. Bu alt sistemler 2006 yılındaki reform çalışmalarına kadar sürdürülmüştür (Akpınar ve Ögütoğulları, 2020:136-140).

4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu 1945 yılında yürürlüğe girmiştir (Demir, 2017: 48). İşçilerin sosyal güvenliğinin oluşturulabilmesi için gerekli olan alt yapının hazırlanması sağlanmıştır. 1945 tarihli 4772 Sayılı Kanun ile iş kazası ve analık; 1949 tarihli 5417 Sayılı Kanun ile ihtiyarlık; 1950 tarihli 5502 Sayılı Kanun ile hastalık ve analık; 1957 tarihli 6900 Sayılı Kanun ile ihtiyarlık ve ölüm sigortaları düzenlenmiştir. Böylece sosyal güvenlik risklerinden korunan kişilerin kapsamı genişletilmiştir.

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu 1950 yılında girmiştir. Bu kanun ile kamu çalışanlarının özel emekli sandıkları kaldırılmış ve memurlar bir çatıda sosyal korumaya alınmıştır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyada gerçekleşen sosyal güvenlik alanındaki gelişmeleri yakalayamamıştır. “10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 6 Nisan 1949’da Bakanlar Kurulu’nca kabul edilmiş; 7 Nisan 1948 tarihli Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Anayasası, 9 Haziran 1949 tarih ve 5062 sayılı yasa ile onaylamış ve Türkiye Dünya Sağlık Örgütü üyesi olduğu ifade edilmektedir”. Bu sözleşmeler ile Türkiye sosyal güvenlik alanında yeni sorumluluklar yüklenmiştir (Güvercin, 2004:36-37).

Farklı sigorta kolları için uygulanan kanunlar birleştirilerek 17.07.1964 tarih ve 506 sayılı “Sosyal Sigortalar Kanun” çıkarılmıştır. Bu kanunu ile görevli kurumun adı “Sosyal Sigortalar Kurumu- SSK” olmuştur ve bu kurumun kapsamı genişletilmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye’deki bütün sanayi ve hizmetler sektöründe çalışanlar sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır. Daha sonra “1971 yılında kabul edilmiş olan ve esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanlara yönelik olan 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu izlemiştir. Yine bu dönemde İKO’nun 1952 tarihli 102 sayılı ‘Sosyal Güvenliğin Asgari Norm Sözleşmesi’ 29 Temmuz 1971 tarih ve 1451 sayılı kanun ile onaylanmış, Bakanlar Kurulu’nun 1 Nisan 1974 tarihinde 7/7964 sayılı kararnamesi kabul edilmiştir”. 10 Temmuz 1976 tarihinde 2022 Sayılı Kanun’la getirilen “65 yaş” aylığı uygulaması gerçekleşen bir diğer gelişmedir. “65 yaş “aylığı uygulaması, 65 yaşını dolduran muhtaç kimselerin karşılıksız olarak aylığa bağlanmasıdır. 2000’li yıllarda sosyal güvenlik sistemimiz finansal ve yapısal açıdan birtakım sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlar nedeni ile yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu bağlamda 16 Mayıs 2006 tarihli ve 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun ile Sosyal Güvenlik Kurumunun kuruluş, teşkilat görev ve yetkileri düzenlenmiştir. Daha sonra 31 Mayıs 2006 tarihinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve genel Sağlık Sigortası Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortasından kimlerin yararlanacağı, hangi hakların sağlanacağı ile sağlanacak haklardan hangi şartlarda yararlanılacağı, finansman yöntemlerini belirlemekte ve bu iki sigortanın işleyişi ile ilgili düzenlemelerde bulunmaktadır. Bu 2 kanun “Sosyal Güvenlik Reformu” kapsamındadır. Ayrıca bu reformda farklı standartlara göre hizmet veren Bağ-Kur, Emekli Sandığı, SSK Sosyal Güvenlik Kurumu adı ile tek çatı altında toplanmıştır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2016:65).

1.3.2 Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıklarının Nedenleri

Türkiye’de sosyal güvenliğin finansmanında başlarda kapitilizasyon yöntemi benimsenmiştir ancak 4447 sayılı kanun ile dağıtım yöntemine geçiş yapılmıştır (Başterzi, 2006:316). Ülkemizde farklı finansman yöntemleri uygulanmasına rağmen zamanla giderler gelirleri aşarak sistemde açıklar oluşmaya başlamıştır.

Tablo 1.1’de yıllar içinde SGK bütçe gelir, gider ve bütçe dengesi görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi SGK bütçesi sürekli açık vermektedir. 2020 yılında yaşanan pandemi nedeniyle, çalışanların işsiz kalması ya da ücretsiz izne çıkarılması ile finansman gelirlerine esas olan toplam primlerin azalması ve bu süreçte artan işsizlik maaş ödemeleri ve artan sağlık harcamalarından dolayı artan giderler nedeniyle 2020 yılı son yılların en fazla açık veren yılı olmuştur. 2020 yılında SGK açığı 67,469 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında bütçe açığında azalma meydana gelmesine rağmen 2022 yılında yine 39,732 milyon TL açık gerçekleşmiştir.

Tablo 1.1. SGK Bütçe Gelir – Gider Dengesi

YILLAR	SGK GELİRLER (Milyon TL)	SGK GİDERLER (Milyon TL)	GELİR - GİDER DENGESİ (Milyon TL)
2013	163.013	182.688	-19.675
2014	184.328	204.400	-20.071
2015	220.102	231.545	-11.443
2016	255.880	276.536	-20.655
2017	288.328	312.734	-24.174
2018	369.211	384.961	-15.750
2019	424.228	464.173	-39.945
2020	472.626	540.095	-67.469
2021	633.206	654.819	-21.613
2022	1.000.078	1.039.811	-39.732

Kaynak: TÜİK (2023)

Ülkemizde sosyal güvelik açıklıklarının en önemli nedenleri ise şunlardır (Canbay VE Demir, 2013:305-307);

1) Kayıt dışılık: Türkiye’de kayıt dışı istihdam 2020 yılında %30,59 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK 2023). 2022 döneminde kayıt dışı istihdam %26,8 olarak gerçekleşmiştir. Kayıt dışı istihdamın büyük bir bölümünü tarım kesimi oluşturmaktadır. Tarımda kayıt dışı istihdam %80’dir. Tablo 1.2’de kayıt dışı istihdamın tarım ve tarım dışı ve cinsiyete göre dağılımı yer almaktadır.

Görüldüğü üzere tarım sektöründeki kayıt dışı istihdam oranı tarım dışına göre yüksektir. Kayıt dışılığın büyük bir bölümünü ise kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 1.2. Kayıt Dışı İstihdam

	Tarım (%)			Tarım Dışı (%)		
YIL	KADIN	ERKEK	TOPLAM	KADIN	ERKEK	TOPLAM
204	94,4	71,8	82,3	25,9	21,1	22,3
2015	94	70,2	81,2	24,1	20,2	21,2
2016	94,3	72,2	82,1	24,2	20,8	21,7
2017	94,2	74,4	83,3	24,9	21	22,1
2018	90,9	76,2	82,7	24,9	21,2	22,3
2019	95,7	79,5	86,6	24,2	22,4	23
2020	94,3	76,2	83,5	20,2	18,9	19,3
2021	94,2	77,7	84,6	18,7	17	17,5
2022	90,1	72,6	80	19,2	15,7	16,8

Kaynak: TÜİK (2023)

Kayıt dışılığa tamamen sosyal güvenlik sistemi dışında kalanlar, sisteme kayıtlı olduğu halde gelirini gerçek gelir üzerinden göstermeyen çalışanlar ve çalıştıkları gün sayıları eksik gösterilen çalışanlar neden olmaktadır (Yereli ve Karadeniz, 2004:245). Ayrıca ülkemizde ödenen primlerin yüksek olması da kayıt dışılığı teşvik etmektedir. Kayıt dışılığın varlığı sigorta güvenlik gelirlerini azaltmaktadır. Ayrıca gelir vergisi kesintisi yapılan kaynakları da olumsuz etkilemektedir. Bu durum gelir gider dengesinin bozulmasına yol açarak sosyal güvenlik hizmetlerinin finansmanında sıkıntılar meydana getirmektedir. Gelişmiş ülkelerde emeklilik yaşı yüksek iken ülkemizde emeklilik yaşı düşüktür. Bu durum kurumların gelirlerini azaltıcı giderleri arttırıcı etki yapmaktadır. Kurumların prim ödeme süreleri, gelişmiş ülkelere göre kısa iken daha uzun süre emekli aylığı gibi ödemeler yapmaktadır ve bu durum da finansal açıklara neden olmaktadır (Canbay ve Demir, 2013:306).

2) Aktif/Pasif Dengesinin Bozulması: Aktif/pasif oranı, aktif olarak sosyal güvenlik sistemine katkı sağlayan sigortaların emekli aylığı, ölüm aylığı gibi

sistemden aylık alanların finanse ettiğini gösteren orandır. Kayıt dışılık ile aktif sigortalı sayısının azalması ve erken emeklilik ile pasif sigortalı sayısının artması bu oranda dengesizliğe neden olmaktadır. Bu dengesizlik kurumların mali yapısını bozarak finansman açığına neden olmaktadır.

Sosyal güvenlik sisteminin ekonomik anlamda sürekliliğinin ve etkinliğinin sağlanabilmesi için aktif/pasif oranının en az 4 olması gerekmektedir. Günümüzde AB ülkelerinde bu oran 4, OECD ülkelerinde ise 6'dır (Arpa ve Koçak, 2017:659).

Tablo 1.3'de yıllar içerisinde Türkiye'deki aktif/pasif oranları görülmektedir. 2019'da 1,80'e kadar düşen aktif/pasif oranı 2022'de 2,01'e yükselmiştir. Aktiflerde 2018 yılı hariç artış gerçekleşmiştir. Pasiflerde her yıl artış gerçekleşmiştir ve en yüksek artış 2019 yılında olmuştur. 2023 yılında Emeklilikte Yaşa Takılanlara yönelik yapılan yasal düzenleme ile birlikte pasif oranında ciddi artış gerçekleşmiştir. Bu artışın aktif/pasif dengesini olumsuz yönde etkilemesi beklenmektedir. Bu oranlardan anlaşılacağı üzerine diğer ülkelere göre sigortalıların daha çok emekliyi finanse etmesi gerekmektedir. En nihayetinde aktif/pasif dengesinin oluşturulabilmesi için kurumların gelir kaynaklarının tam ve etkin bir şekilde çalışması gerekmektedir (Egeli, 2009:97).

Tablo 1.3. Aktif / Pasif Oranı

YILLAR	AKTİFLER	PASİFLER	AKTİF/PASİF ORANI
2013	13.136.339	6.260.232	1,91
2014	13.967.837	6.509.713	1,94
2015	14.802.222	6.839.981	1,92
2016	15.355.158	7.144.301	1,89
2017	16.369.073	7.434.132	1,95
2018	16.054.759	7.736.004	1,86
2019	22.000.964	12.214.543	1,8
2020	23.344.547	12.490.714	1,87
2021	24.745.149	12.847.135	1,93
2022	26.344.234	13.128.225	2,01

Kaynak: TÜİK (2023)

3) Fonların Etkin Değerlendirilmemesi: Sosyal sigorta kurumları temel prensip olarak fon biriktirme esasını kabul etmiştir. Biriktirilen fonlar belirli alanlarda değerlendirilmeli ve elde edilecek ek gelirler sigortalılara daha iyi hizmet alınmasını sağlanmaktadır. Ayrıca kurumların prim tahsilatında etkinliği sağlamalarının yanında kaynaklarını rasyonel bir şekilde kullanması büyük önem arz etmektedir. Oysaki Türkiye’de siyasi iradenin de sistem üzerindeki müdahaleleri sonucunda fonlar verimsiz ve düşük getirili alanlara yönlendirilmiştir (Altunöz, 2017:64). Kaynakların ekonomik istikrarı sağlanmasında etkin bir şekilde kullanılması gerekirken, genellikle borçlanmanın finansmanında kullanılmıştır.

4) Primlerin Tahsil Edilememesi: Giderek artan prim yükleri prim tahsilatındaki sorunların temelini oluşturmaktadır. Türkiye de tek oranlı prim rejimi uygulanmaktadır ancak sosyal güvenlik prim oranları sigortalı ve işverenler için farklıdır. Bu durum ülkemizde zaten yüksek seviyede olan kayıt dışılığı güçlendirmektedir. Yüksek prim ödemek istemeyen işverenler sigortasız işçi çalıştırmaya yöneleceklerdir. Böylece kayıt dışılığın artması aslında var olan ancak kayda geçmeyen prim gelirlerinin tahsil edilememesine neden olmaktadır. Ayrıca ülkemizde kronikleşmiş hale gelen sosyal güvenlik afları prim tahsil edilememesinin önündeki engellerden bir diğeridir. Çünkü kronikleşen aflar prim ödeyenler tarafından nasılsa af çıkar düşüncesiyle primlerini hiç ödememeye ya da eksik ödemelerine sebep olmaktadır. Bu durum sigorta prim gelirlerini azalttığı gibi, gelir vergisi kaynaklarını da etkileyerek sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin finansmanında ciddi sıkıntılara yol açabilmektedirler (DPT,2007:39).

1.3.3 Tarımda Sosyal Güvenlik Uygulamaları

Ülkemizde yer alan pek çok birey tarım sektörü ile uğraşmakta ve tarım sektörü ile geçinmektedir. Tarım sektörü, diğer sektörlerden farklıdır, çünkü bu sektör doğal koşullara bağlı, mevsimlerden etkilenen bir sektördür. Bu nedenden dolayı tarım sektöründe çalışan kişilerin sosyal güvenliğe gereksinimi daha fazladır. Türkiye’de tarımın dağınık olarak genişleme göstermesi, çalışan kişilerin mevsim şartlarına göre başka bölgelere göç etmesi gibi nedenler işçi ve işveren ayrımı yapmayı zorlaştırmaktadır ve çalışanlar bu durum nedeniyle kanunların kapsamı dışında kalmışlardır. (Demir, 2015:184).

Herkese tanınmış bulunan sosyal güvenlik hakkının tarım sektöründe çalışanlara tanınması lazımdır. Özel sektörde tarımda çalışanlar, genel olarak çalışma amacı ile başka bölgeye kısa süreliğine göç etmiş ve oradaki tarlalarda belli bir süre içinde çalışan kişilerdir. 1983 yılına kadar zorunlu sigortalı sayılan bu bireylerin uygulamada çoğu işverence sigortasının yaptırılmadığı, çalışanların sosyal güvenliklerinin sağlanmadığı görülmüştür (Şakar, 2016:44).

1.3.3.1 5510 Sayılı Kanun Öncesinde Yer Alan Düzenlemeler

Tarım işçilerine yönelik olarak 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile tarımda çalışanların bir kısmı sosyal güvenlik kapsamına dâhil edilmesine rağmen özel sektörde tarım işinde belirli süreli çalışanlar kapsama dâhil edilmemiştir. Sosyal güvenliğin tarımda çalışan her bireyi kapsamamış olması yeni düzenlemelerin gereksinimini meydana getirmiştir. Bu doğrultuda 17.10.1983 tarihli ve 2925 Sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda 506 Sayılı Kanun'da kapsam dışında kalan çalışanları kapsam içine alınmıştır. Özel sektör tarım çalışanlarının bu kanunda sigorta yaptırma zorunlulukları bulunmamaktadır. Çalışanlar ancak kendi istekleri ile sigorta işlemlerini yaptırıp, primlerini kendi beyanları ile ödeyerek sosyal güvenliklerini sağlamaktadırlar (Akbiyık, 2020:1490).

2925 sayılı Kanun ile işverenin çalışan kişileri sigortaya bildirme yükümlülüğü kaldırılmıştır ve tarımda çalışan bireyler kendi primlerini kendisi ödemek zorunda bırakılmıştır. Bu durum, 2925 sayılı Kanunun en olumsuz tarafıdır (Demir, 2015:186).

1.3.3.2 5510 Sayılı Kanun Sonrasında Yer Alan Düzenlemeler

5510 Sayılı Kanun yürürlüğe girerek 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalılar Kanunu'nda bulunan birtakım hükümlerin yürürlükten kalkmasına neden olmuştur. Bu Kanun yürürlüğe girmeden önce var olan 2925 Sayılı Kanun'da sigorta kapsamında olan bireylerin sigortalıkları 5510 Sayılı Kanun'da korunmaya alınmıştır.

Özel sektör tarım işlerinde sürekli çalışanların sosyal güvenlik kapsamı dışında bırakılması durumunu ortadan kaldırmak amacıyla 5510 Sayılı Kanunun'a 6111 Sayılı Kanun 51. Maddesi gereğince "Ek 5. Madde" eklenmiştir. Böylece

kapsam dışında kalanlar da sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmiştir. Ancak, Ek 5. Madde ile tarım işçilerinin sosyal güvenlik hakları, sigortalıların isteklerine bırakılarak sigortalarını kendilerinin yapacağı ve primlerinin de yine kendilerince ödeyecekleri şekilde düzenlenmiştir (Şakar, 2016:45). 5510 Sayılı Kanun'da kamuda hizmet akdi ile tarım sektöründe çalışan bireyler sigorta kapsamındadır.

1.3.3.3 Ek 5. Madde Kapsamında Sigortalı Olma Koşulları

5510 Sayılı Kanun'un Ek 5. Maddesi kapsamınca sigortadan yararlanabilmesi için kanunda belirlenmiş olan şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Ek 5. Maddenin 1. Fıkrasında bulunan düzenleme şu şekildedir; “4’üncü madde ile isteğe bağlı sigortalılık hükümleri ve 506 sayılı Kanunun geçici 20’nci maddesine göre sigortalı olmayan kişiler, kendi sigortalılıklarından gelir veya aylık almayan ve 18 yaşını doldurmuş bireylerden; tarım veya orman işlerinde hizmet amacıyla süreksiz olarak çalışanlar, sigortalı olurlar.”

Ek 5. Madde kapsamına göre çalışanların sigortalı sayılabilmesi için tüm gerekliliklerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Maddenin 1. fıkrasında yer alan düzenlemeye göre; “4 üncü madde ile isteğe bağlı sigortalılık hükümleri ve 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesi kapsamında sigortalı olmayan, kendi sigortalılıklarından dolayı bu kanunlara göre gelir veya aylık almayan ve 18 yaşını doldurmuş olanlardan; tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışanlar, örneği Kurumca hazırlanan ve Kurumca belirlenen ilgili muhtarlık, birlik, kuruluş, il veya ilçe tarım müdürlükleri tarafından usulüne uygun olarak düzenlenip onaylanmış belgeleri ile talepte bulundukları tarihten itibaren sigortalı sayılırlar (Akbiyık, 2020:1492). Ek 5. Madde kapsamına giren sigortalılar bu şartları yerine getirerek sigortalı sayılırlar; SGK’ da örneği bulunan “Tarım İşlerinde Hizmet Akdi ile Süreksiz Çalışanlara Ait İşe Giriş Bildirgesi”ni ikametgâh adreslerinin bulunduğu muhtarlıklar ya da çalıştıkları yerde bulundukları tarım müdürlüklerine onaylatması ve sosyal güvenlik il müdürlüklerine müracaat etmeleri zorundadırlar.

Orman işlerinde çalışmakta olanların bu madde kapsamında sigortalı sayılabilmesi için SGK’ da yer alan “Orman İşlerinde Hizmet Akdiyle Süreksiz Çalışanlara Ait Giriş Belgesi”ni ikametgâh adreslerinin bulunmakta olduğu çevre ve orman il müdürlükleri onaylandıktan sonra bağlı bulunulan sosyal güvenlik il

müdürlükleri müracaat etmeleri lazımdır
(https://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/calisan/tarim_calisanlarin_sigortaliliklari).

Buna göre sigortalı olmak isteyen bireyler bulundukları konumdaki ziraat odasından, ziraat odasının bulunmadığında ise tarım il veya ilçe müdürlüklerinden aldıkları belge ile sosyal güvenlik il müdürlüğü veya sosyal güvenlik merkezlerine başvuruları zorunludur. Sosyal Güvenlik Kurumu 2011/36 Sayılı genelge çıkarmıştır. 2011/36 Sayılı genelgede yer alan formlar düzenlemeye alınmıştır (Sayı: B.13.2.SGK.0.10.03.01-211, Tarih: 5 Nisan 2011, Konu: 6111 Sayılı Kanun Uyarınca Yapılacak Sigortalama ve Borçlanmaya İlişkin İşlemler).

Muhtarlar gerekli belgeleri imzalarken sigortalı olmak için bildirimde bulunan kişileri gerçekte bu işle ilgilenip ilgilenmediğini denetlemek zorundadır. Ek 5. Maddede sosyal güvenliklerini yer alan zorunlu olmayan kendi isteğine bağlı olarak sigortalı kişilerin primlerini kendileri ödemesi gerekmektedir. Tarım ve ormanda çalışan kişilerin eğitim seviyelerini düşük olması bu kişilerin sosyal güvenliklerini sağlayabilmek için gerekli adımları gerçekleştirilmesi zor olduğu anlaşılmaktadır.

1.3.3.4 Ek 5. Madde Kapsamındakilere Uygulanan Kısa ve Uzun Vadeli

Sigorta Kolları

Tarım ya da orman işlerinde hizmet akdi ile çalışanlar 5510 Sayılı Kanun'un 4/1/a bendi kapsamınca sigortalı olarak yer almaktadır. Kanuna göre sigortalı sayılan kişilerin kısa vadede iş kazası ve meslek hastası sigortasından, uzun vadede malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasından yararlanabilmektedir. Ek 5. Maddenin 5. Fıkrasında bu bireylerin iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından sağlanmış olan desteklerden faydalanabilmesi birtakım koşullara bağlı kılınmıştır. Bu koşullar altında işçi, iş kazası geçirdiği zamandan 10 gün önce tescil edilmiş olmaları gerekmektedir ve sigortalılık durumlarının sona ermemiş olması lazımdır. Bu kanuna göre iş kazası sebebi ile geçici iş görmemezlik ödeneğinden malullük veya ölüm sigortasından faydalanabilmesi için herhangi bir prim borcunun bulunmaması gerekmektedir. İş kazası ve meslek hastalığında gerçekleşen olayın işçi veya işveren tarafından Kolluk Kuvvetlerine ve Kuruma en geç üç iş günü içinde bildirilmesi zorunludur. 2925 Sayılı Kanun kapsamında

yer alan sigortalının iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından faydalanabilmesi ancak olayın gerçekleştiği günden en az üç ay öncesinde sigortalılıklarını tescil ettirmesi gerekmektedir. Ek 5. Madde kapsamına göre sigortalı kişinin iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından faydalanabilmesi için ancak olayın gerçekleştiği günden en az 10 gün öncesinde sigortalılık durumunu tescil edilmiş olması zorunludur. Kanunun 5510 Sayılı Kanun'un 4/1/a maddesine göre ise bireyler için gün şartı aranmamaktadır. Ayrıca 5510 Sayılı Kanun'un 4/1/a maddesi kapsamında sigortalıların iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından faydalanabilmesi için yalnızca çalışmaya başlaması yeterli görülmektedir (Tuncay ve Ekmekçi, 2017:380). Kanunun 4/1/a maddesi kapsamındaki sigortalılar böyle bir şart aranmazken Ek 5. Madde kapsamındaki sigortalılar için böyle bir şartın bulunmaması adaletli görünmemektedir (Demir, 2015:188).

Ek 5. Maddeye göre bireylerin hastalık ve analık sigortasından faydalanabilmeleri ancak bu konulardaki sigorta primlerine ödemelerine bağlıdır. Bu bireylerin herhangi bir hastalık ile karşı karşıya kalması durumunda geçici iş görmemezlik ödeneğinden yararlanamamaktadırlar. Tarımda çalışan kadınların gebelik durumlarında doğumdan önce 8 hafta, doğumdan sonra 8 hafta olmak üzere raporlu sayılmaları sebebiyle geçici iş görmemezlik ödeneğinden faydalanamamaktadırlar (Demir, 2015:187-188).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TARIM SEKTÖRÜ ve KADIN İSTİHDAMI

Bu bölümde öncelikle tarım sektöründe çalışma şekillerine değinilecektir. Çünkü tarım sektöründeki çalışma şekilleri sanayi ve hizmet sektörlerinden birçok yönü ile farklılaşır. Bu farklılıklar sosyal güvenlik açısından da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Daha sonra Türkiye ve Bolu ilinin tarım sektörünün genel yapısına incelenecektir. Son olarak kadın istihdamı evrensel, ulusal ve yerel ölçekte ele alınacaktır.

2.1 Tarımda Çalışma Şekilleri

ILO'nun Uluslararası İstihdam Durumu Sınıflaması (International Classification of Status in Employment – ICSE) çalışma şekillerini, elde edilen gelirin ve çalışma ilişkisinin niteliğine bağlı olarak “ücretli çalışma” ve “kendi hesabına çalışma” olmak üzere iki ana grupta toplamaktadır (ILO, 2013). Ücretli çalışma, bir işverene bağlı ve ücretli olarak çalışan tüm çalışanları kapsamaktadır. Kendi hesabına çalışma içerisinde ise; işveren, kendi hesabına çalışan işçiler ve yardımcı (ya da ücretsiz) aile işçileri bulunmaktadır (Gündoğan, 1999:76).

Tarım sektöründe işgücü kaynakları genellikle; çiftçinin kendisi (kendi hesabına çalışan), ailesi (ücretsiz aile çalışanları) ve belirli bir ücret ya da aynî ödeme karşılığında dışardan sağlanan işgücünden oluşmaktadır (Bayramoğlu ve Bozdemir, 2020: 778). Bu sınıflandırmada ayırım ücrete bağlı olarak yapılmıştır. Bu ayırmadan yola çıkarak tarım çalışanları temelde tarım işverenleri, kendi adına bağımsız çalışanlar, ücretli-yevmiyeli çalışan tarım işçileri ve ücretsiz aile çalışanları olarak sınıflandırılmaktadır.

Tarım İşverenleri:

İsminden de anlaşılacağı üzere, Kanundaki işveren tanımı işçi kavramı esas alınarak yapılmıştır (Süzek, 2017: 146). İş Kanunu m. 2/1 hükmüne göre, “İşçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren denir”.

5510 sayılı Kanun işveren kavramını, “4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerine göre sigortalı sayılan kişileri çalıştıran gerçek veya tüzel kişiler ile tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlar” olarak tanımlamıştır (m. 12). İşveren sıfatına sahip olmak için işçi çalıştıran kişinin işyeri veya işletmenin sahibi olması gerekmez (Saymen, 1954:454). Aynı zamanda herhangi bir işyerine sahip olmak da gerekmemektedir. Bu duruma tarımda çalışanlar açısından baktığımızda işçi çalıştırmak koşuluyla tarım arazisini kiralayarak işletenler ya da alt işveren olarak asıl işverenin işyerinde işçi çalıştıranlar da işveren sınıfına girmektedir.

İşveren sıfatında olmak aynı zamanda işçi sıfatında olmaya da engel değildir. Tarım arazisinde işçi çalıştıran işveren statüsündeki kişinin gelirinin yetmemesi ya da ek gelir elde etmek istemesi durumunda başka bir işte işçi sıfatında çalışması durumunda hem işçi hem işveren olmaktadır.

Bazen bir tarım işçisi, kendisinin de aralarında bulunduğu bir takım adına hareket ederek çalışma koşullarını işverenle görüşür ve belirler. Bu işçi, bazı sorumluluklar altına da girerek işverenle kendisi ve diğer işçiler adına sözleşme imzalamasının ardından takım arkadaşlarını toplayarak iş görme edimini yerine getirir ve onlarla birlikte işte çalışarak ücret alır (Erkul, 1967:104). Bu durumda sözleşmeyi imzalayanın diğer işçilerden herhangi bir farkı bulunmamaktadır. Bu sebeple iş sözleşmesini imzalayan işçi, takım kılavuzu statüsünde çalışan tarım işçisi olarak adlandırılır. Yani takım kılavuzları işveren sayılmamaktadır.

Son olarak, 5488 sayılı Tarım Kanununun 119. maddesine göre çiftçi, “Mal sahibi, kiracı, yarıcı veya ortakçı olarak devamlı veya en az bir üretim dönemi veya yetiştirme devresi tarımsal üretim yapan gerçek ve tüzel kişileri” ifade eder (m. 3/ç). Bu durumda çiftçi sayılabilmek için tarım arazisinin sahibi olmak ve işveren statüsünde olmak gerekmemektedir.

Tarımda Kendi Adına Bağımsız Çalışanlar:

ILO, kendi hesabına çalışanı, ücretli ve yevmiyeli işçi çalıştırmaksızın işini profesyonelce yöneten, işletmeyi etkileyen operasyonel kararları alan, geliri üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen kâra bağlı olan kişi olarak tanımlamaktadır (ILO, 2013).

En önemli farkları ise, yaptıkları işlerin garantisiz ve değişken yapısı nedeniyle, bu işlerden elde edilen gelirin de düzensiz ve belirsiz oluşudur (Durusoy Öztepe ve Akbaş, 2018:70). Kendi adına bağımsız çalışan kişileri işverenlerden ayıran fark ise işverenlerin en az bir işçi istihdam etmesi gerekirken kendi adına bağımsız çalışanlar ise herhangi bir işçi çalıştırmakla yükümlü olmaksızın kendi işlerini idame ettirmeleri ve işlerin idamesinde genellikle ücretsiz aile çalışanlarından destek almalarıdır.

Küresel çapta kendi adına bağımsız çalışanlar, sistem dışında kalarak hem elde ettiği geliri bildirmemesi hem de sosyal güvenlik sistemi dışında kalarak kayıt dışı istihdama yol açması nedenleriyle enformel sistem içerisinde yer almaktadır. Formel ekonomide yer almama gerekçeleri incelendiğinde ise, özellikle elde edilecek gelirin düzensizliği ve sosyal sigorta prim konusunda, işveren katkısından yoksun olarak hareket etmelerinin getirdiği yük ön planda yer almaktadır (ISSA, 2012:8). Aynı zamanda kendi adına bağımsız çalışanların özellikleri ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Kendi hesabına çalışmanın toplam iş gücü içerisindeki payı, ekonomik ortam ve gelişmişlik, ilgili çalışma şekline dair yasal düzenlemeler, vergi ve sosyal güvenlik katkılarını ödemekte yaşanan zorluklar, kültürel hususlar da bu farklılıkların hem nedeni hem de sonucu haline gelebilmektedir (ISSA, 2012: 10). Türkiye’de kendi hesabına bağımsız çalışanlar ile işverenlerin AB ortalamasının üzerinde bulunması, ülkemizdeki girişimci sayısının yüksekliğine değil, enformel bir ekonominin varlığına işaret etmektedir (Selamoğlu, Lordoğlu, 2006: 205–206).

Tarım İşçileri:

ILO’nun hazırladığı uluslararası sözleşmeler ve kararlara bakıldığında tarım işçisinin ortak bir tanımının olmadığı, farklı biçimlerde tanımlandığı görülmektedir. Ancak farklı tanımlar birleştirildiğinde ILO tarım işçisini, gerçek tarım işçileri, ortakçılar, küçük toprak sahipleri ve kiracıları içine alacak şekilde geniş kapsamlı olarak tanımlamıştır.

İş Kanununda işçi, “bir iş sözleşmesi ile çalışan gerçek kişi” olarak tanımlanmıştır (m. 2). Bu nedenle her şeyden önce işçi olarak nitelendirilmek için taraflar arasında kabul edilmiş bir sözleşme bulunması gerekmektedir. İş Kanununda iş sözleşmesi, “bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer

tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşme” olarak tanımlanmıştır (m 8/1).

İş Kanunu işçiyi tanımlarmıştır ancak tarım işçisi Kanunda kapsam dışında bırakılmıştır. İş Kanununda 50 işçiden az çalıştırılan (50 dâhil) tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerleri Kanun kapsamına alınmamıştır (m. 4/1-b). İş Kanunu’ndan istisna tutulan bu kişilere 6098 sayılı Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir (Yücel ve Ömercioğlu, 2016: 250).

Ülkemizde kanunlarda tam olarak tarım işçisinin tanımı yapılmamıştır. Ancak tarım işçisi yaygın olarak, “herhangi bir tarım işinde ücret karşılığında çalışan ve geçimini bu yoldan sağlayan ayrıca çiftçilik yapamayan kişi” olarak tanımlanır (Güreşçi, 2013: 132). Yine “tarım işi” ve “işçi” kavramlarından yola çıkarak, İş Kanununun 111. Maddesince, tarım işlerinde karşılıklı iş sözleşmesine bağlı olarak ve belli bir ücret karşılığında çalışan gerçek kişiler tarım işçisi olarak tanımlanmıştır.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nunda (SSGSS), tarım işçilerinin, tarımda zorunlu sigortalı olabilmesi için özel sektörde ücretle ve sürekli olarak çalışması şart koşulmuş iken, kamuda çalışanlarda sigortalı olabilmek için süreklilik şartı aranmamaktadır (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2010: 126).

Ücretsiz Aile Çalışanları:

Ücretsiz aile çalışanları ücretli işçiler gibi işverenin otoritesi altında çalışmaktadır. Ancak ücretsiz aile çalışanları düzenli herhangi bir ücret almaması yönünden ücretli çalışanlarından ayrılmaktadır. Ücretsiz aile çalışanları, düzenli olarak ücret almaz; bu durum zaman zaman durumlarının tarım işçilerinden daha istikrarsız olmasına yol açar (Savy, 1987:4). Aralarında bir iş sözleşmesi olmasa dahi ücretsiz aile çalışanı da tarım işçileri gibi çiftçiye karşı ekonomik ve hukuki bağımlılık ilişkisi içinde bulunabilir (Savy, 1987:4).

Türkiye İstatistik Kurumu ücretsiz aile çalışanını “aile fertlerinden bir ya da bir kaçının sahip olduğu işletmelerde herhangi bir ücret almaksızın çalışan aile fertleri” olarak tanımlamakta ve “bu kişilerin ancak eş, çocuk, anne, baba, amca vb. akrabalar olabileceğini” belirtmektedir (Karadeniz, 2011:104). Bu tanım

genellikle ailesiyle aynı konutta yaşayan, yeme-içme ve giyinme ihtiyaçları aile sorumluluğunda olan ve zamanının büyük çoğunluğunu herhangi bir ücret almadığı aile işlerinde geçirenleri kapsamaktadır (Temir, 2020: 63).

Gelişmekte olan ülkelerde ücretsiz aile çalışanı olarak çalışan kadınlar erkeklere oranla daha fazladır. TÜİK verilerine göre 2022 yılında Türkiye’de ücretsiz aile çalışanı olarak çalışanların istihdam içindeki oranı %8,7, erkeklerde %4,1 ve kadınlarda ise bu oran %18,3 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK 2023). Özellikle tarım sektöründe genellikle kadınlar ücretsiz aile çalışanı olarak çalışmaktadır. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nunda (SSGSS), 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası’nda olduğu gibi işverenin ücretsiz çalışan eşi sigortalı sayılmamıştır (SSGSS Yasası m. 6). Ücretsiz çalışan eşin sigortalı sayılmamasının nedeni, Türk Medeni Yasası’nın 185 inci maddesine göre eşlerin hayatlarını sürdürürken birbirlerine maddi çıkar gözetmeden yardım etmelerinin zorunlu olmasına dayandırılmaktadır (Tuncay, Ekmekçi, 2009: 238). Ücretsiz aile çalışanı olarak çalışan kadının SGK’ya bildirilmesine rağmen işveren olan aile ferdinden herhangi bir ücret aldığı yasal belgeler ile kanıtlanamazsa sigortalılığı iptal edilmektedir. Bu durum tarımda aktif rol oynayan kadının ücretsiz aile çalışanı olarak çalıştığı için herhangi bir ücret almadan ve karşılaşılabileceği risklere karşı herhangi bir güvencesi olmadan çalışmaya devam ettiğini göstermektedir.

2.2 Türkiye’nin Tarımsal Yapısı

Tarım çalışanları ve tarımda çalışma şekillerinden bahsettikten sonra kısaca ulusal ekonomi kapsamında tarım sektöründen söz edeceğiz. Ülke nüfusunun beslenmesine yardım etmesi, milli gelir ve istihdam yaratması, sanayi sektörüne hammadde ve sermaye sağlaması, ihracata doğrudan veya dolaylı katkıda bulunması açısından tarım sektörü önem arz eder. Öte yandan bu sektör, gelişmekte olan ülkelerin ihracatı açısından önemli bir döviz kaynağıdır (Kılıçkap, İnan ve Subaşı, 2001, 147). Milli ekonomiye olan katkıları yanında tarım sektörü stratejik bir silah olan gıda ürünlerini üretebilmek, ülke nüfusunun gıda gereksinimini karşılamak, dışa bağımlılığın önlenmesine katkı sağlamak, ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkiler yaratmak ve göreceli fiyatlar yoluyla sınav birikimini desteklemek gibi önemli fonksiyonlara sahiptir (Doğan, 2009:366).

Gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde tarımın payı azalırken sanayi ve hizmet sektörlerinin payında artışlar yaşanmıştır. Az gelişmiş ülkelerde de zaman içinde tarımın ekonomi içindeki payı azalsa da bu seyir gelişmiş ülkelerdekinden farklılık gösterir. Tablo 2.1’de Dünya Bankası verilerine göre bazı ülkelerdeki tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerinin katma değer verileri yer almaktadır. Bu verilerine göre 2022 yılında tarım, ormancılık ve balıkçılık katma değeri, Fransa’ da % 1,80, Almanya’da % 1,11 iken Hindistan’da % 16,62, Endonezya’da % 12,40, Türkiye’de % 6,46 olarak gerçekleşmiştir. Verilerden de anlaşılacağı üzere tarım, ormancılık ve balıkçılık katma değeri az gelişmiş ve ya gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere daha yüksektir.

Tablo 2.1. Bazı Ülkelerin Tarım, Ormancılık Ve Balıkçılık Katma Değeri
(GSYİH'nin Yüzdesi) (%)

ÜLKE ADI	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Arjantin	6,71	5,16	6,26	5,23	4,54	5,32	6,13	7,13	6,44
Avustralya	2,22	2,38	2,40	2,70	2,46	2,12	2,01	2,31	3,17
Brezilya	4,33	4,32	4,89	4,60	4,42	4,21	5,71	7,49	6,81
Çin	8,64	8,39	8,06	7,46	7,04	7,14	7,70	7,24	7,30
Fransa	1,56	1,61	1,44	1,54	1,65	1,52	1,57	1,64	1,80
Almanya	0,90	0,68	0,70	0,85	0,69	0,78	0,75	0,85	1,11
Hindistan	16,79	16,17	16,36	16,56	16,03	16,76	18,64	17,33	16,62
Endonezya	13,34	13,49	13,48	13,16	12,81	12,71	13,70	13,28	12,40
İtalya	2,00	2,07	1,93	1,97	1,95	1,91	2,01	1,94	1,96
Japonya	1,00	1,03	1,12	1,13	1,04	1,04	1,03	0,95	...
Meksika	3,13	3,19	3,35	3,38	3,38	3,39	3,80	3,89	4,15
Hollanda	1,74	1,72	1,77	1,86	1,65	1,64	1,60	1,55	1,67
Rusya	3,36	3,87	3,84	3,55	3,39	3,53	4,01	3,87	3,90
İspanya	2,54	2,73	2,82	2,79	2,76	2,47	2,87	2,61	2,41
İsviçre	0,71	0,63	0,66	0,63	0,64	0,65	0,70	0,63	0,61
Türkiye	6,56	6,87	6,14	6,04	5,78	6,41	6,67	5,54	6,46
Birleşik Krallık	0,75	0,63	0,57	0,59	0,57	0,60	0,64	0,67	0,71
Amerika Birleşik Devletleri	1,17	1,03	0,94	0,95	0,90	0,84	0,95	0,96	...

Kaynak: World Bank (2023)

Türkiye’de tarım sektörünün GSYİH içindeki payı zaman içinde giderek azalmıştır. 1995 yılında tarım sektörünün GSYİH içindeki payı % 15 iken, bu oran 2000 yılında % 13,6’ya, 2005 yılında % 10,1’e, 2020 yılında % 6,7’ye ve 2021 yılında %5,5’e gerilemiştir (TÜİK, 2022). Bu düşüşte 1980 sonrası izlenen neoliberal politikaların etkisi büyüktür.

Türkiye tarımı 1980’lerde yaşanan neoliberal dönüşümle farklı özelliklere bürünmüştür. Tarımda bazı ürünlere kota getirilmesi, kamuya ait tarım

işletmelerinin özelleştirilmesi, sanayiye sağlanan teşviklere oranla tarım sektörüne daha az teşvik ayrılması, girdi fiyatlarındaki hızlı artışlar Türkiye’de tarımsal üretimin gerilemesinde önemli rol oynamıştır. 24 Ocak 1980 programıyla beraber devletin tarıma karşı koruyucu ve düzenleyici tutumu yerini tarımın piyasalaşmasını sağlayacak politikalara bırakmıştır. Devletin dış ticaretteki korumacılığı azalmış, girdilere sağlanan sübvansiyonlar kaldırılmış, yabancı sermayeye kapalı olan tohum, iç ve dış sermayeye bütünüyle açılmıştır (Arı, 2006). <https://www.calismatoplum.org/makale/turkiyede-tarimin-ekonomideki-yeri-ve-guncel-sorunlar>

24 Ocak kararlarıyla tarım politikaları şirketler lehine yeniden yapılanmış ve küçük üreticilerin büyük şirketlerle rekabet etme imkânını kalmamıştır. Böylece küçük üreticiler mülksüzleşmeye başlamışlardır. Yerel çiftlik bilgisi, tohum, gübre vb. girdiler, süper market devrimi ve ucuz gıda ithalatıyla yerel pazarlama sistemlerini ortadan kaldıran bu politikalar, şirketleri egemen hale getirerek küçük üreticiliğin tasfiyesine neden olmuştur (McMicheal, 2006: Aktaran Dinçer, 2023).

1980’den 2019 dönemine kadar geçen sürede işletme sayısı ve bu işletmelerin tarımsal üretimde kullandıkları arazilerde büyük düşüşler gerçekteşmiştir (Dincer, 2023:1568). 1980-2019 döneminde işletme sayısı %38 azalarak 3,6 milyondan 2,2 milyona bu işletmelerin kullandıkları tarım arazisi %35 azalarak 22,7 milyon hektardan 14,8 milyon hektara düşmüştür (Dincer, 2023:1568).

Günümüzde sermaye, sözleşmeli üretim ile küçük üreticiyi kontrolü altına almıştır. Sözleşmeli üretim, küçük köylü ile tarım-gıda şirketleri arasında yapılan ve çiftçinin tohum, gübreleme, ekim zamanı gibi kararların şirketler tarafından belirlendiği bir üretim sürecidir (Ulukan, 2009:67-68). Sözleşmeli üretim, küçük üreticinin bağımsız karar almasını engellemiştir.

Türkiye’de de 2005 yılında AB müzakereleri ile tarım politikalarımız AB’nin isteği doğrultusunda şekillenmiş ve küçük üretici tasfiye edilmiştir. 1980-2019 dönemi tarım sayımlarına bakıldığında bu tasfiyeler ile Türkiye’de tarımın küçük üreticiler için cazip olmadığını göstermektedir. Küçük üreticilerin tasfiyesi ile de genel olarak tarımsal üretimin de azalma eğilimine girmesine neden

olmuştur. Ancak bu gelişmelere rağmen Türkiye'nin tarımsal yapısı, halen küçük üreticiliğin yaygın olduğu bir görünüme sahiptir (Dincer, 2023:1584).

Türkiye 2022 yılı TÜİK verilerine göre, bitkisel üretim miktarları tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde 70,2 milyon ton, sebzelerde 31,6 milyon ton ve meyveler, içecek ve baharat bitkilerinde ise 26,8 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2023). Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre ise Türkiye'nin tarım ihracatı, 2022 yılında 2021 yılına göre yüzde 13,5 artarak 34 milyar 246 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamla, tarım sektörü 2022 yılında tüm zamanların en yüksek ihracatı gerçekleşmiştir. 2022 yılında % 60,2 ile Zeytin ve Zeytinyağı sektörü ve % 22,5 ile Fındık Ve Mamulleri ön plana çıkmaktadır (Türkiye İhracatçılar Meclisi İhracat Raporu, 2023:24). Ayrıca tarım sektörü birim fiyat değeri 2021 yılına göre tarım grubunda yer alan sektörlerde % 12,9 oranında artış göstermiştir (Türkiye İhracatçılar Meclisi İhracat Raporu, 2023:26). Ancak 2000'den önce dünyanın en büyük ihracatçısı ülkesinden biri olan Türkiye, bu konumunu kaybetmiş ve ithalatçı konumuna düşmüştür. İhracat boyutunu sadece gıda ile sınırlandırmak tarımsal dış ticaret bilançosunu değerlendirmek için yeterli değildir (Aydın ve Aydın, 2018:111). Türkiye'nin tarımsal ürün ticaretinde yaşadığı dönüşümün dünya ticaretindeki değişim ya da işbölümü çerçevesinde yaşanan dönemsel değişimle de paralel olduğu gözlemlenebilmektedir (Aydın ve Aydın, 2018:117).

Yıllar içerisinde tarımın GSMH ve dış ticaret içindeki payı azalmış ve tarımsal ürün dağılımı önemli ölçüde değişmiştir. Üçüncü Gıda rejimi olarak adlandırılan ve çok uluslu şirketlerin yönlendirilmesi ile gerçekleşen bu dönüşüm sonucunda Türkiye'nin tarımsal ürün dış ticaretinde hammadde ve işlenmiş ürünler ön plana çıkmaktadır. Bu durum Türkiye'nin tarımsal üretim gelişimini hızlandırmış gibi görülse de ülkenin tarımsal ürün ihracatını arttırmak için hammadde ithal etmek zorunda kalmasına neden olmuştur. Bu bir yandan yaratılan katma değer az olmasına ve aynı zamanda, tarımın dış ticarete yaptığı olumlu katkının giderek ortadan kalkmasına yol açmaktadır (Aydın ve Aydın, 2018:127).

2.3 Bolu'nun Tarım Yapısı

Bolu arazi dağılımı, % 18'i tarım dışı arazi, % 14'ü tarım arazisi, % 4'ü çayır ve mera alanı ve % 64'ü ise orman ve fundalık arazi şeklindedir. Bolu'da tarım alanlarının dağılımına bakıldığında, 934.185 dekarı tarla arazisi, 7.283 dekarı sebze arazisi, 26.308 dekarı meyvelik arazi, 213.524 dekarı ise nadas alanıdır (Bolu İl Tarım Müdürlüğü, 2023). Yumrulu bitkilerden olan patates Bolu için önemli bir ekonomik değer yaratmaktadır (Bolu Ticaret İl Müdürlüğü, 2023:11).

Tablo 2.2. Bolu İli Tarım Alanı Dağılımı

ARAZİ DAĞILIMI	YÜZÖLÇÜMÜ (HEKTAR)
Tarım Alanı	118.130
Çayır - Mera Alanı	34.551
Ormanlık Alan	532.000
Tarım Dışı Arazi	147.658
Toplam	832.339

Kaynak: Bolu İl Tarım Müdürlüğü (2023)

Tablo 2.2'de Bolu'da tarım alanlarının dağılımı verilmiştir.

Tablo 2.3. Bolu İli Tarla Bitkileri Ekim Alanı Ve Üretim Miktarları

Ürün Grupları	Ekim Alanı (da)	Üretim Miktarları (ton)
Buğday	474.829	199.913
Arpa	182.626	66.594
Yulaf(Yeşil Ot)	59.592	98.376
Yonca (Yeşil Ot)	67.101	34.721
Mısır(Silajlık)	37.023	231.369
Patates	29.150	84.320
Ayçiçeği	28.216	6.601
Dane Mısır	16.713	14.621
Fiğ(Yeşil Ot)	22.016	35.204
Çeltik	325	130
Diğer	16.592	7.869
TOPLAM	934.185	779.718

Kaynak: Bolu İl Tarım Müdürlüğü (2023)

Tablo 2.4. Bolu İli Meyve Üretimi Ekim Alanı Ve Üretim Miktarları

Ürün Grupları	Ekim Alanı (da)	Üretim Miktarları (ton)
Fındık	16.611	1.090
Elma	4.233	11.465
Ceviz	2.672	518
Üzüm	1200	875
Armut	679	1.997
Kiraz	619	889
Diğer	294	2.601
TOPLAM	26.308	19.435

Kaynak: Bolu İl Tarım Müdürlüğü (2023)

Tablo 2.5. Bolu İli Sebze Üretimi Ekim Alanı Ve Üretim Miktarları

Ürün Grupları	Ekim Alanı (da)	Üretim Miktarları (ton)
Domates	2.263	6.905
Marul	580	725
Enginar	462	3.302
Fasulye(Taze)	933	723
Ispanak	667	1.120
Kabak(Bal, Sakız)	1.282	989
Diğer	1.096	1.595
TOPLAM	7.283	12.388

Kaynak: Bolu İl Tarım Müdürlüğü (2023)

Tablo 2.3, 2.4 ve 2.5’de 2022 yılı Bolu İl Tarım Müdürlüğü verilerine göre tarım alanlarının ürün gruplarına göre ekim alanı ve üretim miktarları verilmiştir. Görüldüğü üzere Bolu ilinde tarım alanlarının çoğunluğunu tarla bitkileri oluşturmaktadır. Tarla bitkilerinin % 51’ini buğday oluşturmaktadır. Meyve üretiminin % 63’ünü fındık oluşturmaktadır. Sebze üretiminin % 31’ini ise domates oluşturmaktadır. Tarım İl Müdürlüğü’nün bitkisel üretim desteklemelerine bakıldığında, 8.596 işletmeye 39.794.517,05 TL tutarında mazot, gübre desteği (eylül itibari ile-kontrolsüz) sağlanmıştır (Bolu Tarım İl Müdürlüğü, 2023).

Tablo 2.6’da görüldüğü üzere ilde tarım gelirleri tarım dışı gelire göre oldukça düşüktür. Bolu ili GSYH’de tarımın payı yıllar içerisinde ortalama

yaklaşık %10'dur. Tarım dışı sektörün payı GSYİH içerisinde ortalama %90'dır. 2021 yılında toplam Bolu ili GSYİH 29.264.699 bin TL iken, Bolu ili GSYH'de tarımın payı 2.796.915 bin TL'dir. Elde edilen verilerde de görüldüğü üzere ekonomik anlamda ilde tarım ürünlerinden önemli bir gelir sağlanamamaktadır. İldeki tarım potansiyeli bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabileceği biçimde organize edilmiştir.

Tablo 2.6. Bolu İli Tarım ve Tarım Dışı GSYH

Yıl	TARIM (BİN TL)	TARIM DIŞI (BİN TL)	GSYH (BİN TL)
2013	688.837	6.922.430	7.611.267
2014	1.045.716	7.708.959	8.754.675
2015	1.128.220	8.433.283	9.561.503
2016	997.886	9.411.077	10.408.963
2017	1.141.852	11.295.534	12.437.386
2018	1.253.339	13.650.960	14.904.298
2019^(r)	1.738.765	15.316.047	17.054.812
2020^(r)	2.267.418	18.563.970	20.831.388
2021	2.796.915	26.467.785	29.264.699

Kaynak: TÜİK (2023)

Türkiye’de ekilen tarım alanlarındaki azalma eğilimi Bolu ili için de geçerlidir. Bolu’da 2004 yılında 128.661 hektar olan işlenen tarım alanı 2022 yılında 108.316 hektara gerilemiştir. Türkiye’de de aynı dönem için ekilen tarım arazisi 23.812.992 hektardan 20.192.539 hektara düşmüştür. Bu gerileme Tablo 2.7’de gösterilmiştir.

Tablo 2.7. Toplam İşlenen Tarım Alanı (Hektar)

	Türkiye	Bolu
2004	23.812.992	128.661
2005	23.775.459	130.064
2006	22.981.020	125.541
2007	21.978.693	122.524
2008	21.555.242	125.432
2009	21.351.696	105.416
2010	21.383.626	108.531
2011	20.522.626	103.293
2012	20.581.039	116.569
2013	20.573.477	117.300
2014	20.697.903	112.164
2015	20.649.766	114.153
2016	20.381.943	113.699
2017	19.998.498	111.908
2018	19.723.076	110.238
2019	19.580.744	109.923
2020	19.586.384	110.327
2021	19.881.533	111.417
2022	20.192.539	108.316

Kaynak: TÜİK (2023)

Tablo 2.8’de ise 2004-2022 dönemine dair Türkiye ve Bolu iline ait bitkisel üretim değerleri yer almaktadır¹. Tablodan hem Türkiye hem de Bolu ilinde bitkisel üretim değerinin reel olarak arttığı görülmektedir.

Tablo 2.8. Bitkisel Üretim Değeri (Bin TL, reel fiyatlarla)

	Türkiye	Bolu
2004	3675751.14	20582.48015
2005	7189371.248	35305.75981
2006	5814234.551	29034.02394
2007	9159619.157	49363.37676
2008	5479766.922	29691.63536
2009	12534310.83	54746.31165
2010	11418873.96	50102.12454
2011	10850010	60699.94896
2012	11848425.04	43869.63934
2013	14721483.3	48962.3613
2014	13278684.83	93737.2289
2015	15315914.76	74576.44296
2016	14665516.57	49914.65398
2017	12372966.56	29750.72437
2018	9659136.56	23235.14348
2019	14288459.83	38404.96193
2020	16563638.54	39031.1648
2021	10582632.11	24076.30013
2022	3675751.14	20582.48015

Kaynak: TÜİK (2023)

¹ Tablo 2.8’de yer alan parasal değerler Dünya Bankası’ndan alınan GDP deflatörü ile reel hale dönüştürülmüştür. Dünya Bankası (2023) <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Series/NY.GDP.DEFL.ZS>

Tablo 2.9’da ise Türkiye ve Bolu ilinde 2004-2022 döneminde tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretimi ton cinsinden verilmiştir. Bitkisel ürünlere benzer şekilde tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin üretiminin de hem Türkiye hem Bolu için artış gösterdiği söylenebilir. Ekilen tarım arazilerinin azalıyor olmasına karşın tarım ürünlerinin üretimindeki artış, yüksek gübre ve tarımda makineleşme ile açıklanabilir.

Tablo 2.9. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretimi (Ton)

	Türkiye	Bolu
2004	70.475.367	589.077
2005	75.461.494	598.406
2006	77.175.976	618.453
2007	70.286.396	591.311
2008	74.382.684	670.336
2009	80.368.121	660.452
2010	90.579.900	684.633
2011	93.293.082	722.011
2012	92.921.409	669.888
2013	102.414.889	677.294
2014	99.443.102	700.056
2015	106.900.422	684.040
2016	110.785.755	678.874
2017	117.925.235	652.221
2018	115.048.445	660.830
2019	119.166.496	647.354
2020	131.927.312	725.819
2021	121.902.902	725.591
2022	137.417.251	666.095

Kaynak: TÜİK (2023)

2.4 Dünyada Kadın İstihdamı

Yukarıda tarım konusuna değindikten sonra bu kısımda dünya, Türkiye’de ve Bolu’da kadın istihdamına dair genel bilgilere yer verilecektir. Kadınların işgücüne aktif olarak katılması insanlık tarihi kadar eskidir. Kadınların aktif olarak çalışma hayatında bulunması hem kendileri hem de yaşadıkları ülkelerin ekonomik ve toplumsal olarak gelişmesi açısından büyük önem taşır. Kadınların işgücüne yoğun olarak katıldığı dönem sanayi devrimi ile başlar. Fabrikalarda makineleşme sonucu sağlanan üretim artışı için kadın emeğine ihtiyaç duyulmuştur. Bununla beraber Birinci ve İkinci Dünya savaşları dönemlerinde de erkeklerin savaşa gitmesi nedeni ile onlardan boşalan işler kadın işgücü ile doldurulmuştur. Kadınların işgücüne katılması ile karşılaştıkları sorunlar da artmıştır.

Toplumda genel olarak kırdan kente göç söz konusudur. Kadınlar köyden kente göç ettiklerinde kent hayatına adaptasyon sorunu yaşamaktadır. Tarım dışında herhangi bir çalışma deneyimi olmayan ve eğitim seviyesi düşük bu kesim marjinal sektörde iş bulmakta zorlanmaktadır. (Bahar ve Bingöl, 2010: 45). Bunun sonucunda çalışma hayatında cinsiyetlerinden kaynaklı ayrımcılık ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Diğer taraftan kadınların işe alım süreçlerinde evli olmaları ve/veya çocuğa sahip olmaları kadınlar için başka bir sorundur. Kadınların  alışma hayatında karşı karşıya kaldıkları bu olumsuzlukları gidermek amacıyla yasal düzenlemeler yapmaktadırlar. Hemen hemen her ülke kadın istihdamını destekleyen politikalar uygulamaktadır. Kadın istihdamının desteklenmesi, istihdamı kadının toplum içerisindeki statüsünün artmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

Artan kadın istihdamı kadınların ekonomik yönden güçlenmesine ve yoksulluğun azalmasına katkı sağlamaktadır. Uluslararası deneyimlerde toplumda kadınlar ve erkekler arasındaki ekonomik eşitliğin sağlanması yoksulluğu azalttığı ve daha yüksek milli gelir ve daha iyi bir siyasi yönetimi sağladığı görülmektedir (World Bank, 2001; Klasen 1999). Aynı zamanda kadının çalışması aile içi toplam gelirin artmasına imkân tanıyarak hem kadının hem de ailesinin yaşam kalitesinin iyileşmesini sağlamaktadır. Diğer yandan artan kadın istihdamı ile kendi gelirlerini elde eden kadınlar özgürce harcama yapabilecek ve

ekonomik anlamda herhangi bir bireye bağılılığı azalacaktır. Herhangi birine bağılılığı kalmayan kadının ev yönetiminde söz hakkı olacaktır. Artan istihdam ile güçlenen kadın aile içi şiddet, istemediği biri ile evlilik gibi konularla mücadele edebilecek güce sahip olacaktır. Ayrıca kadınların çalışması kendilerini fark etmelerini sağlayacaktır. Böylece yetenek ve yaratıcılıkları açığa çıkacak, her geçen gün kendilerini geliştirerek topluma artı değer kazandıracaklardır.

Kadın istihdamının artmasının toplum açısından bu olumlu gelişmeleri sağlamasına rağmen hala uluslararası düzeyde kadın istihdamı oranlarında ulaşılacak istenilen seviyeye varılamamıştır. Türkiye’de ise kadın istihdamında istenilen seviye ulaşamamasının nedenleri arasında ilk başta toplum baskısı gelmektedir. Yaşadığımız yüzyılda hala kadınlarının çalışmasının desteklenmediği görülmektedir. Özellikle bazı bölgelerde bu durum çok daha fazla hissedilmektedir. Kadın emeğinin bu denli toplumda yarattığı katkıya rağmen kadınlar çalışma hayatında bu gibi pek çok sorunla karşılaşmaktadır.

Küreselleşme süreci ile üretim sisteminin yapısal dönüşüm geçirmesi ve bu dönüşümün kadının çalışma hayatına daha kolay bir şekilde girmesini sağlaması ile kadınların işgücüne katılım oranını arttırmıştır. Kadının işgücüne katılımını arttıran faktörler arasında;

- Dünya genelinde çalışan kadınlar için koruyucu ve destekleyici yasaların artması,
- Demografik gelişmeler,
- Eğitim olanaklarının artması,
- Evlenme oranlarındaki azalma ve boşanma oranlarındaki artış,
- Toplumların, kadınların çalışmasına yönelik tutumlarında meydana gelen olumlu gelişmeler,
- Çocuk bakımı ve diğer hizmetlerdeki iyileşmeler,
- Atipik çalışma şekillerinin ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşması yer almaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005;198-199).

Dünyadaki toplam işgücünün 2/3’ü kadınlara aitken, kadınların günlük çalışma süreleri saat olarak erkeklerinkinden yüzde 25 daha uzunken ve bütün

dünyada toplam gıdanın %50'sini kadınlar üretmekteyken, kadınların geliri dünya gelirinin yalnızca %10'u kadardır. Dünyanın tüm varlığının ancak %10'u kadınlara aittir" (Ecevit, 2003).

Uluslararası karşılaştırmalar izlendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çalışma hayatında da varlığını gösterdiği görülmektedir. Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan 2022 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporuna göre cinsiyet eşitliğinin en fazla olduğu ülke İzlanda'dır. İzlanda'yı Finlandiya, Norveç, Yeni Zelanda, İsveç ve Ruanda takip etmektedir. Almanya ise 10'uncu sırada yer almıştır. Cinsiyet eşitsizliğinin en fazla olduğu ülke Afganistan'dır. Türkiye ise 146 ülke arasında 124'üncü sırada yer almaktadır (World Bank, 2023).

Tablo 2.10'da Dünya Bankası tarafından hazırlanan kadın işsizlik oranları verilmiştir. Kadın işsizlik oranları gelişmekte olan ve ya az gelişmiş ülkelerde daha fazla iken gelişmiş ülkelerde daha azdır. Kadın işsizliğinin Arap dünyasında yaklaşık %20, Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasında ise %17 civarında seyretmesi toplumun kadına bakışı ile açıklanabilir. OECD ülkelerinin ortalaması %5 civarındayken, en düşük kadın işsizliği Doğu Asya ve Pasifiklerdedir. Bunu Merkez Avrupa ve Baltık ülkeleri takip etmektedir

Tablo 2.10. Kadın İşsizlik Oranları (%)

Ülke Adı	2000	2005	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022
Arap Dünyası	17,9	17,9	18,4	20,4	20,1	19,9	20,2	20,2	19,9
Merkez Avrupa Ve Baltıklar	13,0	12,7	9,8	7,9	4,3	3,9	4,4	4,5	3,9
Doğu Asya Ve Pasifik	3,2	4,1	3,8	3,7	3,4	3,4	3,9	3,6	3,6
Avrupa Birliği	11,5	10,6	9,9	10,2	7,6	7,0	7,4	7,3	6,5
Latin Amerika Ve Karayipler	11,7	10,7	8,8	8,0	9,5	9,7	12,0	11,4	8,6
Ortadoğu Ve Kuzey Afrika	17,4	17,2	17,2	18,4	17,8	17,3	17,0	17,3	17,0
OECD Ülkeleri	7,5	7,3	8,3	7,0	5,7	5,6	7,4	6,4	5,2
Güney Asya	7,2	8,3	7,5	7,8	7,4	6,4	8,8	7,4	7,2

Kaynak: World Bank (2023)

Tablo 2.11’de Dünya Bankası verilerine göre bazı ülkelerin kadın ve erkek işsizlik oranları verilmiştir. Dünyanın her yerinde işsizlik oranlarına bakıldığında kadın ve erkek arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar gelişmekte olan ülkelerde daha fazla gelişmiş ülkelerde daha az oranda görülmektedir (Koray, 2005:323).

Tablo 2.11. Bazı Ülkelerin Kadın Ve Erkek İşsizlik Oranları (%)

Ülke Adı	2000		2010		2015		2020		2021		2022	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Suudi Arabistan	9,6	3,8	17,6	3,5	22,2	2,4	21,0	3,9	21,5	3,5	19,5	2,6
Japonya	4,5	4,9	4,6	5,5	3,1	3,6	2,5	3,0	2,5	3,1	2,3	2,8
Amerika Birleşik Devletleri	4,1	3,9	8,6	10,5	5,2	5,4	8,3	7,8	5,2	5,5	3,5	3,7
İsviçre	3,1	2,3	5,2	4,5	4,9	4,7	5,0	4,7	5,3	4,9	4,4	4,1
Kanada	6,7	6,9	7,2	8,9	6,3	7,5	9,4	9,8	7,2	7,7	5,0	5,4
İtalya	14,8	8,3	9,6	7,5	12,7	11,3	10,2	8,4	10,6	8,7	9,4	7,1
Fransa	12,2	8,5	9,1	8,9	9,9	10,8	8,0	8,1	7,8	8,0	7,4	7,5
Türkiye	6,3	6,4	11,4	10,4	12,6	9,2	14,9	12,3	14,7	10,7	12,7	8,9
İspanya	20,4	9,5	20,2	19,6	23,6	20,8	17,4	13,9	16,7	13,1	14,7	11,3
Güney Afrika	22,5	25,3	24,9	21,7	24,8	21,2	25,6	23,3	30,3	27,5	31,4	27,4

Kaynak: World Bank (2023) (Tabloda kadınlar K ile Erkekler E ile kodlanmıştır.)

Gelişmiş ülkelerde kadınlar genellikle hizmet sektöründe çalışırken gelişmekte olan ülkelerde genellikle tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Üst-orta gelir grubundaki ülkelerde kadınlar toptan ve perakende satış işlerinde, yüksek gelir grubundaki ülkelerde kadınların üçte biri eğitim ve sağlık sektörlerinde çalışmaktadır (Koray, 2005:323).

Kadın istihdamına dair bazı evrensel sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Koray, 2005:323);

- Bugün her bölgede kadının işgücüne katılımı erkeklerden daha düşüktür.
- Son dönemde kadınların hizmet sektöründe yoğun olarak çalıştığı görülmektedir. Bunun gibi yardımcı büro hizmetlerinde de yoğun

kadın çalışan vardır. “Pembe yakalı işlerin” kadınlar için daha uygun olduğu görülmektedir.

- c) Ücret karşılığı çalışanlar toplam çalışanların yarısını oluşturmaktadır.
- d) Kadın ekonomik büyüme dönemlerinde işe alınan kriz dönemlerinde çıkarılan *yedek işgücü ordusu* olarak muamele görmektedir.
- e) Tüm ülke ve tüm meslek gruplarında aynı işi yapan erkeklere göre kadınlar daha az ücret almaktadırlar. Genel olarak bu fark %15-%30 arasındadır. Pozisyonlar yükseldikçe ücret açığı giderek artmaktadır.
- f) Kadınların yükselmesinin önünde görünmez engeller “cam tavan” vardır. Genç ve bekâr kadınların işte yükselmeleri kolay olurken, evli ve çocuk sahibi olanların zorlaşmaktadır.
- g) Kısmi çalışma kadın istihdamında yaygın görünen bir çalışma şeklidir.
- h) Kadının ev ve çocuk bakımı için ayırdığı zaman ve emek işgücünden sayılmamaktadır.

2.5 Türkiye’de Kadın İstihdamı

Dünya genelinde kadınların karşılaştıkları sorunların benzerleri Türkiye için de geçerlidir. Aşağıda bu sorunlar genel hatları ile incelenecektir. Tablo 2.12’de 1998-2022 dönemine dair Türkiye’de kadın istihdamı oransal olarak yer almaktadır. Bu verilerden yola çıkarak son yirmi beş yıllık dönemde kadın istihdamında hafif artış olduğu söylenebilir. 2022 yılında Türkiye’de kadın istihdam oranı yaklaşık %30 civarındadır. 2022 yılında OECD ülkelerinde kadın istihdam ortalaması %62,5 olarak gerçekleşmiştir (OECD 2022). Türkiye’de kadın istihdam oranı OECD ülkelerinin ortalamasının çok altında kalmaktadır.

Tablo 2.12. Türkiye’de Kadın İstihdam Oranları %

	1998	2003	2008	2013	2017	2019	2020	2021	2022
Türkiye	27,1	23,6	21,6	26,9	27,7	28,7	26,2	28	30,4

Kaynak: TÜİK (2023)

Tablo 2.13’de ise Türkiye’de 2022 yılı için cinsiyete göre istihdam oranı, işgücüne katılma oranı, işsizlik oranı göstergeleri verilmiştir. Kadınların istihdam

oranın erkeklerin istihdam oranının yarısından az olduğu görülmektedir. Türkiye'de 15 ve üstü yaştaki istihdam edilenlerin oranı %47,5 olup bu oran kadınlarda %30,4, erkeklerde ise %65'tir. Kadınlarda işsizlik oranının da erkeklerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 1970'li yıllardan itibaren uygulanan neoliberal politikalar benimseyen çoğu yerde kadın emeği üretimin başlıca lokomotifleri olurken, yine bu modeli benimseyen Türkiye ise kadın istihdamı yaratma konusunda başarılı olamamıştır (Güdek-Gölçek, 2019:129). Bununla birlikte neoliberal politikalar kadın istihdamının niteliğini esnekleşme ve enformelleşme biçiminde değiştirmiştir. Zaten az sayıda istihdam edilen kadınların çoğu; düzensiz, güvencesiz ve kayıt dışı işlerde istihdam edilmiştir (Güdek-Gölçek, 2019:147).

Tablo 2.13. Türkiye 2022 Yılı İstihdam Oranı, İşgücüne Katılma Oranı, İşsizlik Oranı %

	TOPLAM	ERKEK	KADIN
İSTİHDAM ORANI (15+ YAŞ)	47,5	65,0	30,4
İŞGÜCÜNE KATILMA ORANI (15+ YAŞ)	53,1	71,4	35,1
İŞSİZLİK ORANI (15+ YAŞ)	10,4	8,9	13,4

Kaynak: TÜİK (2023)

Kadın istihdamının düşük olma nedenlerinden biri eğitimidir. Eğitim düzeyi arttıkça kadınlar sigortalı çalışmayı çalışmamaya tercih etmektedirler (Öztürk ve Başar, 2018). Yine kentsel bölgelerde eğitim düzeyi arttıkça istihdama katılım oranlarının arttığı gözlenmektedir (Dedeoğlu, 2009). Çocuk ve yaşlı bakımı, toplumun kadına bakışı, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, düşük ücretler, ücret eşitsizlikleri ve güvencesiz çalışma kadın istihdamının düşük olmasının diğer nedenleri arasında gösterilebilir².

Kadınların istihdam durumu bölgelere göre farklılık göstermektedir. %36,8 ile TR90 (Giresun, Trabzon, Rize, Ordu, Gümüşhane, Artvin) bölgesinde en yüksek kadın istihdam oranları gerçekleşmiştir. Bu bölgede kadınların

² Ayrıca Türkiye'de kadın istihdamını zorlaştıran faktörler için Öztürk ve Karataş (2020)'ye bakılabilir.

işgücüne uygun olan tarımsal yapının oranının yüksek çıkmasında payı yadsınamaz. Kadınlarda en düşük istihdam oranı ise %14,5 ile TRC3 (Batman, Siirt, Mardin, Şırnak) bölgesinde olmuştur (TÜİK 2023).

Tablo 2.14’de 2021 Yılı TÜİK Aile Yapısı Araştırması verilerine göre cinsiyete göre kadının çalışması ile ilgili algılar verilmiştir. Verilere göre kadının çalışması ve sosyal hayata katkı sağlamasının değerli olduğunu düşünen erkeklerin oranı % 79,5 olmasına rağmen sağlıklı bir aile hayatı için kadının düzenli işinin olması gerektiğini düşünen erkeklerin oranı % 35,70’tir. Ortalama olarak ise kadının çalışması ve sosyal hayata katkı sağlamasının değerli olduğunu düşünenlerin oranı % 82,6, sağlıklı bir aile hayatı için kadının düzenli işinin olması gerektiğini düşünenlerin oranı ise % 43,1’dir. Buna karşın kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleri olduğunu düşünen erkeklerin oranı % 40,20, çalışan kadınlar evle ilgili sorumluluklarını ihmal edeceğini düşünen erkeklerin oranı ise % 32,30’dur. Ortalama olarak ise kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleri olduğunu düşünenlerin oranı % 35,8, çalışan kadınlar evle ilgili sorumluluklarını ihmal edeceğini düşünenlerin oranı % 27,7’dir. Aile geçimi zorunlu değil ise kadın çalışmaması gerektiğini düşünenlerin ortalama oranı % 49,9’dur. Ayrıca kadının çalışmasının geleneklerimize aykırı olduğunu düşünenlerin ortalama oranı ise % 13,9’dur.

Verilerden anlaşılacağı üzere kadının çalışmasının ülkeye değer katacağını inanların yüzdesinin yüksek olmasına rağmen kadının çalışmasının gerekli olduğunu düşünenlerin oranı oldukça düşüktür. Ayrıca ev işlerinin ve çocuk bakımının da kadının sorumluluğu olduğunu düşünenlerin oranı da bir o kadar yüksektir. Veriler, ataerkil toplum yapısı nedeniyle erkeklerin kadının çalışmasını her ne kadar önemli olduğunu düşünseler bile yine de kadının ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgilenmesi gerektiğini düşündüklerini desteklemektedir.

Tablo 2.14. 2021 Yılı Cinsiyete Göre Kadının Çalışması İle İlgili Algılar (%)

	ERKEK	KADIN
Sağlıklı bir aile hayatı için kadının düzenli işi olmalıdır.	35,7	50,4
Sadece eğitilmiş kadınlar çalışmalıdır.	8,8	7,8
Çalışma ortamı kadınlar için yeterince güvenli değildir.	41,7	37,3
Aile geçimi için zorunlu değilse kadın çalışmamalıdır.	56	44
Kadının çalışması geleneklerimize aykırıdır	16,8	11,2
Çalışan kadınlar çocuklarına gerekli ilgiyi gösterir.	66	73,5
Kadınların çalışması iş ortamı mahremiyetine uygun olmalıdır.	75,5	71,4
Kadının çalışması ve sosyal hayata katkı sağlaması değerlidir.	79,5	85,6
Kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleridir.	40,2	31,5
Çalışan kadınlar evle ilgili sorumlulukları ihmal eder.	32,3	23,1

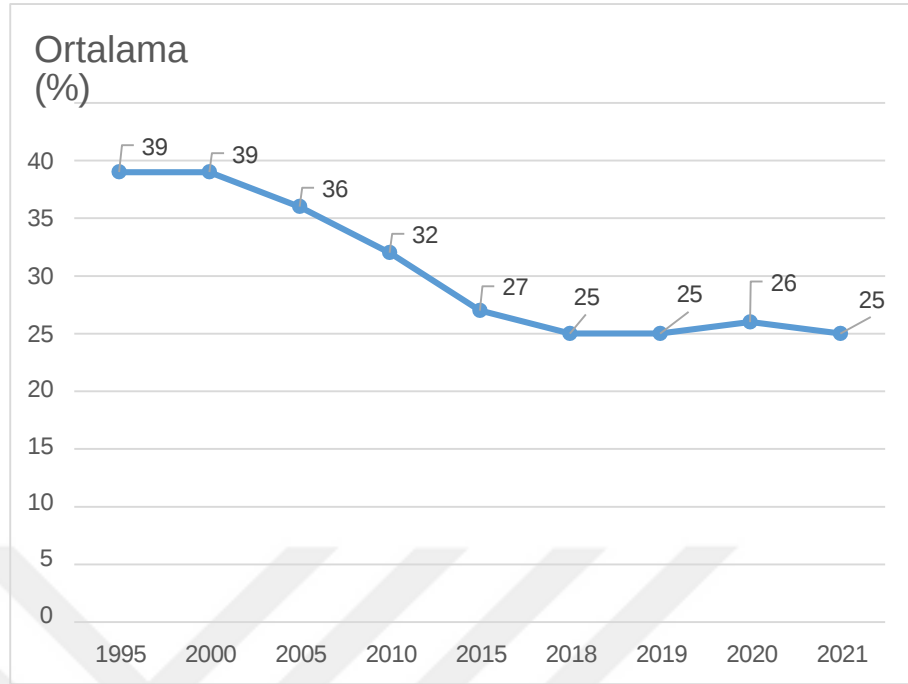
Kaynak: Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2023)

2.6 Tarım Sektöründe Kadın İstihdamı

Dünya genelinde tarım sektörü genellikle kadınların önemli çalışma alanlarından biri olmuştur. Buna karşın teknoloji ve sanayideki gelişmeler, hizmetler sektörünün genişlemesi ile kadınlar bu alanlarda da çalışmaya başlamış, kırdan kente göçün hızlanması ile tarımın kadın istihdamı için önemi zamanla azalmıştır. Grafik 2.1’de 1995 yılından 2021 yılları arasında dünya genelinde tarımda kadın istihdamının yüzdesi görülmektedir. Özellikle 2000 yılından itibaren tarımda kadın istihdamı düşüş eğilimindedir. Grafikte görüldüğü üzere dünya genelinde tarımda kadın istihdamı 2000 yılında % 39, 2005 yılında % 36, 2010 yılında % 32, 2015 ve 2021 yıllarında % 25 olarak gerçekleşmiştir. Verilerden anlaşılabileceği üzere tarımda kadın istihdamı yıllar içerisinde düşüş eğilimindedir. Tarım sektöründeki teknolojik dönüşüm ve neo-liberal tarım politikaları bu düşüşte etkili olmuştur (Kaşıkırık, 2022:115).

Grafik 2.1. Tarımda Kadın İstihdamının Yüzdesi

Kaynak:
World
Bank
(2023)

Tablo 2.15’de dünyanın farklı bölgelerindeki tarımda kadın istihdam oranları yer almaktadır. Tabloya bakıldığında tarım sektöründe kadın istihdam oranlarının yıllar içerisinde azaldığı görülmektedir. 2021 yılı Dünya Bankası tarımda kadın istihdam oranlarına bakıldığında, % 93,7 oranla Burundi, % 79,8 oranla Mozambik, % 76,1 oranla Burkina Faso, % 75,1 oranla Nepal, % 75 oranla Güney Sudan, % 73,5 oranla Orta Afrika Cumhuriyeti, % 71,8 oranla Madagaskar, % 68,8 oranla Nijer, % 68 oranla Uganda ve % 67,9 oranla Pakistan öne çıkmaktadır (World Bank, 2023). 2022 yılı Dünya Bankası tarımda kadın istihdam oranlarına bazı gelişmiş ülkelerde ise şu şekildedir; % 0,9 Kanada, % 0,9 Almanya, % 1 Amerika Birleşik Devletleri, %1,5 Fransa, % 1,6 İsviçre, % 2,5 İtalya, % 2,7 Japonya (World Bank, 2023). Verilerden de anlaşıldığı üzere az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde tarımda kadın istihdam oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 2.15. Tarım Sektöründe Kadın İstihdam Oranları (%)

Ülke Adı	2000	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Arap Dünyası	40,1	27,9	27,1	26,7	23,9	23,2	22,3	22,3
Merkez Avrupa Ve Baltıklar	21,3	10,0	8,9	8,7	8,4	8,0	7,8	6,7
Doğu Asya Ve Pasifik	42,5	25,2	24,1	23,4	22,5	21,7	21,3	20,4
Avrupa Birliği	8,5	3,9	3,6	3,5	3,3	3,2	3,1	2,9
Latin Amerika Ve Karayipler	10,8	7,7	7,7	7,7	7,8	7,6	8,4	8,3
Ortadoğu Ve Kuzey Afrika	32,3	22,3	21,4	20,8	17,8	17,2	16,2	16,0
OECD Ülkeleri	5,5	3,4	3,3	3,3	3,1	3,0	2,9	2,9
Güney Asya	73,7	59,5	59,4	58,1	57,1	55,3	58,7	58,7

Kaynak: World Bank (2023)

Türkiye’de kadınların yaygın olarak yer aldığı istihdam alanlarından biri de tarım sektörüdür. Günümüzde tarımsal üretimde cinsiyete bağlı işbölümü yapılmaktadır ve bu işbölümü de kadın emeğine dayanmaktadır. FAO tarafından “tarımın feminizasyonu” olarak adlandırılan ve birçok azgelişmiş ülkede gözlemlenen bu süreç, tarımda kadın emeğinin yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir (Günaydın, 2009).

Dünyada tarımda kadın istihdamının azalması süreci Türkiye’de de benzer bir süreç izlemektedir. Tablo 2.16’da Türkiye’de tarımda kadın istihdam oranları verilmiştir. Kadın istihdam oranı 2000 yılında % 60,5 iken 2021 yılında %22,3 olarak gerçekleşmiştir (World Bank, 2023). Bu verilere göre Türkiye’de tarımda kadın istihdam oranları yıllar içerisinde giderek azalmıştır. 2021 yılı tarım sektöründe kadın istihdam oranları, OECD ülkelerinde % 9 olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere Türkiye’de tarımda kadın istihdam oranı OECD ülkelerinin üzerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca 1955’ten günümüze kadar olan verilere bakıldığında birkaç yıl haricinde tarımda istihdam edilen kadın sayısı erkek sayısından fazladır.

Tablo 2.16. Türkiye’de Tarım Sektöründe Kadın İstihdam Oranları (%)

	2000	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Türkiye	60,5	35,7	32,9	31,1	28,7	28,3	26,1	25,1	22,7	22,3

Kaynak: World Bank (2023)

Tarım sektöründe kadın üretim sürecini başından sonuna kadar yürütmektedir. Ancak tarım sektöründe kadınlar aile içinde kayıt dışı, tarım üretiminde ise ücretsiz aile çalışanı olarak çalışmaktadır. TÜİK’ in son istihdam verilerine göre tarımda 5 milyon 23 bin kişi çalışmaktadır. Bunun 2 milyon 178 binini kadınlar oluşturmaktadır. Bu kadınların %90’ı sigortasız, %80’i ücretsiz aile çalışanı olarak çalışmaktadırlar (TÜİK 2022). Kadın emeği, ücretsiz aile çalışanı olarak çalışması nedeniyle gelir getirici bir faaliyette bulunmuyor olarak görülmekte ve kadınların üretimi kayıtlara yansımamaktadır. Tarımda kadın emeği sömürsü diğer sektörlerle göre daha derindir.

Kırsal alanlarda yaşayan kadınların tarım üretimine katılma şekilleri ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Türkiye’de kadınlar kırsal kesimlerde küçük yaşlardan itibaren tarım sektöründe çalışmaktadırlar. Küçük yaşlarda başladıkları tarım sektöründe kadın emeği yaşları ilerledikçe de devam etmektedir. Tarım sektöründe çalışan kadınlar, tarımsal işleri yapmanın yanı sıra aile yaşamının sürdürülebilmesi için gerekli tüm ihtiyaçları karşılayacak faaliyetleri de yürütmektedir.

2.7 Bolu’da Kadın İstihdamı

2022 yılı verilerine göre Bolu ili nüfusunun %50,53’nü kadınlar oluşturmaktadır. Bolu ilinde sigortalı çalışanların sadece %35,7’si kadınlardan oluşmaktadır. İlde İŞ-KUR sistemine kayıtlı kadın işsizlerin sayısı 6.986’dır. Yüzde olarak bakıldığında kayıtlı işsizlerin %58,5’ini kadınlar oluşturmaktadır (BOLU İŞKUR, 2023).

Tablo 2.17’de Bolu ilinde tarım sigortalıları ile ilgili veriler bulunmaktadır. Tarımda sigortalı olarak çalışan kadın sayısı, tarımda çalışıp sigortasını kendi ödeyenler yani EK. 5’ten yararlananlar 243 kişi, tarımda çalışıp

BAĞ-KUR’lu olanların sayısı ise 750 kişidir. Görüldüğü üzere Bolu ilinde tarımda çalışıp sigorta yaptıran kadınların sayıları oldukça düşüktür.

Tablo 2.17. 2022 Yılı Bolu İli EK 5 Maddesi Kapsamındaki Sigortalı Sayıları

KAPSAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM
SÜREKSİZ TARIM İŞLERİNDE ÇALIŞANLAR (EK 5)	165	232	397
SÜREKSİZ ORMAN İŞLERİNDE ÇALIŞAN SİGORTALILAR (EK 5)	7	0	7
İSTEĞE BAĞLI SİGORTA (30 GÜNE TAMAMLAYAN)	0	1	1
2925 SAYILI KANUNA TABİ TARIM SİGORTALILARI	9	9	18
EV HİZMETLERİNDE 10 GÜNDEN AZ ÇALIŞIĞI İSTEĞE BAĞLI 30 GÜNE TAMAMLAYANLAR	0	1	1
GENEL TOPLAM	181	243	424

Kaynak: Bolu SGK (2023)

Tablo 2.18’de ise 2022 yılında Bolu ilindeki Bağ-Kur’lu sigortalı sayısının ilçelere göre dağılımı ve sigortalıların cinsiyet bilgileri yer almaktadır. Bu bilgilere göre en fazla Bağ-Kur sigortasına sahip kadın Merkez ilçededir. Merkez ilçeyi Göynük ve Gerede takip etmektedir.

Tablo 2.18. 2022 Yılı Bolu İli BAĞ-KUR’lu Sigortalı Sayıları

İLÇE ADI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
DÖRTDİVAN	118	57	175
GEREDE	241	104	345
GÖYNÜK	356	163	519
KIBRISCIK	96	32	128
MENGEN	39	17	56
MERKEZ	288	212	500
MUDURNU	250	83	333
SEBEN	101	68	169
YENİÇAĞA	29	14	43
GENEL TOPLAM	1518	750	2268

Kaynak: Bolu SGK (2023)

Esnek bir çalışma şekli olan kısmi zamanlı çalışma özellikle kadınlar tarafından tercih edilmektedir. İlde kısmi zamanlı çalışanı olmayan işletmelerde kadın çalışan oranı yüzde 32,8'dir. Kısmi zamanlı çalışanı olan işletmelerde kadın çalışan oranı yüzde 37,9 seviyesindedir (Bolu Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, 2023:22).

İlde kadın çalışan oranı, vardiyalı çalışma yapılmayan işletmelerde vardiyalı çalışma yapılan işletmelerden daha yüksektir. Vardiyalı çalışma yapılan işletmelerde çalışanların %31,6 kadın iken, %68,4 erkektir. Vardiyalı çalışma yapılmayan işletmelerde kadın çalışanların oranı ise yüzde 42,3 düzeyindedir (Bolu Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, 2023:24).

İlde kadın istihdamının en fazla olduğu sektör imalat sektörüdür. Kadın istihdamındaki yoğunluk oranı sektörden sektöre değişmektedir. Kadın çalışanların oranının en yüksek olduğu sektör ise yaklaşık %74 oranıyla eğitim sektörüdür (Bolu Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, 2023:30). Bu durum Türkiye genelinde Eğitim ile İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri sektörlerinde kadın çalışan sayısının daha fazla olması ile benzerlik göstermektedir.

İlde açık işlerde 20+ çalışanı bulunan işletmelerin işverenlerinin cinsiyetin herhangi bir öneminin bulunmadığını belirttikleri açık işlerin oranı yüzde 57,3'tür. Bu oran Türkiye genelinde yüzde 65,1'tir. İlde bu oran Türkiye genelinin altında kalmıştır. Mevcut açık işlerde kadın işgücü istihdam etme oranı ise Türkiye genelinde %6 iken bu oran ilde %7,9'dur. İşverenler açık işlerinde Türkiye genelinde %28,9'unda erkek tercih edeceklerini belirtmiştir. İlde bu oran ise %34,8 seviyesindedir. Her ne kadar cinsiyetin iş açısından herhangi bir öneminin olmadığını belirtenlerin oranı yüksek olsa da görüldüğü üzere açık işlerde erkek tercih edilme oranı kadın tercih edilme oranından yüksektir. İşverenler açık işlerinde en çok makineci(dikiş) mesleğinde kadın işgücü tercihinde bulunmaktadırlar (Bolu Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, 2023:38).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SAHA DENEYİMLERİ ve BULGULAR

Bu bölümde Bolu ili Mengen ilçesinde tarımda çalışan kadınlarla gerçekleştirilen görüşmelerden yola çıkarak, tarımda çalışan kadınların başta sosyal güvenlik sorunları olmak üzere çalışma sorunları incelenecektir. Öncelikle ilgili yazın taraması yapılacak, saha çalışmasından elde edilen veriler ve derinlemesine görüşmeler yardımıyla sorun tartışılmaya çalışılacaktır.

3.1. Literatür Taraması

Türkiye’de tarımda çalışan kadınların sosyal güvenlik algılarına ve yaşadıkları sorunlara değinen önemli çalışmalar mevcuttur. Örneğin Karadeniz (2006) tarafından yapılan çalışmada çiftçilere yönelik sosyal güvenlik düzenlemeleri ile çiftçilerin bu düzenlemelerden ne ölçüde faydalandıkları, sosyal güvenlik reformlarının çiftçiler üzerindeki etkileri ve çiftçilerin sosyal güvenlik sorunları incelenmiştir. Bu çalışmada şu sonuçlara varılmıştır: Tarım sektörünün yoksulluğu diğer sektörlerden yüksektir. Bu nedenle de sosyal güvenliğe en çok ihtiyaç duyulan kesim tarım sektörüdür. Buna rağmen tarımda kayıt dışı istihdam oranı yüksektir. Çiftçiler elde ettikleri gelirlerin düşük olması nedeniyle prim ödemek istememektedirler. Sigortalı olan çiftçilerin de sigorta ödeme alışkanlıkları düşüktür ve büyük bir çoğunluğu alt basamaktan prim yatırmaktadır. Üst prim yatıranların sosyal güvenlikle daha yüksek derecede faydalanmaları diğer çiftçiler ile aralarında gelir adaletsizliği meydana gelmesine sebebiyet vermektedir.

Gökbayrak (2011) tarafından yapılan çalışmada piyasalaşma sürecinin kadınların emeklilikleri üzerinde yarattığı etkiler incelenmiştir. Çalışmadan şu sonuçlar elde edilmiştir: Kadınların çalışması önündeki engeller onları atipik çalışmaya itmiş ve sosyal güvencelerinin bulunmaması kadınların kayıt dışılık oranının daha fazla olmasını beraberinde getirmiştir. İşgücü piyasalarında ve sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan güvencesizleşme yönündeki dönüşüm kadın erkek eşitsizliğini arttırmış ve kadınların emekli olmasını engelleyerek yaşlılık döneminde de eşlerine bağlı hayat sürdürmesini üretmiştir.

Kaya ve Atsan (2012) tarafından yapılan çalışmada Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde yapılan anket çalışması ile kırsal kesimde yaşayan kadınların sosyoekonomik durumları ve gelecek beklentileri incelenmiştir. Çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara bakıldığında: Köylerin ulaşım, sağlık, eğitim, altyapı açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Kırsal kesimde yaşayan kadınlar toplumda ve ailede pasif durumdadır. Kadınların eğitim düzeyleri oldukça düşüktür. Kadınlar günlük tarımsal faaliyet, el sanatları, ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgilenmektedir. Kadınlar zamanının çoğunluğunu tarımda geçirmektedir ve tarımda emek-yoğun işlerde çalışmaktadır. Kadınların gelecek ile ilgili karamsar bir yapıları bulunmamakta ancak önemli bir beklentileri de yoktur. Kadınlar özellikle eşlerden anlayış ve çocuklardan saygı beklemektedir.

Candan ve Özalp Günel (2013) tarafından yapılan çalışmada 1980 sonrası dönemde tarımsal dönüşüm ve tarımda emek gücü arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmanın neticesinde varılan sonuçlar şöyledir: Tarımda çalışanların birçoğu eğitim seviyesi düşük olduğu için sanayi ve hizmet sektöründe istihdam olanağı bulamamaktadır. İstihdam imkânı bulanlar ise erkeklerdir. Bu nedenle kadınlar kırsalda tarım üretimini sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye’de dış ticaret içerisinde tarımın payı oransal olarak azalmaktadır. Türkiye’de tarımda yoksulluk hizmet ve sanayi sektörüne göre yüksektir. Tarımda kadın emeği yoğun olarak kullanılmaktadır. Kadınlar buna rağmen ücretsiz aile çalışanı olarak çalışmaktadır. Kadınlar erkeklere oranla daha uzun saatler çalışmakta ancak erkeklerden daha düşük gelir elde etmektedir. Dünyadaki yoksulların %70’ini kadınlar oluşturmaktadır. Ayrıca kadınlar ev işleri ve çocuk bakımından da sorumlu görülmektedirler. Tarım arazilerine üzerinde hukuken ve fiilen erkekler sahip görölse dahi bu arazileri yöneten ve işleten genellikle kadınlardır.

Şahinli ve Şahbaz (2013)’de 2004-2011 yılları arasında kadınların bölgeler bazında tarımda kadın istihdamının sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı ve kayıtlı olmama durumu analiz edilmiştir. Bu bölgeler TR 10 (İstanbul), TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli), TR22 (Balıkesir, Çanakkale), TR31 (İzmir), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla), TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak), TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik), TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova), TR51 (Ankara), TR52 (Konya, Karaman), TR61 (Antalya, Isparta, Burdur), TR62 (Adana, Mersin), TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye), TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde,

Nevşehir, Kırşehir), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın), TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop), TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya), TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane), TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt), TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan), TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli), TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari), TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır), TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgeleridir. Bu çalışmaya göre kadınların sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık oranı yıllar içerisinde TR22, TR31, TR32, TR33, TR41, TR42, TR51, TR61, TR62, TR63, TR71, TR72, TR81, TR82, TR83, TR90, TRA2, TRB1, TRC1, TRC2 bölgelerinde artarken, TR10, TR52, TRA1 ve TRC3 bölgelerinde azalmış ve TR21 ve TRB2 bölgelerinde de değişiklik göstermemiştir.

Demir (2015) tarafından yapılan çalışmada mevsimlik tarım işçilerine yönelik Türk hukuk sisteminde yer alan düzenlemeler incelenmiştir. Bu çalışmada tarım sektöründe yapılan düzenlemelerin yetersiz olduğu ve özellikle mevsimlik tarım işçilerine özel herhangi bir yasanın bulunmadığı saptanmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin yaklaşık %90'ının sosyal güvencesinin bulunmadığı belirtilmiş ve bu sorunun giderilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Aydın (2016) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de kadın istihdamı ve kadına yönelik sosyal güvenlik uygulamaları incelenmiştir. Bu çalışmada Türkiye'de kadın istihdamına ve kadın sosyal güvenliğine dair düzenlemelerin bulunduğu, ancak kadın istihdamının ve sigortalılığın yetersiz olduğu belirtilmiştir. Bu durumun nedenleri arasında kadın erkek eşitliğinin bulunmaması, ataerkil toplum yapısı nedeniyle kadına yüklenen ek sorumluluklar, kadınların eğitim seviyesinin düşük olması gibi faktörler gösterilmiştir. Ayrıca kadın istihdamının ve sigortalılığının artırılması için önerilerde bulunulmuştur.

Demir ve Yirmibeşoğlu (2016) tarafından yapılan çalışmada kadınlara yönelik 5510 Sayılı Kanunda yer alan düzenlemeler incelenmiştir. Bu çalışmada, çeşitli düzenlemelerin bulunmasına rağmen sigortalı çalışan kadın sayısının hala yeterli seviyeye ulaşmadığı ve kadınların ücretsiz aile çalışanı olarak çalıştığı sonucuna varılmıştır. Bu durumun nedenleri arasında toplumca kadının görevi olarak atfedilen ev işleri ve çocuk bakımı gösterilmiştir.

Eştürk ve Kılıç (2016), tarafından yapılan çalışmada Türkiye kırsalında kadın yoksulluğu, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yoksunluğa bağlı olarak, kadınların eğitim düzeyi, çalışma koşulları, sosyal güvenlik ve gelir eşitsizliği boyutuyla incelemiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir: Yoksulluk Türkiye kırsalında yaşayan kadınların büyük bir problemidir. Kırsal alanda en fazla yoksulluk tarım sektöründe görülmektedir. Türkiye’de kadın yoksulluğunu başlıca düşük eğitim düzeyi, çalışma koşulları, sosyal güvenlik ve örgütlenme, malların ev gelirin eşitsiz dağılımı etkilemektedir. Kırsal alanda işgücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle çocuklar eğitimlerine devam edememektedir ve bu nedenle bilhassa kadınların eğitim düzeyleri düşük kalmaktadır. Eğitim seviyesinin düşük olması yoksulluk oranını arttırmaktadır. Tarımsal üretimin büyük bir kısmını gerçekleştiren kadın ücretsiz aile çalışanı vasfıyla çalıştığı için gelirden söz sahibi olamamakta ve yoksulluk yaşamaktadır. Türkiye’de özellikle tarımda kayıt dışı istihdam oranı yüksektir. Kadın tarım sektöründe güvencesiz ve ücretsiz aile çalışanı olarak çalışmaktadır ve bu durum da kadınların yoksullaşmasına neden olmaktadır. Kırsal alanda üreticilerin örgütlenmesi ile kırsal kalkınma arttırılmaya çalışılmaktadır. Kırsalda kadınlar mülkiyet hakkından yoksun bırakılmaktadır ve bu durum da kadınları yoksullaştırmaktadır.

Yılmaz (2018) tarafından yapılan çalışmada toplumsal cinsiyet değerleri, kadın istihdamı, kadınların kayıt dışılığı, kadınların sosyal güvenlik haklarına yönelik düzenlemeler ve kadınların çalışmasına yönelik tutumlar incelenmiştir. Çalışmadan çıkarılan sonuçlar: Kadın istihdam oranları yıllar içerisinde artış gösterse de bu artış istenilen düzeyde değildir. Kadın işsizlik oranları erkek işsizlik oranlarından fazladır. Ataerkil toplum yapısı nedeniyle kadınların çalışmasına gerekli destek verilmemektedir. Bu bakış açısı ve kadınlara yüklenen ev ve aile sorumluluğu nedeniyle kadınların kayıt dışılığı daha fazladır.

Kan (2019) tarafından yapılan çalışmada, 2004-2017 yılları arasında tarımsal üretim değeri ile kayıtlı kadın istihdamı ve sermaye stoku olarak traktör varlığı arasındaki ilişki İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması 1’e göre arasındaki ilişki Panel Veri Analizi metotları ile incelenmiştir. Çalışma neticesinde varılan sonuçlar: Türkiye’nin kalkınması, tarımsal üretim değeri ve kadın istihdamının arttırılması arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Kadın istihdamının artması amacıyla birçok program yapılmasına rağmen kadınlar

Ücretsiz aile çalışanı olarak alıştırılmakta ve tarım sektöründe kadınların toplam istihdam içindeki payı giderek azalmaktadır. Türkiye’de kadın işgücünü ve sermaye stokunu arttırmaya yönelik politikaların ulusal düzeyde olması bölgelerdeki değişimin birbirlerini etkilediği görülmüştür.

Görmüş (2019) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye Hanehalkı İşgücü Anketi mikro verileri, kontenjans tablolama ve Ki-kare analiz yöntemi kullanarak, Türkiye’de tarımsal istihdam ile cinsiyet farklılıkları arasındaki ilişki incelememiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Tarımın GSYİH içerisindeki payı yıllar içerisinde azalmıştır. Tarımsal istihdamın artış hızı yıllar içerisinde düşme eğilimindedir. Az gelişmiş ülkelerdeki çalışanların çoğunluğu, kendi hesabına ve ücretsiz aile çalışanı olarak çalışmaktadır. Tarımsal istihdamda cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Tarımdaki kadın istihdamı erkeklerden daha fazladır. Tarımsal istihdam ile yaş grupları arasında genellikle ücretsiz aile çalışanı olarak çalışan genç yaş grubunda yüksek, 25-34 yaş aralığında düşen ve ileriki yaş gruplarında tekrar artan bir “U” ilişkisi görülmektedir. Her iki cinsiyette de eğitim düzeyi düştükçe tarımda istihdam edilme olasılığı artmaktadır. Hiç okul bitirmeyen kadınların tarımda istihdam oranı erkeklerden anlamlı şekilde daha yüksektir. Tarımda kendi hesabına çalışan ve ücretsiz aile çalışanı daha fazladır. Mikro lekli işyerlerinde çalışan kadınların tarımda çalışmaları erkeklere oranla anlamlı derecede yüksektir. İşyeri leği ile istihdam oranları ters orantılıdır. Kısmi süreli çalışan kadınların tarımda çalışma oranları erkeklere oranla anlamlı derecede yüksektir. Ücretsiz aile çalışanının yaygın olması nedeniyle kayıt dışı çalışan kadınların tarımda istihdam edilme oranı erkeklere oranla anlamlı şekilde yüksektir. Her iki cinsiyette de zamana dayalı eksik istihdam oran, tarım sektöründe tarım dışı sektörlere göre daha düşüktür. Bölgelerin gelişmişlik düzeyi ile tarım istihdamı arasında ters yönlü ilişki vardır.

Yamakoğlu ve Karaçöp (2019) tarafından yapılan çalışmada atipik çalışma modelleri, bu modellerde çalışan kadınlara yönelik yasal düzenlemeler incelenmiştir. Çalışma sonucunda atipik işlerde çalışan kadınlar için birtakım yasal düzenlemeler bulunmasına rağmen çalışanların birçoğunun sosyal güvencesinin bulunmadığı saptanmış ve bu duruma çözüm oluşturabilecek önerilerde bulunulmuştur.

Yukarıdaki çalışmaların tamamı Türkiye’de kadınların işgücü piyasasında dezavantajlı durumda olduğuna, kayıt dışı çalışmanın kadınlar için yaygın olduğuna, tarım başta olmak üzere sosyal güvenlik haklarından mahrum olduklarına dikkat çekmektedir.

3.2. Saha Deneyimleri ve Bulguları

Literatüre katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışma kapsamındaki veriler, örneklem kapsamındaki görüşmecilerle yapılan derinlemesine görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Çalışma, araştırmada kullanılan seçenekli ve yarı yapılandırılmış açık uçlu soru yönergesi üzerinden, Bolu ili Mengen ilçesinde tarımda çalışan kadınların sosyal güvenlik ile ilgili bilgilerini, sosyal güvenliğe sahip olup olmadıklarını, sahip değiller ise neden sahip olmadıklarını, görüşlerini, önerilerini, toplumsal cinsiyet sorunu ile ilgili görüşlerini kendi anlatılarıyla incelemeyi hedeflenmiştir. Araştırma konusunu derinlemesine inceleme ihtiyacı duyulması nedeniyle görüşme tekniği kullanılmıştır.

3.2.1. Veri Toplama Süreci

Çalışmada görüşmeci kadınların sorulara verdikleri cevaplar birincil ve temel veri kaynağı olarak kabul edilmiştir. Görüşmecilere kendilerini rahat hissedebilecekleri güvene dayalı bir ortam sağlanmıştır.

Görüşmeler Ocak 2023 ve Temmuz 2023 tarihleri arasında olmak üzere toplam altı ayda tamamlanmıştır. Tarım sektöründe çalışan otuz kadın ile görüşme yapılmıştır.³ Görüşmeciler kartopu yöntemi ile seçilmiştir. Bu görüşmelerin on altısı hâlihazırda bulunan kişiler ile on dördü ise telefonla görüşme şeklinde olmuştur.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden önce, bilgilendirme ve onam formu görüşme yapılacak kişiler ile paylaşılmıştır. Her görüşmeci ile bire bir görüşülememesi nedeniyle imza toplanamamıştır. Bilgilendirme için onam formlarının görüşmeciler ile paylaşıldığı ve görüşmecilerin formu onayladığı takdirde çalışmaya katılacağı belirtilmiştir. Bu sebeple görüşmecilerin çalışmaya

³ Görüşmecilerin temel özelliklerine ait bilgiler EK 2’de tablo şeklinde sunulmuştur.

katılım sağlamalarının, çalışmaya katılmayı onayladıkları varsayılmıştır. Görüşmecilerin isimlerinin çalışmada yer almayacağı kendilerine belirtilmiştir.

Görüşmeler on beş dakika ile bir saat arasında sürmüştür. Görüşmecilerin izni ile ses kaydı alımı yapılmıştır. Anket soruları doldurulmuş ve ek bilgiler yanlarına not alınmıştır.

3.2.2. Veri Analizi Süreci

Görüşme kayıtları bilgisayarda yedeklenmiştir. Anket çalışmaları dosya halinde tutulmaktadır. Ses kayıtlarının ayrıntılı şekilde dinlenilmesi sonucunda notlar oluşturulmuştur. Anket sorularına verilen cevaplar kategorileri içerisinde tablolara aktarılmış ve veriler sorulara göre sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.

3.2.3. Demografik Bilgiler

Görüşmecilerin yaşları 25-70 aralığındadır. Görüşmecilerden 1 kişisi 25-34 yaş aralığında, 13'ü 45-54 yaş aralığında, 8'i 55-65 yaş aralığında, 8 görüşmeci 65+ yaş aralığındadır. Genel olarak görüşmecilerin ileri yaşta olduğu söylenebilir. Görüşmecilerin eğitim durumuna bakıldığında 2'si üniversite mezunu, kalan 28'i ilkokul mezunudur. Görüşmecilerin evlilik durumuna bakıldığında bekâr görüşmeci sayısı yalnızca 2'dir. Görüşmecilerden sadece birinin çocuğu yoktur. Görüşmecilerden 25'inin çalıştıkları zamanda çocuklarına bakacak birileri yokken, 4'nün çocuklarına bakacak birileri vardır.

3.2.4. Tarım Tecrübeleri

Görüşmecilerden 30 yıldan fazla tarım sektöründe çalışanların sayısı 15, 26-30 yıl arasında çalışanların sayısı 9, 16-20 yıl çalışanların sayısı 2, 11-15 yıl çalışanların sayısı 2, 6-10 yıl çalışanların sayısı 2'dir. Görüşmecilerin çoğunun uzun yıllardır tarım işleri ile uğraştıkları anlaşılmaktadır. Buna dair bazı görüşmecilerin kendi ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Doğdum doğalı tarımla ilgileniyorum. Önceden hayvancılıkla beraber yapıyordum, şimdi sadece tarım yapıyorum.” (F20)

“Valla evlendim evleneli bu işi yapıyorum. Kaynanam yapıyordu onlar öldü ben geçtim başa.” (F18)

“Doğdum doğal uğraşıyorum. 46 sene oldu evleneli, 46 senedir bu işi yapıyoruz.” (F15)

“Mengen’e geleli bu işi yapıyoruz. Belki 30-40 sene olmuştur ben buraya geleli. O zaman bu zamandır bu işi yapıyoruz.” (F14)

“55 senedir tarımla uğraşıyorum. Çocuklarıma hep böyle baktım ben.” (F13)

“Anamdan doğal bu işi yapıyorum. Zaten biz doğduk sonra tarlanın ortasına düştük gibi oldu. Ömrümüz bu işle geçti.” (F10)

Görüşmecilerden ikisi hariç tarım sektörüne yıllar önce başlamıştır. Hatta birçoğu çocukluklarını da tarlalarda geçirdiğinden söz etmiştir. Tarıma başlama yaşları genellikle çok küçüktür. Kadınların çoğu, çocukluklarını da anne, baba yanında tarlada geçirmişlerdir. Büyüdüklerinde ise kendileri tarım yapmıştır.

Görüşmecilerin 28’nun asıl işi tarımdır. Asıl işi tarım olmayanların biri fabrikada çalışmakta diğeri ise hayvancılıkla uğraşmaktadır. Görüşmecilerden yalnızca 3 kişi tarım dışında başka sektörde iş aramıştır. Bunlardan iş arayanların yalnızca 2’si başka bir sektörde çalışmıştır. Görüşmecilerin 25’i tarım dışında herhangi bir sektörde iş aramamıştır.

“Tarım bizim asıl işimiz.” (F18)

“Yok, yok ben topraksız duramam. Benim toprakla uğraşmam lazım.” (F20)

“Tarım asıl işimiz. İşe bakarsan iş çok. 8 tane de hayvanımız var bizim.” (F19)

“Ben tarlanın ortasına doğdum zaten nerdeyse. Asıl işim benim bu. Bundan ekmek yiyorum.” (F10)

3.2.5. Ekilen Ürünler

Görüşmeciler genellikle yazın yaz kışın kış bitkileri ekip satmaktadırlar. Arpa, buğday, yonca gibi ürünleri ekenler ise bu ürünleri hayvanlarına vermek için ekmektedir. İlçede büyük çaplı bir tarım yapılmamaktadır. Büyük çaplı bir tarım yapılmadığından elde ettikleri gelir de yüksek değildir.

“Her şey; domates, salatalık, biber fasulye, ıspanak soğan, marul her şeyden ekıyoruz.” (F21)

“Hayvanlara yonca ekıyoruz. Kışın kış sebzeleri yazın yaz sebzeleri. Buğday, silaj için mısır arpa falanda ekıyorduk ama şimdi vaktimiz yok ekemıyoruz. Sadece hayvanlara yonca ekıyoruz geri kalanına sebze ekıyoruz.” (F19)

“Biber domates salatalık soğan patates mısır fasulye ekerim seram var benim. Yulaf ekıyorum onu da hayvanlara veriyorum. Artık öyle çok fazlasını yapamıyorum. Az az yapıyorum. Onun dışında peynir yaparım ben, tereyağı yaparım onları satarım.” (F18)

“Fasulye ekerim, patates ekerim, domates salatalık biber, yazın yaz kışın kış sebzeleri yapıp dururuz. Ama patatesi kendimiz yemek için ekıyoruz. Onu satmıyoruz. Yiyecek patates bitince de nereye eksek diye düşünüyörüz.” (F14)

“Önceden buğday ekıyorduk 10 sene kadar önce artık ekmiyoruz. Orman tarlası olduğı için domuzlar geliyor. Baş edemedik. Kışın şalgam, ıspanak, pırasa; yazında domates salatalık yaz sebzeleri ekıyoruz. Patates soğanda ekıyoruz ama onları satmıyoruz kendimize yetim yapıyoruz.” (F11)

“Ben aronya bitkisi ve aromatik tıbbi bitkiler yetiştiriyörüm. Bu alana yöneldim emekli olunca” (F2)

“Şalgam, ıspanak, mısır, nohut, fasulye, yeşil soğan. Yazın yaz kışın kış sebzeleri ekıyorum. Patatesi kendimize yetim kadar ekıyoruz. Geçmişte buğday falanda çok ektik ama şimdi domuz gelir korkusuyla ekmiyoruz.” (F10)

“Aromatik tıbbi bitkiler ve aklınıza gelebilecek tüm sebzeler.” (F8)

3.2.6. Tarım Arazi Büyüklüğü

Görüşmecilerin tarım arazi büyüklüklerine bakıldığında 20’sinin tarım arazisi 1-30 dönüm arasında, 9’un tarım arazisi 31-60 dönüm arasında, 1 kişinin ise 61-90 dönüm arasındadır. Görüşmecilerden yalnızca 9’u sahip olduğı tarım arazisinin tamamını ekmektedir. Diğer görüşmeciler ise sahip olduğı tarlaların bir kısmını nadasa bırakmışlardır.

“Valla fazla bir şey yok canım kendimize yetim kadar yerimiz var. Onu da hep ekmiyoruz, yarımını ekıyoruz. Hep ekmeye zaman yok bizim. Zaten emekliyiz iki kişi.” (F21)

“Valla parça parça ama bir sürü tarlamız var. Şimdi tam kaç dönüm bilemiyorum. Ama yani parça parça yerlerde bir sürü arazimiz var. Bütün arazileri ekıyoruz. Sebzeleri ekıyoruz kalanlarda yonca ekıyoruz hayvanlara.” (F19)

“Çok arazimiz var bizim orda burada 50 dönüm vardır. İşte bir de ortaklık sorunu var bakalım ne olacak. Hepsini ekmiyoruz. Birazını ekıyoruz. Bahçe yapıyoruz, 6 tane seramız var onları kullanıyorum.” (F17)

“Kız az bir şey be, az bir şey. Onu da her hafta o yer yerine 25 kilo süt veriyorum tarla yerine. Ektiğimiz yerle kendimizin değil, kira. Bizim bu Mengen de var ya bir tek evimiz var, başka hiçbir şeyimiz yok. Başkasının yerine ekıyoruz.” (F14)

“Biz baraj köyünde yaşıyoruz. Arazimiz kalmadı, hep baraja gitti. Babamdan bana kalan araziler var onları ekıyorum. Öyle çok arazimiz kalmadı. Zaten ben olan arazimin bir kısmını ekebiliyorum. Hepsini ekemiyorum.” (F12)

“Arazi var, var olmasına da işte hepsi bizim değil. Aslında bizim bakan biziz ama işte ortakları çok. Bakmaya gelince, işletmeye gelince arsaları yok. Ama bir şey oldu mu benim de arsam oluyor.” (F28)

Görüşmecilerin çoğunun tarım arazileri fazla olsa da arazileri parçalı ve ortaklıdır. Tarlalarına miras yoluyla sahip olan görüşmeciler ettikleri arazilere bile tam olarak sahip değillerdir. Birçok ortaktan izin alarak tarım arazini işletmektedirler. Bu durum da kimi zaman ortaklarla anlaşmazlık yaşamalarına neden olmakta, verimli bir şekilde tarım yapmalarını engellemektedir.

3.2.7. Tarımda Çalışma Süreleri

Görüşmecilerden 3'ü günde 1-3 saat arasında çalışmakta, 3 kişi 4-6 saat arasında çalışmakta, 6'sı 7-9 saat arasında çalışmakta, 1'i 10-12 saat çalışmakta, 17'si ise 12 saat ve üzerinde çalışmaktadır. Görüşmecilerin çoğunun tarım işleri ile uzun saatler geçirdikleri, çalışma saatlerinin esnek olduğu anlaşılmaktadır.

“Valla bizim çalışma saatimiz belli değil. Sabah 5 de bir kalkıyoruz tamam. Akşama kadar çalışıyoruz biz. Sonra bazen de gece 2 de kalkıyorum bu hayvansal ürünleri yapmak için. Bizim iş ağır yani çok zor.” (F19)

“Sabah 9 akşam 9 çalışıyorum. Hatta yazın gece 12’yi buluyor. Gecemiz gündüzümüz belli değil. Ben sürekli ekiyorum. Yazın daha çok ekiyorum. Zaten bende sera var orayı da ekiyorum.” (F16)

“Saati mi belli, sabahtan akşama kadar çalışıyoruz. Yazda sabah serinde akşam serinde çalışıyoruz, durmak mı var.” (F27)

“Çok saat. Tarlaya çok fazla vakit ayırıyorum. Özellikle yazın ekip biçme döneminde sabahtan akşama kadar belki gece 12’ye kadar çalışıyoruz. 12 saat diyebilirsiniz. Çünkü 12 saatin altına düşmüyor.” (F8)

“Valla saatimiz yok ya, kendi işimiz ya. 4-5 saat çalışıyoruz. İsteğimize göre. Sabah 8 den 10’a kadar, ikindiden sonra 5den 8e kadar falan çalışıyoruz. Öğlen sığağında çalışılmıyor.” (F17)

“Valla hiç belli olmuyor ki, gözümünden ameliyat olmaya doktora gittim sen bahçede çok mu kalıyorsun diye sordu bana. Valla 2-3 saat kaldığım zamanlar oluyor. Bunlar kolaylıkla meydana gelmiyor ki. Hiçbir şey yapmasan otunu ayıklıyorsun. İşte oda aslında çok zararlı özellikle benim için. Her ay ekiyoruz. Seramız var kışında serayı ekiyoruz. Güz sonu ıspanak ekiyoruz. Ispanak boşalıyor biber, domates öyle şeyler ekiyoruz. Boş durduğumuz yok.” (F14)

3.2.8. Ev İşlerinde Geçirdikleri Süre

Görüşmecilerin hepsi gün içerisinde tarımda geçirdikleri vakit dışında ev işlerine de büyük ölçüde vakit ayırmaktadırlar. Ayrıca görüşmecilerin %80’ni ev işlerini tek başına yaptığını belirtmiştir. Kadınlar ev işlerinde tarla da geçirdikleri zaman ve uyku süresi dışında ev işleriyle ilgilenmektedirler.

“Uğraşıyoruz ona dün işimiz akşama kadar temizlikti zaten. Öğle ezanından keri bitmiyor işim. 4-5 saat sürüyor.” (F28)

“Valla ben ev işlerini biraz öğleye kadar yapıyoruz. Yine 2-3 saati buluyor. Ama bazı günler akşama kadar sürdüğü de oluyor. Ama biz hızlı hızlı

yapıp tarlaya gidiyoruz. Bazen tarlada çok işimiz olduğu zaman bırakıyorum mesela, sade mutfakı temizliyorum. Sonra başka günde tamamen temizliğe ayırıyorum.” (F19)

“Valla ona ne kadar vakit ayırıyorum, peynir falan olunca bulaşık çok oluyor. Onların bezlerini yıka kalıplarını yıka çok vakit alıyor. Normalde de orayı temizle et dünya vaktimizi alıyor yine.” (F18)

“Gündüz hep ev işlerindeyiz zaten. En aşağı 5-6 saat ev işler ile uğraşıyoruz. Çamaşır, bulaşık, yemek, temizlik. 5 saatten fazla zaman alıyor. Bunlar çok zaman alıcı şeyler.” (F17)

“Baştan öyle her gün iş yapamıyorum. Ev işlerine arada 1 günümü ayırıyorum. Bazen günde 2-3 saat de geçirdiğim oluyor. Ama evde çok işim varsa eğer bahçeye inmeden o gün evi temizliyorum. Bahçeden gelince yoruluyorum, yapamıyorum. Bahçede iş yapmadan evimi temizliyorum.” (F15)

3.2.9. Yıl İçerisinde Çalışma Süreleri

Görüşmecilerden 3’ü yıl içerisinde 4-6 ay arasında çalışmakta, 13’ü 7-9 ay arasında çalışmakta, 14’ü 10-12 ay arasında çalışmaktadır. Tarımda bütün yıl çalışmayanların hepsi çalışmadıkları aylarda hayvancılık, terzilik, el işi gibi başka işlerle ilgilenmektedirler.

“Valla biz her ay ekiyoruz. Yapıyoruz biz devamlı. Tabi 30 senedir ben bu işi yapıyorum zaten. Öyle hiç boş bırakmıyoruz biz hep ekiyoruz. Yazın yaz sebzeleri ekıyorum, kışın kış sebzeleri ekıyorum.” (F21)

“Şimdi kışın burada sezon mesela kar yağdığı zaman bahçe işi falan yok. Sera olmadığı için, sera olsa da buranın soğukunda olmaz, çok verim alamıyoruz. Yani aşağı yukarı 3 ay falan çalışmıyoruz. Çalışmadığımız zaman da şimdi ben peynir yapıyorum, keş yapıyorum artı köknar kozalağı çam kozalağı bunlarla meşgulüm. Mesela tavuklarım var yumurta işine bakıyorum, böyle. Ayrıca yazın bu yaptıklarımı kışın satıyorum.” (F20)

“Biz yazın ekıyoruz sadece. Tarım yapmadığım aylar da el işi, terzilik yapıyorum. Geçimimi öyle sağlıyorum.” (F23)

“Yılda ne kadar çalıştığımız yıldan yıla değişiyor. Mesela bu yıl hep ettik. Kışın kışlık sebzelerde ekildi. Tüm yıl çalıştık. Ama geçtiğimiz sene kışlık sebze ekmedik. Ama aktif olarak yaz aylarında nisan ayından başlayıp, ekim ayının sonuna kadar devam ediyoruz. Çalışmadığımız aylarda da ürünlerden elde ettiğimiz malzemeleri satıyoruz perakende satış olarak adlandırabiliriz.” (F8)

“Yaz ayları genellikle tarlada geçiyor. Evde uykudan ve ev işlerinden başka durulmuyor. Sürekli bakım istiyor tarla. Sadece yaz ayları yapıyoruz. Bizim de seramız yok. O yüzden kışları ekmek mümkün olmuyor. Hayvanlarım da var benim. Çalışmadığım zamanlarda kışları sadece onlarla ilgileniyorum.” (F4)

3.2.10. Çalışma Koşullarından Memnuniyet Durumu

Görüşmecilerin çalışma koşullarından memnuniyetlerine bakıldığında 13’ün çalışma koşullarından memnun olmadığını, 17’sinin ise çalışma koşullarından memnun olduğu görülmektedir.

“Biz memnunuz. Kafamıza göre yapıyoruz bu işleri isteğimize göre. Ama bu köyde bir sürü boş arazi var kimse ekip biçmiyor, öylece duruyor. Komşularım var mesela arazisi az diye çok ekemiyorlar. Onları da bu komşulara verseler de daha fazla ekse onlar da. Hem daha fazla kazanırlar. Devlet bir yol bulsa da ekebilse herkes.” (F30)

“Çok memnunum, istediğim zaman yapıyorum, istediğim zaman yapmıyorum. Ya bir de bu Mengen hava şartları öyle her şeye uygun değil. Mesela Mengen hava şartları uygun değil, Devrek şuraya yarım saat oranın iklimi daha güzel. Orada daha çok şey yetişiyor. Burada hemen gece kırağı yağıyor, yakıveriyor. İlaçlar pahalandı, ilaç dediğim mesela domatesi ilk diktiğimde ektikten sonra yanmasın diye bir ilaç yapmam lazım sonra yapmıyorum da onu kurtarana kadar vermek lazım. İlaç çok pahalı.” (F24)

“Ben memnunum yani işimi çok seviyorum. Çok memnunum zaten tarımdan memnun olmasam yapamam gayet iyi. İstedğim gibi çalışıyorum. Ama şimdiki gençler bu işi yapmak istemiyorlar. Onlara zor geliyor. Keşke gençlere destek verseler de bu işleri yapsa gençler. Destek olursa gençlere belki bu işleri yaparlar.” (F20)

“Çalışma koşullarından memnunum. Ama maliyetler çok yükseldi. Eskiden ektiğimiz şeyleri ekemiyoruz. Mesela eskiden buğday, arpa filan ekiyorduk. Ancak sebze ekebiliyoruz. Maliyetler yüksek olduğu için onu da bıraktık. Yine hayvanlar çok daha fazlaydı benim. Ama çok maliyet olduğu için onları da azalttım. Yem çok pahalı.” (F4)

“Memnun muyuz memnun değil miyiz? Ya bu deveyi güdeceğiz ya da bu diyardan gideceğiz. 3 tane çocuğum var 46 senemi vermişim. Çocuklarımı okuttum ekmek sahibi yaptım. Mutluyum işimde, iyiyim. Her şey çok pahalı. Güç yetmiyor çok zor. Önceden hayvancılıkta yapıyorduk şimdi yapmıyoruz. Parayla yem, ilaç şu bu derken bir sürü para gidiyor. Sen uğraştığınla kalıyorsun. Öyle çok para kazanamıyorsun.” (F15)

“Sen sabah 9dan gece saat 1e kadar çalışırsan memnun olur musun? Evde 3 kişiyiz ama birbirimizin yüzünü pek görmüyoruz öyle diyeyim. Yani çalışma koşulları iyileştirilse insanlar daha çok severek çalışır. Daha çok üretiriz ama üretimden de fazla kar alamadığımız için fazla üretmeyi tercih etmiyoruz. Maliyetler çok yüksek. Bu kadar saat çalışıyoruz, karşılığını doğru düzgün alamıyoruz.” (F16)

“Memnun olmasan ne yapacaksın, mecbur memnunsun. Maliyetlerden falan memnun değiliz tabi ki ama memnun olmasak ne yapacağız. Bizim zaten öyle kendi arsamız falanda yok çok. Öyle böyle mecbur idare ediyoruz işte. Yapacak bir şeyimiz yok. Ben en çok neye kızıyorum biliyor musun, her yaşlıya bir maaş veriyorlar da bize kocanız emekli diye maaş vermiyorlar. Tamam, kocamız emekli, kocamızda var. Ama ben kocamın emekli olduğunu saklamıyorum. Kocam alıyor parayı cebine koyuyor. Kadın al sende şu parayı cebine koy bir ihtiyacın var mı dediği zaman oluyor mu? Olmuyor. Bize niye vermiyorlar yaşlılara verdiği maaştan maaş.” (F12)

“Hiç sigorta yaptırmadım kendime. İşimizi kaybettik biz bir ara. Sigortaya yazılmıştım ben bir, işimizi kaybedince de yavrum sigortaya yatırdığım parayı geri aldım borca verdim. Başka zamanda bir türlü yazılamadım sigortaya.” (F13)

Çalışma koşullarından memnun olan görüşmecilerin memnun olma nedenleri kendi işlerini yapmaları ve çalışma zamanlarını kendileri

ayarlamalarıdır. Kadınlar uzun süren çalışma saatlerine rağmen bir kişinin emrinde çalışma fikrine sıcak bakmamaktadırlar. Tarım işinde çalışmayı, mesaisi belli, elde edeceği kazancı belli herhangi bir işte çalışmaktan daha iyi görmektedirler. Aslında kadınların birçoğu maliyetlerden, mevcut durumdan şikâyetçiler. Ama onlar aslında kendi işleri olması, köyde doğdukları ve en iyi bildikleri işin tarım işi olması nedeniyle bu işi yapmaktan memnunar. Çalışma koşullarından memnun olmayanların memnun olmama nedeni ise son zamanlardaki yüksek maliyetler, çok fazla çalışma süreleri, sigortalarının olamamasıdır. Bu nedenlerle görüşmeciler daha önceki yıllarda ettikleri arazilerin bir kısmını nadasa bırakmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Çalışma koşullarından memnun olmayan görüşmecilerin verdiği öneriler ise aşağıdaki gibidir;

- 1-Tarım destekler arttırılmalıdır.
- 2-Yükselen maliyetlerin önüne geçilmelidir.
- 3-Gübre, ilaç ve tohum destekleri arttırılmalıdır.
- 4-Hisseli topraklara da destekler sağlanmalıdır.
- 5-Tarım arazisini ekmeyen kişilerin arsaları devlet eliyle üretim yapmak isteyen kişilere ücretsiz kullanılmalıdır.
- 6-Gençler tarıma teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

3.2.11. Tarım Dışı İş Tecrübeleri

Görüşmeciler genellikle tarım işinden başka bir işte çalışmak isteseler dahi tarım işine bu denli alışmış olmaları, yaşlanmış olmaları, kendi işleri olması gibi nedenlerle şu an çalışmak istememektedirler. Ayrıca köyde doğmaları nedeniyle iş bulamamaktadırlar. Köyde doğan köyde tarım yapar düşüncesiyle hareket etmektedirler. Ancak önceden olsa, imkânlar el verse sigortaya sahip olabilecekleri bir işte çalışmak isteyenler de çoğunluktadır.

“Yok, yok ben 60 yaşına girdim artık. Yok, yok ben hep tarım yapıyorum, önceden de tarım istiyordum. Bizin için tarım iyiydi yani bu işimiz.” (F21)

“Önceden olsa çalışırdım tabi, ben çalışırım. Tabi önceden olsa fabrikalarda çalışırdım. Bir de zaten ben köyde yaşadığım için hiç iş aramadım,

çünkü işim çoktu zaten, bağ bostan hayvanlar, ev işleri köy işleri benim zaten vaktimi her şeyimi alıyor.” (F20)

“Valla canımı zaten çocukları büyütene kadar başka bir yerde çalışmaya yeltenmedik. Tarım dışı bir sektörde çalışmak istemezdim. Benim zaten işim var. Öyle başkasına hamallık yapamam. Mis gibi güzel kendi işim var.” (F19)

“Tarım dışında başka bir sektörde çalışmak tabii isterdim. Valla benim niyetim öğretmen olmaktı olmadı. Derslerim de iyiydi, hem okulda da birinciydim. Babamın durumundan beni okutamadılar. İlkokul mezunu olarak kaldım.” (F17)

“İsterdim başka yerde çalışmak. Ekmek parası olsun da ne iş olursa olsun. Her işi yapardım. Ama ben kalabalık yere evlendim. Kaynana, bir sürü kimsenin içine gelin oldum. Nereden bileyim sigortanın falan önemli olduğunu, ama gene onlar öldükten sonra yapsaydım yine olurdu. Yapabilirdim ama evde yine de 2 tane yaşlım var biri 84 biri 86 yaşında. Kendim 65 yaşındayım ama evlendim evleneli yaşlılara bakıyorum. Daha ben ne zaman yaşayacağım. Yok, yok hiç iş aramadım, nasıl iş arayacaksın bu kadar insanın içinde. İş nereden göreceksin. Zaten evde iş çoktu, tarlada iş çoktu. Bana tarımdan başka çare mi kaldı. Nerede göreceğim ben fabrikada falan çalışmayı.” (F15)

“Önceden bir tarım dışı sektörde çalışayım dedim, böyle eve kumaş getiriyorlardı biz keselim diye. Ondan yapayım dedim kestik gönderdik ama onunda parasını alamadık.” (F14)

“Başka sektörde çalışmak isterdim ama şimdi bizden geçti. Köyde başka iş yoktu ki, bir orman bir tarla. Çağırın olsaydı başka işe ona da giderdik. Memur olmak isterdim, masa başında oturmak kötü mü? Çok iyi bir şey ama işte biz yapamadık.” (F11)

3.2.12. Tarım ve Tarım Dışı Gelir

Görüşmecilerin yarısından fazlası gelir konusundaki sorulara tereddütle cevap vermiştir. Bu durum gelirlerini gerçekten tam olarak bilemediklerinden kaynaklanacağı gibi, yanlış beyanla bir ceza ya da vergi ile karşılaşma korkusundan da kaynaklanıyor olabilir. Görüşmecilerin tarımdan kazandıkları

gelirlerine bakıldığında biri yıllık bazda 20.001-30.000 TL arasında, 3'ü 40.001-50.000 TL arasında, 13'ü 990.001-100.000 arasında, 13'ü 100.001 TL ve üzeri gelir elde etmektedirler.

Görüşmecilerden 10'unun tarım dışında herhangi bir geliri bulunmamaktadır. Geriye kalan 20 görüşmecenin tarım dışı geliri bulunmaktadır. Tarım dışı geliri bulunan görüşmecilerden 5'i aylık bazda 1.000-10.000 TL arasında kazanç sağlamakta, 12'si 10.001-20.000 TL arasında kazanç sağlamakta ve 3'ü ise 20.001-30.000 TL arasında kazanç sağlamaktadır.

Görüşmecilerin hepsi sabit bir gelirlerinin olmamasından yakınmaktadır. Görüşmecilerin geneli tarımdan elde ettikleri kazancın yaz kış değiştiğini belirtmişlerdir. Görüşmecilerin çoğu tarımdan büyük bir kazanç elde edememektedir. Büyük bir kazanç elde edenler büyük çaplı tarım yapanlar, çok fazla ürün ekenler ve elde ettikleri ürünlere katma değer katanlardır. Ürüne katma değer katıp satan görüşmecenin elde ettiği kazanç bile düşük kalmaktadır. Katma değer katarak ürün satan görüşmeci kazancının büyük bir bölümünün işletme kirasına, vergilere, çalışan ödemelerine gittiğini vurgulamıştır. Görüşmecilerin geneli KDV harici vergi ödemedikleri için bu konuda yorumsuz kalmışlardır. Sadece artan maliyetlere değinmişlerdir.

“Valla yazın yemiş zamanı 2.000-2.500 buluyor. Çok yemişim var benim. 10.000 falan buluyor. Kışın pazara çıkmıyorum, yazın pazara çıkıyorum. Bak şimdi başladım ocağa kadar yaparım gayrı, onu da sağlık bilir gayrı.” (F21)

“Yazın 1.500-2.000 haftada yapıyorum. Ürünün bol zamanı fasulyem çıkıyor biberim çıkıyor, domatesim çıkıyor o zaman. Ürünlerin en bol olduğu zamanlarda. Tarım dışında da gelirim var. Kira gelirim var. 3.500 lira da kiram var.” (F20)

“Bir şey olmayacak dimi söylüyoruz ama. Şimdi aşağı yukarı ayda 15.000-20.000 kazanıyoruz. Ama tabi öyle her zaman belli olmuyor. Bazen kazanıyoruz bazen kazanamıyoruz. Bazen fazlasını kazanıyoruz bazen azını. Tarım dışı da bir hayvancılık yapıyoruz. İkisini bir arada götürüyoruz.” (F19)

“Söylemek zorunda mıyız şimdi? Kazancımız belli olmuyor. Yazın fazla kazanıyoruz kışın az kazanıyoruz. Kışın 1.500-2.000 kazanıyoruz hafta da ama yazın 4.000-5.000’i buluyor. Tarım dışı da yok zaten bir şeyim.” (F17)

“Şimdi neden soruyorsunuz bunu? Valla şimdi kazandığımız ayda 1 asgari ücret etmiyor. Ama yazın iyi kazanıyoruz. O zaman asgari ücreti geçiyoruz. Asgari ücretin 4.000-5.000 fazlasını kazandığımız oluyor. Bizim giderimiz fazla. Bir yazın çok kazanıyoruz. Oda 4-5 ay zaten.” (F16)

“Tarımdan haftada 2.000 lira kazanıyorum. Yazın kazandığım 5.000-6.000 i buluyor. Çünkü ben devamlı ekiyorum devamlı uğraşıyorum. Sera ile uğraşıyorum. Tarım dışı kira gelirimiz var. Bolu da evimiz var.” (F13)

“Hiç belli mi oluyor kazandığımız. Getirdik işte satılmadı. Kışın bakarsın haftada 200 kazanıyoruz 500 kazanıyoruz. Yaz kış öyle değişmiyor pek bizim ki. Hiç ek gelirim yok. Salıpazarı’nda boş bir evimiz var ona da kiracı bulamıyoruz.” (F12)

“Haftada 1.000 lira kazandığımızda oluyor. Yazında işte kazandığımız üç aşağı beş yukarı aynı civarda oluyor. Tarım dışı da emekli aylığım var.” (F29)

“Hiç belli olmuyor ki ne kazandığımız haftada 300-500 lira. Birde mantar topluyoruz biz kanlıca mantarı; mantar zamanı 1.000-2.000 lira kazandığım oluyor. Hafta haftayı tutmuyor ki, bazı zamanlarda mazotunu karşılamıyor, bazen de çok iyi oluyor. Birde Mengen de kışın daha az insan oluyor. Yazın daha fazla insan oluyor. Onun için yaz kış kazandığın aynı olmuyor.” (F9)

“Tarımdan elde ettiğimiz gelir şu şekilde. Biz tarımdan ürün elde ediyoruz. Daha sonra onlara katma değer katarak ürünler elde ediyoruz. Yani bizim bir meyve sebze satışımız yok. Onları katma değer şeklinde ürünlere dönüştürüyoruz. Elde ettiğimiz gelir çok çok değişken; 30.000-40.000-50.000 de oluyor. Ama 10.000 olduğu da oluyor. Ortalama 20.000-25.000 diyebiliriz.” (F8).

3.2.13. Toplam Gelir

Görüşmecilerden evli olanların hepsinin eşinin geliri bulunmaktadır. Görüşmecilerin hane halkı toplam aylık bazda geliri 3’ünün 11.001-20.000 TL

arasında, 23'ünün 20.001-30.000 TL arasında, 4'ünün 30.001-40.000 TL arasında, 2'sinin 40.001-50.000 TL arasındadır.

“Emekli maaşımız var. Benim adam emekli. 9.000 lira alıyoruz oradan. Allah’a şükür bu satışlar var. Bu satışlarla dışarıdan kızlarıma aldım ev, kendime aldım ev. Hepsinin hakkını verdim yani.” (F21)

“Şimdi siz niye soruyorsunuz bunları bize. Eşimin emekli maaşı 13.500 artı benim kiram var 3.500. Yani şu anda bende çok kazanamıyorum. Yazın bende kazanıyorum 5.000-6.000. Haftalık yani öyle değişiyor. Pazarcı olduğum için ne satabilsek. Bazen çok satabiliyoruz bazen az satabiliyoruz. Öyle sabit bir gelir olmuyor. Bazen çok kazanırız bazen az kazanırız.” (F20)

“Evde benim dışımda çocuklarda başka işlerde çalışıyor. İki çocuğumda asgari ücretle çalışıyor, bir de işte benim bu yapıp sattıklarım var. İşte benimkiler de anca asgari ücret ya da biraz üstü oluyor kazandığım.” (F16)

“Dağdan taştan böyle bitkilerde topluyorum, onları da satıyorum. Oradan da para kazanıyorum. 4 tane ineğim var. Süt yoğurt peynir de yapıyorum. Onları da satıyorum. Oradan da geliyor para. Tavuğumda var ama onları satmıyorum. Onun yumurtalarını kendim yiyorum.” (F10)

“Eşimle beraber bu işi yapıyoruz. Eşim benim çalışmam aynı zamanda. Evimize gelen toplam gelir bu işten elde ettiğimiz gelir. Aylık ortalama 20.000-25.000. Ama dediğim gibi çok değişkenlik gösteriyor.” (F8)

“Brüt 20.000 ama giderlerimizi düştüğünde net 8.000 tarımdan gelirim var. Hayvancılıktan kazancımız dönemsel olarak değişiyor. Bazen kurban satışı olur ayda 3 dana satarız 500.000 lira kazanırız bazen hiç kazanmayız. Yıllık ortalama net 17.000 lira. Tarım, hayvancılık ve eşim muhtar; muhtar ve emekli maaşı ile 39.000 lira aylık gelir diyebiliriz aslında.” (F6)

“Tarımdan kazandığımız masrafları falan çıkınca aylık 2.500-3.000 lira kazanıyoruz. Ama hayvancılıktan aylık en az 10.000 lira kadar kazanıyoruz. Ama oda değişiyor tabi; 15.000-20.000 lira olduğu da oluyor. Arada hayvanları satarsak çok daha fazlasını da kazanabiliriz. Çok değişken. Toplam gelir ise

Eşimin maaşı var; 26.000 lira falan alıyor oda. Geri kalanda tarımdan, hayvancılıktan kazandığımız para.” (F5)

Görüşmecilerin hane halkı toplam gelirlerinin genelini, eşlerinin emekli maaşı ya da çalışmalarından elde ettikleri ücret ve yaptıkları tarım işinden elde ettikleri gelir oluşturmaktadır. Buna ek olarak hayvancılık yapanların süt, peynir, keş gibi ürünlerden elde ettikleri gelir de bulunmaktadır. Ayrıca tüm yıl tarım yapmayanlar el işi, köy ürünü, terzilik gibi işler yapmakta ve bunlardan elde edilen gelir de hane halkı gelirine katkı sağlamaktadır. Ayrıca tarım gelirlerinin sabit olmaması sabit bir hane halkı geliri verisi de elde etmeyi zorlaştırmaktadır.

3.2.14. Sosyal Güvenlik Sorunları

Görüşmecilerden yalnızca 4'ünün tarım sigortaları hakkında bilgisi vardır. Diğer 26 kişinin tarım sigortaları hakkında herhangi bir bilgisi yoktur. Görüşmecilerden yalnızca 5 kişinin sigortası bulunmaktadır. Bu kişilerden 3'ü tarım sigortasından faydalanmaktadır. 2'si ise farklı bir iş kolunda sigortalıdır. Toplam görüşmecilerin toplam sigortalılık yılına bakıldığında 25'inin herhangi bir sigortası bulunmamaktadır. 4'nün toplam 1-10 yıl arasında, 2'sinin 11-20 yıl arasında, 1'inin ise 20-30 yıl arasında sigortalılığı bulunmaktadır. Görüşmecilerden 2'si emeklidir. Bunlardan 1'inin emekliliği tarım sigortasından kaynaklanmakta, 1'inin emekliliği ise başka bir sektörde sigortalı olmasından kaynaklanmaktadır.

Görüşmecilerin neden tarım sigortası yaptırmadığı bakıldığında, %8'si yüksek maliyetler nedeniyle, %17'si ise aile baskısı nedeniyle sigorta yaptırmamıştır. Kırsal kesimde yaşayan bu kişilerin büyük bir çoğunluğu kadınların sigortalılığının gerekli olmadığı kanısında olan aileleri nedeniyle tarımda asıl emeği üretmelerine rağmen kendilerini risklere karşı koruyacak sosyal güvenceleri bulunmamaktadır. Sosyal güvencesi bulunmayan ve emekli olmayan görüşmeciler dışında kalan kişiler genel sağlık sigortasından eşleri üzerinden faydalanmaktadır.

“Yok, yok canım, işte çok pişman yedik ama elimize girmiyor. İşte onu yapmadık. Yok, yok ödemiyorum sigorta. Hiç sorma işte pişmanım, ya inanamadı millet, sigortacılar geldi birkaç kimse ödedi sonra geri çekti paraları ödemedi

kimse. Ödemeler yüksek diye ödemediler. Eşimin üzerinden faydalaniyorum. Orman işletmesinden emekli oldu o.” (F21)

“Ben aslında hayvancılık yaparken hayvanlar benim üzerimeydi. Oradan bir sigorta yaptıracaktım, sonra vazgeçtim, ama biliyorum sigortaları, haberim var. Maalesef işte çok pişmanız. O kadar çalıştık, ama bi sigortamız yok. Senelerdir çalışıyoruz tarlada bostanda ama bir sigorta yaptıramadık. Sigortadan da eşim üzerinden yararlanıyorum. Ya o zamanlar durumlar öyleydi. Ya işte bazen var ya insan gerçekten düşünemiyor. Şimdi de çok pişmanım. Ne kadar önemli olduğunu o zaman düşünememişiz. Aman parası yüksek diye yaptırmadık. Şimdi de çok pişman yiyoruz. Aslında çok güzel paralar kazandım ben, hayvancılık da yaptım tarımda yaptım çok güzel paralar kazandım aslında. Yatırabilirdik. Şimdi de çok pişman yiyoruz.” (F20)

“Sigortam yok. Eşim emekli ama. Benim hiç sigortam olmadı. Keşke sigorta girişim olsaydı şimdi emekli olurum. Birkaç kez yaptırma girişiminde bulunduk ama burada her ailenin kendine has olumsuzlukları vardır. Onlar devreye giriyor. Ailesel problemler ya da kültürel bakış açısı diyelim buna. Erkeğin sigortasının olması yeterli diye görüldüğünden yaptırmadık.” (F6)

“Yok, benim sigortam, beyim yapıvermedi bana. Ben kendim çıkardım sigorta paramı da adam yapıvermedi. Önceden bizim kamyonumuz vardı, onu benim üzerime ver dedim, Bağ-Kur’lu olayım dedim, sende sigortadan emekli ol dedim ama yok razı olmadı. Beyim vermedi yapmadı işte ne yaparsın. Sigortasız kaldık.” (F18)

“Sigortam var. Tarımdan ayda 3.250 TL kendim yatırıyorum. Kazandıklarımın. Ama yani kazandığıma göre çok pahalı. 3.250’yi yatırırsan kadar zorlanıyorum. Düzenli ödüyor musunuz? Valla canım millet beni eylemeseydi şimdiye emekliydim. Ama şimdi artık her ay düzenli yatırıyorum. Ama önceden ayları kaçırdık. Gününü kaçırmadan ödemek gerekiyormuş, ayları kaçırdık ödeyemediğimiz oldu, ama bilmiyorduk. Yani onları da düzenli ödeseydik şimdi emekliydik, bir şey yokmuş. Valla ben sigortamı da yatırmaya 45 yaşında başladım. Şurada 4-5 seneye kadar inşallah emekli olacağım. Ama işe 2 sene önceye kadar yatırmaya başlasaydık emekliydim, ama olmadı işte. Hala emekli olamadık.” (F19)

“Sigortam var ama tarımdan sigortam yok. Kardeşim bana sigorta yaptı bende onu ödüyorum. Tarımla ilgisi yok. Bağ-Kur’la Sigorta arasında da çok fark yok zaten ücret anlamında. Düzenli şekilde sigortamı ödüyorum. 13 yıllık sigortam var.” (F16)

“Pişman yiyorum şu çoluk çocuk büyüyünce bir sigortalı işe gitmediğime. Çoluk çocuk var birde hayvanlarımız var. İki ineğimiz var onun peşinde dolaşmaktan, beyim işte çalışıyordu. İmkânımız olmadı. Onun için bende sigorta yaptıramadım. Ödeyemedim onun parasını. Zaten adam çalışıyordu onun sigortası vardı. Hiç sigortalı işte çalışmadım, ama keşke çalışsaydım.” (F14)

“Sigortam vardı oradan emekli oldum. Önceden tarımdan oldu sonra normal sigortalı oldum. Kendim yatırdım SSK’lıyım. Ama Bağ-Kur emeklisi değilim. SSK emeklisiyim. Önce bir tarımdan sigorta yaptırdık ama daha sonra onu SSK ya çevirdik. Daha önceden dikime gittim ben, ormanda çam dikiminden sigortalı oldum. Oradan emekli oldum işletmeden. İşletmeden numara aldık, parasını kendimiz yatırdık. 45 gün dikime gittim, 10 seneden emekli oldum. Ama hep kendim dışarıdan düzenli yatırdım paralarımı öyle emekli oldum. Şimdi de emekliyim ama nelerle yatırdık o paraları, çok zorluk çektik. O zaman çoktu parası, mesela o zaman yatırmak azdı ama şimdi de az para alıyoruz.” (F11)

“Bağ-Kurluyum, kendim yatırıyorum. Ben aynı zamanda çiftçi kayıt sistemine üyeyim ama kendi şirketim üzerinden Bağ-Kurluyum ben. Tarımdan Bağ-Kur’lu değilim yani. Şirket üzerinden yatırmayı tercih ettim.” (F8)

Görüşmecilerin geneli sigortalarının olmamasından pişmandır. Aslında önceden sigorta başlangıcı yaptırmış ancak sigorta priminin yüksek olması nedeniyle ödedikleri bir miktar prim tutarını geri almak zorunda kalmışlardır. Yatırdıkları zaman sigorta prim tutarlarını geri almak zorunda kalmasalar şu an emekli olabilirlerdi. Sigorta prim tutarlarının sabit bir gelire sahip olmayan tarım çalışanlarını çok yormaktadır.

Öte yandan görüşmecilerin büyük bir çoğunluğunun eşinin sigortası bulunmakta ya da emeklidir. Ataerkil toplum yapısı burada da kendini göstermektedir. Kadınların sigortalı olması yerine erkeklerin sigortalı olması tercih edilmektedir. Erkeğin sigortasının bulunması aile fertleri için yeterli

görülmektedir. Aslında bireyler emeklilik yaşına gelene kadar sigorta sorunu ile en çok hastanelerde karşılaşmaktadır. Hastanelerde eşlerinin sigortaları üzerinden faydalanmaları, sigorta ile ilgili bir sorunlarının bulunmadığı algısı oluşturmaktadır. Hastanelerde herhangi bir sorun yaşamadan muayene olabilen kadınların akıllarına sigorta yaptırmaları gerektiği düşüncesi gelmemektedir.

3.2.15. İş Kazası Yaşama Durumu

Görüşmecilerin iş kazası yaşayıp yaşamama durumuna bakıldığında, görüşmecilerin çoğu iş kazası geçirmediğini belirtmişlerdir. Aslında görüşmecilerin çoğu ufak tefek yaralanma geçirmiştir. Ancak bu yaralanmaları tarım işinin bir gereği olarak görmektedirler. Traktörden düşme gibi büyük bir kaza yaşamadıkları sürece bu ufak yaralamamaları iş kazası olarak değerlendirmemektedirler.

Aslında kadınların birçoğu sigortasız çalışmakta olduğu için tarım işinde iş kazası önemli bir yere sahiptir. Görüşmecilerden iş kazası yaşayanların çoğu traktörden düşme sonucunda yaralanmışlardır. Belli yerlerinde kırıklar oluşmuştur. Oluşan bu kırıklar, sürekli beden çalışması gerektiren tarım işlerini idame ettirmelerini hastalık sürecinde imkânsız hale getirmiştir. Ama kaza geçiren kadınlar eşleri üzerinden tedavi olabilmışlerdir. Kaza geçirmelerine rağmen sigorta yaptırmamışlardır.

“İş kazası yaşadım. Zamanında tarlalara giderken 3 kere traktörden düştüm. Ama Allah’a şükür bir şey olmadı. Bir yerim falan kırılmadı, başım kanadı öyle pek bir şey olmadı. Yiyecek ekmeğimiz varmış.” (F19)

“Dodge pikabımız var, ondan düştüm. İki kollar böyle kırıldı kalakaldım. Gelin baktı biraz adam baktı biraz. Çok zordu hiçbir işe bakamadım. İşler yarım kaldı.” (F18)

“Tarladan gelirken araba kazası geçirdim. Ama şükür ucuz atlattık pek bir şey olmadı.” (F15)

“Motordan düştüm bak daha yeni izi var, kolum kırıldı. Öyle yattım kaç ay. En büyüğü buydu yoksa ufak tefek şeyler hep oluyor ama o kadar çok değil.” (F10)

“Ben bu işlerle uğraşırken motordan düştüm. Belim kırıldı. Belime de platin takılacak emme taktıramıyorum şimdi. Ot yüklerken römorktan düştüm.” (F7)

“Çok, ufak tefek yaralanmalar zaten oluyor. Bir de motordan düştüm, traktörden düştüm. Belim kırıldı, onun için tedavi oldum.” (F6)

“Ufak tefek iş kazaları geçirdim. Onlarda çok büyütülecek şeyler değildi. İşte oramızı kestik, buramızı kestik. Öyle çok büyük bir kaza yaşamadım.” (F16)

“Yok, yok öyle büyük bir kaza geçirmedi. Ama sadece inekleri getirirken inek üstüme çıktı kolum kırıldı. Oda iyi oldu iş yapmadım.” (F14)

“Allah’a şükür hiç öyle iş kazası geçirmedi. Hiç öyle traktörden falan düşüp bir şey olmadı.” (F13)

3.2.16. Toplumsal Cinsiyet Algıları

Görüşmecilerin tamamı kadın-erkek eşitliğinin olmadığını vurgulamışlardır. Ataerkil toplum nedeniyle erkeklerin sürekli kadınların önünde olduğunu özellikle tarımda asıl emeği yaratmalarına rağmen erkeklerin her zaman bir adım önde olduğunu belirtmektedirler. Kadınlara pozitif ayrımcılığın artırılmasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle ataerkil toplum nedeniyle sadece kadının vazifesi olarak görülen ev işlerinin de paylaşılması gerektiğini, böylece kadının ekonomiye olan katma değerinin artırılabilceğini de vurgulamaktadırlar.

Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu kadınların ataerkil toplum nedeniyle desteklenemediğini vurgulamıştır. Görüşmecilerin hepsi, tüm kadınların çalışması gerektiğinin ve ekonomik özgürlüğünün olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu kapsamda kadın istihdamını artırılmasının gerektiğini, kadın girişimcilerin proje geliştirmelerine teşvik edilmesi ve kadın istihdamına teşviklerinin artırılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Görüşmecilerin geneli kadınların erkeklerden önde olması gerektiğini savunurken, görüşmecilerden sadece bir tanesi erkeklerin her zaman önde olması gerektiğini savunmuştur. Erkeklerin önde olması gerektiğini savunan görüşmecinin bu fikrinin arka planında yatan temel neden, görüşmenin

tamamından anlaşılacağı üzere, yaşadığı toplum ve kültürel olgulardır. Erkeklerin ön planda bulunmasına alışılmış olması görüşmecinin düşüncesini bu yönde sabitlemesine neden olmaktadır. Kadınların çalışmasının olumlu karşılandığına dair görüşlerden bazıları aşağıda verilmiştir.

“Kadınların çalışması güzel karşılanıyor. Genellikle bizim köyde 3-5 kadın varız. Hepimizde güzelce çalışıyoruz. Her kadın çalışmalı. Hele yazın ne olsa yapıyoruz. Kadın erkek ayımı yok ya. Yok be bizim komşularla pek yok yani, yok yok öyle şeyimiz yok. Ama türküye genelinde eşitsizlik var. Kadın cinayetleri falan çok kötü o kötü.” (F21)

“Çok iyi buluyorum. Ben herkese diyorum, mesela genç evlenenlere evlenme eline ekmeğini al. Yani ben buna çok karşıyım. Böyle işi olmadan evlenene ben çok karşıyım. Benim kızım 27 yaşında evlendi mesela okudu çalıştı etti evlendi. Herkesi Allah yarattı herkes eşit. Eşit olmamızı isterim erkelerle tabi ama değiliz.” (F20)

“Zaten hep kadınlar çalışıyor genelde. Erkekler böyle itekleye itekleye çalışıyor. Birlikte çalışıyoruz ama işte biraz itmek lazım. Zaten şimdi bütün gençler okuyor sonrada çalışıyor. Sigortaları falan yatıyor. Önceden böyle bir şey yoktu. Şimdi herkes çalışıyor da sigorta yaptırıyor. Böyle olması çok güzel. Herkes çalışsın yani. Kadınlar hep çalışmalı. Eline ekmeğini almalı. Şimdi erkek de kadın da eşit olması lazım. Birlikte çalışıyoruz ama hiçte eşit değiliz. Kadınlar sürekli çalışıyor erkekler yatmayı düşünüyor. Tarlada tabanda kadınlar hep daha çok çalışıyor. Bazen erkekler tarlada kadınlarla çok güzel çalışıyor ama bazıları çalışmıyor. Kadınlar tarlada tek başına çalışacağım diye uğraşıyorlar. Erkekler sadece tarlada değil evde şöyle yediği yemeğin tabağını bile kaldırmıyor. Ama yok maalesef. Evde de kadınlar çalışsın tarlada da kadınlar çalışsın. Keşke eşit olsaydık.” (F19)

“Her kadın çalışmalı. Valla muhtaç değilsin kimseye. Cebinden paran eksik olmuyor. Çalışmak iyi bir şey. Mesela ben satış yapmasam benim adam çıkarıp da bana harçlık vermez. Alışmadı çünkü. Kadınlar çalışmaları için destekleniyor. Bak benim kızım var; oda tarım yapıp para kazanıyor. Gurbete verdim köye düştü. O da sürekli çalışıyor gece gündüz yok.” (F18)

“Kadının çalışmasına iyi de diyen oluyor kötü de diyen oluyor. Bazıları diyor ki; kadının işi kocasının yanı, evinin işi. Sende diyorum ki git bir işte çalış maaşın olsun emekli ol. İkisini de söyleyen oluyor. Bak bana, emekliliğimde yok hiçbir şeyim yok benim. Nasıl eşit olacaksın erkeklerle? Erkekler kendini biz erkeğiz diye yüksekte görüyor. Onların adı erkek ya. Hiç demiyorlar kadınlara sende bu kadar emek veriyorsun ediyorsun çalışıyorsun. Çocuklara bakıyorsun. Sende iyi bir yerde ol demiyorlar. Hep onların altlarında eziliyoruz.” (F12)

“Kimse kadınların çalışmasını desteklemiyor. Ne desteklemesi, aynı tas aynı hamam. Nereden destekleyecekler. Her şeyi kendim yapıyorum. Kadınla erkek aslında eşit değil ama eşit işte. Daima erkekler rahat. Ben olmasam beyim hiçbir şey beceremez. Mesela beyim inek sağamaz, tarla ekemez. Hiçbir şey yapmıyor. Ev işide yapmıyor. Tekneler dolusu ekmekler, bazlamaçlar. Bütün her şeyi ben yapıyorum. Ama onların hep arkasında kalıyoruz. Bizden hep daha üstte görüyorlar kendilerini. Her şeyi biz yapıyoruz kaymağını onlar yiyor.” (F11)

“Kadınlara daha fazla pozitif ayrımcılık sağlanmalı. Kadınlara verilen desteklerin artması lazım. Kadınlar çiftçiliğe ilk başladığında tohum desteği, gübre desteği sağlanmalı. Bu destekler sağlanıyor ama onlar çok çok büyük ölçekli tarım yapanlara sağlanıyor. Bizim gibi küçük ölçekli tarım yapanlara destek verilmiyor. En basiti toprak analizinin bile ücretsiz olması lazım. Kadınlar erkeklerden daha fazla çalışıp daha fazla emek vermesine rağmen kadın erkek kesinlikle eşit değiliz.” (F8)

SONUÇ

Bu çalışmada Bolu ili Mengen ilçesinde tarımda çalışan kadınların sosyal güvenlik sorunlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kadın tarım çalışanları ile yüz yüze anketler yapılmış, derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar analiz edilmiştir.

Çalışma verilerine göre tarım işinde çalışan kadınların büyük bir çoğunluğunun orta yaş ve üstü kişiler oldukları görülmektedir. Birçoğunun evli ve çocuklu olduğu görülmüş olup yine birçoğunun çalışırken çocuklarına bakacak kimselerinin olmadığı saptanmıştır. Aynı zamanda kadınlar vakitlerinin bir kısmını da tek başına yaptıkları ve ataerkil toplum yapısı nedeniyle onlara yüklenen bir sorumluluk olarak görülen ev işleri ile geçirmektedirler.

Çoğu kadın tarımı asıl işi olarak yapmaktadır. Sahip oldukları arazilerin çoğunun kendilerine ait olduğu ancak parça parça yerlerde bulundukları saptanmıştır. Birçok arazi hisseli ve parçalıdır. Bu nedenle büyük ölçekli tarım yapılamamaktadır. Topraklarının parçalı olmasından kaynaklı yeteri kadar tarımsal destek alamamaktadırlar.

Kadınların tarımdan kazançları Mengen ilçesi için oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Görüşmeciler genellikle tarım işleri yanında terzilik, el işi ve özellikle hayvancılık gibi ek işler yürütmektedirler. Ekilen tarım arazilerinin bir kısmı hayvanların beslenmesi için kullanılmaktadır.

Kadınlar iş kazalarına maruz kalmaktadırlar. Sosyal güvenceden yoksundurlar. Çoğu zaman eşinin sosyal güvencesinden yararlanmaktadırlar. Toplumda hak ettikleri değeri bulamadıklarını, buna karşın kadınların kendi ekonomik özgürlükleri için çalışması gerektiğini savunmaktadırlar.

Tarımda çalışan kadınların ortak sorunlarının giderilmesi konusunda topluma ve politika yapıcılara önemli görevler düşmektedir. Öncelikle Mengen ilçesindeki tarım potansiyelini bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabileceği biçimden çıkartıp ekonomik değer yaratacak hale getirmek gerekmektedir. Tarımsal sınai bitkiler ve orman örtüsü açısından zengin olan Mengen’de, sanayi hammaddesi olan tarım ürünlerinin ekilmesinin desteklenmesi ve yatırımcıların da

bu yönde teşvik edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte tarıma dayalı sanayi sektörlerinin teşvik edilmesi ve tarım reorganizasyonunun da yapılması gerekmektedir. Tohum, ilaç, gübre destekleri arttırılmalıdır. Yapılan desteklemeler hisseli araziler için de uygulanmalıdır. Ayrıca ilçede tarım kooperatifleri kurularak katma değerli tarım ürünü üretilerek tarımdan elde edilen gelir arttırılabilir.

Ülkemizde kadınların işgücüne katılım oranı OECD ve AB ülkelerine bakıldığında düşük seviyede kalmaktadır. Kadınların işgücüne katılımının artması kadınların ekonomik yönden bağımsız hale gelmesini sağlamayacaktır. Sadece bununla kalmayıp sosyal hayatta daha etkin olmalarını da sağlayabilir. Ülkemizde ve Bolu'da istihdamın arttırılması için kadın istihdamı teşvik edilmelidir. Kadın istihdamını arttırmak için iş ve aile yaşamında denge sağlanmaya yönelik düzenlemeler gerekmektedir. Kadınlar ev işlerinde de çok fazla vakit geçirmektedirler. Bu durum onlara ek bir yük getirmektedir.

Kadınların eğitim seviyesinin artırılması gerekmektedir. Eğitimi düşük kadınlar meslek edindirme kursları gibi kurslara teşvik edilmeli ve yönlendirilmediler. Ayrıca kadın istihdamına yönelik teşviklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Yaptığımız görüşmeler sonucunda da görülmektedir ki tarım sektöründe çalışan kadınların birçoğu ilkokul mezunudur. Genç kadın nüfusunun tarım sektörüne teşviki sağlanmalıdır. Ayrıca tahsilli ziraat mühendisi gibi tarım ile ilgisi ve bilgisi yüksek olan kadınların da tarım yapmaları teşvik edilmelidir.

Sosyal güvenlik açısından bakıldığında, öncelikle kırsal kesimde yaşayan ve geçiminin çoğunluğu tarım ve hayvancılıktan sağlayan kadınların sosyal güvenlik ile ilgili bilgileri oldukça azdır. Sigortalar hakkında yeterli bilgisi olmayan kadınların nasıl başvuru yapacakları hakkında da bilgileri bulunmamaktadır. Çalışma verileri bu durumu açıkça gözler önüne serilmektedir. Birçok kadının tarım sigortalılığı hakkında bilgisi yoktur. Bilgisi olmayan kadınlar sigorta konusunda nereye başvuracakları ne gibi işlemler yapacaklarını ve en önemlisi sigortanın onlara getirdiği avantajlardan bihaberdirler. Bu konuda Tarım Müdürlükleri'nin, Ziraat Odaları'nın, Sosyal Güvenlik Kurumu Müdürlükleri'nin iş birliği ile daha fazla çalışma yürüterek tarımda çalışan kadınların bilgilendirilmeleri arttırılmalıdır.

Tarımda çalışan birçok kadının sigorta yatırmamasının nedeni aile baskısıdır. Aile baskısı toplumda kadın-erkek eşitliğinin olmadığını ve erkek egemen bir toplumda kadınların ikinci plana atıldığını gözler önüne sermektedir. Özellikle tarımda asıl emeği oluşturan kadın, karşı karşıya kaldığı riskler karşısında savunmasızdır. Kadınların sigorta yaptıramamasının bir diğer nedeni ise maliyetlerin yüksek olmasıdır. Tarım sigortası primleri oldukça yüksektir. Birlikte çalışan aile üyeleri maliyetlerin yüksek olmasından kaynaklı sadece erkeğe sigorta yaptırarak kadının sağlık konusunda erkekten yaralanmasını yeterli görmektedir. Bu nedenle tarım sigorta prim tutarları azaltılmalıdır. Aynı zamanda belli dönemlerde kazanç sağlanabilen tarım sektörü için özel prim ödeme dönemleri belirlenmelidir. Bu gibi özendirmeler tarım sektörünün de canlanmasını sağlayacaktır.

Kayıt dışı istihdam oranı 2022 yılı için %26,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın büyük bir çoğunluğunu tarım sektörü oluşturmaktadır. 2022 yılı verilerine göre tarımda kayıt dışı kadın istihdamı %90,1'dir. Çalışmamızda da görüldüğü üzere görüşmecilerin çoğunluğunun sigortası bulunmamaktadır. Bu oran oldukça fazladır. Kadınlar tarımda asıl emeği yaratmasına rağmen ücretsiz aile çalışanı olmanın ötesine geçememiştir. Tarımda kadını ücretsiz aile çalışanı olmaktan çıkartmak için gerekli bilgilendirmelerin yapılması gerekmektedir. Kadınlara sosyal güvenlik hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmalı, tarım sektöründe faaliyet gösteren kadınlara pozitif ayrımcılık sağlayan düzenlemelerin artırılması gerekmektedir. Kadınların istihdamının artması ülkeye ekonomik ve sosyal açıdan büyük katkı sağlayacaktır.

Kendi hesabına çalışan tarım aile işletmelerinin gelirleri çok düşüktür. Kadınlar bu sektörde ücretsiz ve sosyal güvenceden yoksun çalışmaktadır. Tarımda sosyal güvencesi olmayan erkek çalışanlar da mevcuttur. Aile işletmelerinin ya da küçük ölçekli çiftçilikle uğraşan ailelerin gelirleri ailenin tüm fertlerine yetecek düzeyde olmadığından sosyal güvenlik de arka plana itilmektedir. Bu durumun çözüm yollarından biri de büyük ölçekli kamusal tarım işletmelerinin kurulması olabilir. Bu büyük işletmeler tarım çalışanlarının gelirlerini artırma ve sosyal güvenlik sağlama imkânı sunabilirler.

Son olarak kadınların insana yakışır tarım işleri yapabilmesi, sosyal güvencelerin olabilmesi, çalışma saatlerinin uzun olmaması, iş kazalarına maruz kalmamaları aynı zamanda toplumsal bir sorumluluktur. Erkekler kadınların teşvik edilmesi, cesaretlendirmesi ve bilgilendirilmesi konularında kadınlara yardımcı olmalıdırlar.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 6 atıf sistemi kullanılmıştır.)

Akpınar, T., & Ögütöğulları, E. (2020). Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Kısa Tarihçesi.

Alper, Yusuf (2018) Sosyal Güvenlik Ders Notları, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Alper, Y. (2011). Sosyal Güvenlik Reformu Ve Finansmanla İlgili Beklentiler. Sgd-Sosyal Güvenlik Dergisi, 1(1).

Alper, Yusuf. (2011). Sosyal Güvenlik, (Tokol, A. Ve Alper, Y. (Ed.)), Sosyal Politika, Bursa: Dora Yayınevi.

Alkan, S. Ve Toksoy, D.. 2009. Orman Köylerinde Kadın Ve Kırsal Kalkınma. (Trabzon İli Örneği). II. Ormancılıkta Sosyoekonomik Sorunlar Kongresi. 19-21 Şubat 2009, Isparta, S. 99-107.

Altıntaş, C. (2014). Uluslararası Çalışma Örgütü (İlo) Ve Uluslararası Sosyal Güvenlik Teşkilatı (Issa) Tarafından Yayınlanan Uluslararası Belgelerde Sosyal Güvenliğin Kapsamı Ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Sosyal Güvence, (7), 35-57.

Akbıyık, T. (2020). Tarım Veya Orman İşlerinde Hizmet Akdiyle Süreksiz Olarak Çalışanların Sigortalılığı. Çalışma Ve Toplum, 3(66), 1483-1500.

Ali Nazım Sözer, Türkiye’de Sosyal Hukuk, 2.Bası, İzmir 1998 S.29; Uşan, S.64.

Altunöz, U. (2017). Sosyal Güvenlik Politikaları Açısından Bütçe Transferlerinin Makroekonomik Etkileri: Türkiye Deneyimi. International Review Of Economics And Management, 5(1), 58-77.

Andaç, Faruk: İşsizlik Sigortası, Tühis, Ankara 1999.

Arı, F. A. (2006). Türkiye’de Tarımın Ekonomideki Yeri Ve Güncel Sorunları. Çalışma Ve Toplum, 2(9), 61-81.

Arıcı, Kadir (1999). Sosyal Güvenlik, Tes-İş Sendikası Eğitim Yayınları, Ankara.

Arıcı, Kadir (2016), “Sosyal Güvenliğin Uluslararası Boyutu”, Sosyal Güvenlik (Ed. Y. Alper-S.Tekeli), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Arıcı, K. (2015). Türk Sosyal Güvenlik Hukuku. Ankara: Gazi Kitabevi.

Arıcı, K. (1999). Sosyal Güvenlik Dersleri. Tes-İş Sendikası.

Arpa, A. T., & Kolçak, M. (2017). Türkiye Ve Oecd Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Harcamaları. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(3), 651-677.

Arslan, M. (2003). Türkiye’de İslam Ve Çalışma Ahlakı Değerleri. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(2), 7-21.

Arzu, K. A. N. (2019). Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Tarımsal Üretim Değeri, Kadınların İşgücüne Katılımı Ve Sermaye Stoku Arasındaki İlişkinin Panel Veri Analizi İle Karşılaştırması. Türk Tarım Ve Doğa Bilimleri Dergisi, 6(1), 52-63.

Aydın, U. (2020). Covid-19 Pandemisi; İş Ve Sosyal Güvenlik Hukuku Alanında Yarattığı Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 181-214.

Aydın, Ufuk (1999) Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No:1117, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No:156, Eskişehir.

Aydın, S. (2016). Türkiye’de Kadının İstihdamı Ve Kadına Dair Sosyal Güvenlik Uygulamaları. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 243-258.

Aydın, F. Avrupa Sosyal Şartı.

Ayhan, A. (2012). Sosyal Güvenlik Kavramı Ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. Sgd-Sosyal Güvenlik Dergisi, 2(1).

Bacha Sımões, E., & Hayta, S. (2020). Sosyal Güvenlik Ve Sağlığın Finansmanı: 2000-2015 Dönemine İlişkin Değerlendirme. Journal Of Social Policy Studies/Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 20(48).

Bağış, R. C. (2020). Her Mevsimin İşçileri: Denizli’de Mahalli Mevsimlik Tarım İşinde Çalışan Kadınlar. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29(4), 138-150.

Bahar, O., & Bingöl, F. K. (2010). Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam Ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2), 43-61.

Bakanlığı, K. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) İşgücü Piyasası Ve Genç İstihdamı Özel İhtisas Komisyonu Raporu.

Başterzi, Fatma (2006), Yaşlılık Sigortası (Normların Uyumlaştırılması Ve Yeniden Yapılandırma Açısından), Tisk Yayınları No:275, Ankara.

Bedük Aykut Ve Okan Mete (2006), “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reorganizasyon Çalışmaları”, Selçuk Üniversitesi, Karaman İ.I.B.F. Dergisi, Sayı:11, Yıl:9, Aralık- 2006.

Benek, S., Baydemir, R., & Bozdoğan, S. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği Ve Çalışma Koşulları Üzerine Bir İnceleme: Beylikova (Eskişehir) Örneği. Türk Coğrafya Dergisi, (76), 75-94.

Beşer, N. Ö., & Kadanalı, E. (2021). Türkiye’de Tarımsal Sabit Sermaye Yatırımları Ve Tarımsal Büyüme Arasındaki İlişki. Yuzuncu Yıl University Journal Of Agricultural Sciences, 31(2), 408-417.

Bolu Ticaret İl Müdürlüğü (2022). “2022 Yılı Ekonomik Görünüm Ve Faaliyet Raporu”. (<https://Bolu.Ticaret.Gov.Tr/Data/6476e84413b876af64df7fa6/2022%20yılı%20-%20%C4%B0l%20ekonomik%20g%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%20raporu.Pdf>, 01 Haziran 2023’de Erişildi.)

%20%C4%B0l%20ekonomik%20g%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%20raporu.Pdf, 01 Haziran 2023’de Erişildi.)

Bolu Çalışma Ve İş Kurumu İl Müdürlüğü (2022). “2022 Yılı İşgücü Piyasası Araştırması Bolu İli 2022 Yılı Sonuç Raporu”.

(<https://Media.Iskur.Gov.Tr/66655/Bolu.Pdf>, 01 Haziran 2023’de Erişildi.)

Bolu İl Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu, 2023.

Canbay, T., & Demir, M. (2013). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıkları Ve Sosyal Güvenlik Ahlakı. Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, 20(2), 303-315.

Candan, E., & Günal, S. Ö. (2013). Tarımda Kadın Emeği. Turkish Journal Of Agricultural Economics, 19(1).

Chapra, Ömer, Hurşid Ahmed, (1991), İslam Ekonomisi Ve Sosyal Güvenlik Sistemi, (Çev:Faruk Yılmaz), Marifet Yayınları, İstanbul.

Cural, M. (2016). Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Yapısı Ve Sisteme Yapılan Bütçe Transferlerinin Ekonomik Yansımaları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(2), 693-706.

Çelikoğlu Ilyas (1994); Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri Ve Türkiye

Uygulaması,Dpt Uzmanlık Tezi, Nisan, Ankara.

Çemrek, F. Türkiye'deki Illerin Sosyal Güvenlik Konusuna İlişkin Göstergelerin İstatistiksel Olarak Analizi. Ahi Evran Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(1), 73-94.

Çetin, M., & Yücesoy, A. (2020). Covid-19 Sürecinde Ab Ve Türkiye'nin Tarım Politikalarına Yeniden Bakış. Yeni Türkiye Dergisi, (113).

Çavuş, Ö. H. (2017). Sosyal Güvenlik Sisteminin Denetim Yapısı Ve Denetim Birimleri. Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, 24(2), 523-542.

Çolak, A. (2019). Sosyal Politikanın Uluslararası Taraflarından Uluslararası Çalışma Örgütü Ve Küreselleşme. Balkan Ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 73-84.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile Ve Kadın Emeği. Toplum Ve Bilim, 86(3), 139-170.

Demir, A., & Yirmibeşoğlu, G. (2016). Çalışan Kadının Sosyal Güvenlik Hakkı. International Journal Of Social Sciences And Education Research, 2(2), 835-840.

Demir, M. (2015). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Haklarına İlişkin Değerlendirmeler Ve Öneriler. Çalışma Ve Toplum, 1(44), 177-194.

Demir, Hanifi, Sosyal Güvenlik Alanında Çalışan Kamu Personellerinin Örgütsel Stres Kaynaklarının İncelenmesi: Bitlis Ve Siirt Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü Örneği, İstanbul, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2017.

Doğan, A. (2009). Ekonomik Gelişme Sürecine Tarımın Katkısı: Türkiye Örneği. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 9(17), 365-392.

D.P.T., 2007, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, [Http://Ekutup.Dpt.Gov.Tr/Sosyalgu/Oik681.Pdf](http://Ekutup.Dpt.Gov.Tr/Sosyalgu/Oik681.Pdf), (Erişim Tarihi: 09.2023).

Dur, V. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (İlo) Sosyal Güvenlik Politikalarındaki Dönüşüm.

Ecevit, Y.. 2003. Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir? C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 25 (4). 2003 Özel Eki.

Egeli, Haluk, (2009), Parafiskalite Ve Parafiskal Gelirler(Sosyal Güvenlik Reformu Kapsamında), Altın Nokta Basın Yayın Dağıtım, İzmir

Egemen, E., A. (2015) Mevsimlik Tarım İşçileri Ve Barınma Sorunları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İtÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ekin, N. (2003). Türkiye'de İşsizlik: İş Aramayan İşsizler-Kırsal Yoksullar-Kentsel Kayıt Dışı Yapay İstihdamdakiler-Açık İşsizler. İş Hukuku Ve İktisat Dergisi (Kamu-İş), 7(2), 115-134.

Ekin, N., Alper, Y., & Akgeyik, T. (1999). Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme Ve Yeniden Yapılanma. İstanbul Ticaret Odası.

Ergun, A. D. (2014). Sosyal Güvenlik Reformunun Öteki Yüzü: Kadınların Eşitliği (!). Toplum Ve Demokrasi Dergisi, 2(4), 211-218.

Ersoy, M., & Şerafettin Özsoy, M. (2017). Tarım Finansmanının Kalkınmadaki Rolü Ve Önemi: Bir Model Önerisi. Öneri Dergisi, 12(47), 1-14.

Eştürk, Ö., & Kılıç, A. (2016). Türkiye Kırsalında Kadın Yoksulluğu. Ardahan Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(3), 143-153.

Ekmekçi, Ömer/ Tuncay, A.Can. Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Güncelleştirilmiş 11. Baskı. İstanbul: Beta Yayınevi, 2005.

Ezer, B. Tarihçesi Ve Bugünü İle Birleşik Krallık Sosyal Güvenlik Sisteminin Esasları.

Fırat, M. S. (2016). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi Ve Sosyal Güvenlik Açıkları. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2016(127), 317-338.

Glennerster, H. (2000). British Social Policy Since 1945, Washington: Blackwell Publishers.

Gökkür, S. Tarım, Sanayi Ve Ekonomide Yeni Marka Devlet Ekonomisi.

Gökbayrak, Ş. (2011). İşgücü Piyasaları Ve Sosyal Güvenlikte Dönüşüm Ekseninde Kadınların Emeklilik Güvencesi. Çalışma Ve Toplum, 2(29), 165-190.

Görmüş, A. (2019). Türkiye’de Tarımsal İstihdamın Cinsiyete Dayalı Yapısı Ve Sosyal Politika Önerileri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 14(3), 563-578.

Güdek-Gölçek, Ş. (2019). Neoliberal Politikaların Türkiye’de Kadın İstihdamına Etkisi. Sosyoekonomi, 27(41), 129-150.

Gül, S. S. (2000). Yeni Sağ Sosyal Güvenlik Anlayışının Tarihsel Bağlantıları: İngiltere Ve Türkiye Örnekleri. Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 40(3-4), 51-66.

Gülçubuk, B., Şengül, H., Aluftekin, N., Kızılaslan, N., & Kılıç, M. (2005). Tarımda İstihdam Sosyal Güvenlik Uygulamaları Ve Kırsal Yoksulluk, Türkiye Ziraat Mühendisliği V1. Teknik Kongresi, 2, 1173-1196.

Gülmez Mesut (2013), Uluslararası Sosyal Politika, Hatipoğlu Yayınları, Ankara.

Günaydın, G. 2009. Türkiye Tarım Politikalarında “Yapısal Uyum”. 2000’li Yıllar. Mülkiye Dergisi, Bahar, Cilt Xxxııı, Sayı: 262: 175-223.

Güvercin, C. H. (2004). Sosyal Güvenlik Kavramı Ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 57(2).

Güzel A, Okur A R: Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım. 7. Bası. İstanbul 1999: 1-70, 459- 460.

Güzel, A., Okur, A. R., & Caniklioğlu, N. (2010). Sosyal Güvenlik Hukuku. Beta Basım Yayım Dağıtım.

Güzel, A., Okur, A. R., & Caniklioğlu, N. (2016). Sosyal Güvenlik Hukuku (16. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

<https://www.tuik.gov.tr/>

<https://www.oecd.org/>

<https://www.turmob.org.tr/Ekutuphane/Read/42354859-4ab5-4275-9921-C52bb0781fa7>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Istatistiklerle-Genclik-2022-49670>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Isgucu-Istatistikleri-2022-49390>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Tarımsal-İşletme-Isgucu-Ucret-Yapisi-2022-49687>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Tarımsal-Girdi-Fiyat-Endeksi-Aralik-2022-49567>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Bitkisel-Uretim-Istatistikleri-2022-45504>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Tarım-Urunleri-Uretici-Fiyat-Endeksi-Aralik-2022-49734>

<https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/7b0b48c6-Ceba-472b-8011-C4a9b3125133/Is-Kazasi-2022-07-21-09-56-51>

<https://www.Tarimorman.Gov.Tr/Sgb/Belgeler/Performans%20programlar%C4%B1/Tarım%20ve%20orman%20bakanlı%C4%9c%202022y%C4%B1%C4%B1%20performansprogram%C4%B1.Pdf>

<https://www.Tarimorman.Gov.Tr/Sgb/Belgeler/Veriler/Gsyh.Pdf>

<https://www.Diken.Com.Tr/Kilicdarogluna-Niyet-Erdogana-Kismet-Sgk-Batiyor/>

<https://www.Sozcu.Com.Tr/2022/Ekonomi/Acigi-Katlanani-Sgk-Iflasin-Esiginde-7451022/>

<https://www.Dunya.Com/Kose-Yazisi/Sgknin-2022-Acigi-397-Milyar-Tl/687180>

<https://www.Haberturk.Com/Butceden-Sgk-Ya-249-Milyar-Tl-Kaynak-Aktarildi-3002365-Ekonomi>

https://Acikders.Ankara.Edu.Tr/Pluginfile.Php/50655/Mod_Resource/Content/1/Sosyal%20g%C3%Bcvenli%C4%9fin%20finansman%C4%B1.Pdf#:~:Text=Sosyal%20g%C3%Bcvenli%C4%9fin%20finansman%C4%B1n%C4%B1%20sa%C4%9flamada%20kullan%C4%B1lan,%C3%Bc%C3%A7%C3%Bcnc%C3%Bc%20bir%20finansman%20kayna%C4%9f%C4%B1%20olu%C5%9fturmaktad%C4%B1r.

<https://Webdosya.Csb.Gov.Tr/Db/Ced/Icerikler/Bolu-Ilcdr-2021-20220721102455.Pdf>

<https://Media.Iskur.Gov.Tr/66655/Bolu.Pdf>

<https://T24.Com.Tr/Haber/Tarimsal-Istihdamda-Yasanani>

<http://Acikerisim.Deu.Edu.Tr:8080/Xmlui/Bitstream/Handle/20.500.12397/5634/8.4%20karadeniz.Pdf?Sequence=1>

https://Books.Google.Com.Tr/Books?hl=Tr&lr=&id=Sqkv2okt95yc&oi=Fnd&pg=Pr15&dq=1300+L%C3%9c+Yıllarda+%C4%B0ng%C4%B0ltere%27de+Sosyal+G%C3%9cvenli%C4%B0k&ots=071ketsl0t&sig=Ecrmvqphiljrlsbsdpxdf587t4g&redir_esc=Y#V=Onepage&Q=1300&F=false

<https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Download/Article-File/96044>

<https://www.Amazon.Com.Tr/Bireysel-%C4%B0%C5%9f-Hukuku-%C3%96ner-Eyrenci/Dp/605242382x>

<https://www.Alomaliye.Com/2017/10/17/Tarim-Hayvancilik-Ve-Ormancilikla-Ugrasanlari-Sosyal-Guvenligi/>

<https://www.Aa.Com.Tr/Tr/Turkiye/Kovid-19-Surecinde-Uygulanan-106-Tedbirle-Tarim-Ve-Gidada-Carklar-Dondur/2264515>

<https://Iskenderuntso.Org.Tr/Sosyal-Guvenligin-Onemi/>

https://Cdn-Acikogretim.Istanbul.Edu.Tr/Auzefcontent/Ders/Sosyal_Guvenlik/3/Index.Html

https://Cdn-Acikogretim.Istanbul.Edu.Tr/Auzefcontent/Ders/Sosyal_Guvenlik/6/Index.Html#Konu-8

<https://www.Birgun.Net/Haber/Bati-Bizi-Bu-Yuzden-Mi-Kiskaniyor-Turkiye-Oecdinin-Dibinde-429237>

<https://www.Setav.Org/Turkiyede-Sosyal-Guvenlik-Sistemi/>

<https://Media.Iskur.Gov.Tr/15351/Istihdamda-3i-Sayi-5.Pdf>

<https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Istatistiklerle-Kadin-2019-33732>

[Http://Auzefkitap.Istanbul.Edu.Tr/Kitap/Sosyalhizmetler_Ao/Sosyalguv.Pdf](http://Auzefkitap.Istanbul.Edu.Tr/Kitap/Sosyalhizmetler_Ao/Sosyalguv.Pdf)

[Https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Isgucu-Istatistikleri-2020-37484](https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Isgucu-Istatistikleri-2020-37484)

[Https://Data.Worldbank.Org/Country/Turkey?View=Chart](https://Data.Worldbank.Org/Country/Turkey?View=Chart)

[Https://Data.Tuik.Gov.Tr/Search/Search?Text=%C4%B0%C5%9es%C4%B0zl%C4%B0k](https://Data.Tuik.Gov.Tr/Search/Search?Text=%C4%B0%C5%9es%C4%B0zl%C4%B0k)

[Http://Www.Alomaliye.Com/2021/07/01/Sgk-Sigortali-Istatistikleri-Nisan-2021/](http://Www.Alomaliye.Com/2021/07/01/Sgk-Sigortali-Istatistikleri-Nisan-2021/)

[Https://Www.Sgkrehberi.Com/Haber/244680/2020-Yili-Ssk-Tarim-Ve-Ek-5-Tarim-Sigortasi-Primleri-Belli-Oldu.Html#:~:Text=%2d%20%C4%B0ste%C4%9fe%20ba%C4%9fl%C4%B1%20ek%205%20tar%C4%B1m,%2c76%20tl'ye%20y%C3%Bckseldi.](https://Www.Sgkrehberi.Com/Haber/244680/2020-Yili-Ssk-Tarim-Ve-Ek-5-Tarim-Sigortasi-Primleri-Belli-Oldu.Html#:~:Text=%2d%20%C4%B0ste%C4%9fe%20ba%C4%9fl%C4%B1%20ek%205%20tar%C4%B1m,%2c76%20tl'ye%20y%C3%Bckseldi.)

[Https://Www.Generali.Com.Tr/Blog/Ek-5-Sigorta-Primi-Ne-Kadar/](https://Www.Generali.Com.Tr/Blog/Ek-5-Sigorta-Primi-Ne-Kadar/)

[Https://Www.Haberturk.Com/Ek5-Tarim-Sigortasi-Nedir-Ek5-Tarim-Sigortasi-2019-Prim-Tutari-Ne-Kadar-2519324-Ekonomi](https://Www.Haberturk.Com/Ek5-Tarim-Sigortasi-Nedir-Ek5-Tarim-Sigortasi-2019-Prim-Tutari-Ne-Kadar-2519324-Ekonomi)

[Https://Www.Isvesosyalguvenlik.Com/Tarim-Ssk-Sigortalilarinin-Odeyecegi-Prim-Tutarlari/](https://Www.Isvesosyalguvenlik.Com/Tarim-Ssk-Sigortalilarinin-Odeyecegi-Prim-Tutarlari/)

[Https://Www.Haberturk.Com/Sgk-Ssk-Primi-Ne-Kadar-Oldu-2021-Istege-Bagli-Bag-Kur-Sgk-Primi-Ne-Kadar-2918330-Ekonomi](https://Www.Haberturk.Com/Sgk-Ssk-Primi-Ne-Kadar-Oldu-2021-Istege-Bagli-Bag-Kur-Sgk-Primi-Ne-Kadar-2918330-Ekonomi)

[Https://Www.Sgkhocasi.Com/Ek-5-Istege-Bagli-Tarim-Sigortasi-Primleri-Ne-Kadar.Html](https://Www.Sgkhocasi.Com/Ek-5-Istege-Bagli-Tarim-Sigortasi-Primleri-Ne-Kadar.Html)

[Https://Www.Gursesgazetesi.Com/Finans/Ek-5-Tarim-Sigortasi-Guncel-Tutarlari-Ne-Kadar-2021-Ek-5-Tarim-Sigortasi-Hakkinda-Detaylar-H39813.Html](https://Www.Gursesgazetesi.Com/Finans/Ek-5-Tarim-Sigortasi-Guncel-Tutarlari-Ne-Kadar-2021-Ek-5-Tarim-Sigortasi-Hakkinda-Detaylar-H39813.Html)

[Https://Sgkbilgisi.Com/Ek-5-Tarim-Sigortasi-Primi/](https://Sgkbilgisi.Com/Ek-5-Tarim-Sigortasi-Primi/)

[Https://Www.Bloomberght.Com/Ihracat-Ikliminde-Iyilesme-Devam-Ediyor-2283928](https://Www.Bloomberght.Com/Ihracat-Ikliminde-Iyilesme-Devam-Ediyor-2283928)

[Https://Acikders.Ankara.Edu.Tr/Pluginfile.Php/50649/Mod_Resource/Content/1/Sosyal%20g%C3%Bcvenli%C4%9fin%20tarihsel%20geli%C5%9fimi.Pdf](https://Acikders.Ankara.Edu.Tr/Pluginfile.Php/50649/Mod_Resource/Content/1/Sosyal%20g%C3%Bcvenli%C4%9fin%20tarihsel%20geli%C5%9fimi.Pdf)

[Https://Www.Sgk.Gov.Tr/Wps/Portal/Sgk/Tr/Calisan/Calisan/Tarim_Calisanlarin_Sigortaliliklari](https://Www.Sgk.Gov.Tr/Wps/Portal/Sgk/Tr/Calisan/Calisan/Tarim_Calisanlarin_Sigortaliliklari)

[Https://Www.Nufusu.Com/Il/Bolu-Nufusu#:~:Text=Bolu%20n%C3%Bcfusu%20bir%20%C3%B6nceki%20y%C4%B1la,%2c%20%50%2c53%20kad%C4%B1nd%C4%B1r.](https://Www.Nufusu.Com/Il/Bolu-Nufusu#:~:Text=Bolu%20n%C3%Bcfusu%20bir%20%C3%B6nceki%20y%C4%B1la,%2c%20%50%2c53%20kad%C4%B1nd%C4%B1r.)

Gerek, N., & Oral, I. (2004). Sosyal Güvenlik Hukuku (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayını.

Ilo. (1952). Social Security (Minimum Standards) Convention No. 102.

Ilo (1990); Tarımda Ve Kırsal Kesimde Sosyal Güvenlik (Çev: Yusuf Alper) Tdav, İstanbul-1990.

Izgi, Bb (2008). Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Son Gelişmeler. Çalışma Ve Toplum, 1 (16), 85-107.

Kaleli, E. (2015), Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamın Vergi Gelirleri Ve Ekonomi Üzerine Etkileri, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.

Karabayır, I. (2019). Ilo Temel Sosyal Güvenlik Standartları Kapsamında Aile Yardımlarının Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Entegrasyon: Ab Araştırmalı Öneriler (Doctoral Dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).

Karadeniz, O. (2006). Türkiye'de Çiftçilerin Sosyal Güvenliği Ve Sosyal Güvenlik Reformunun Çiftçiler Üzerine Olası Etkileri.

Karadeniz, O. (2011). Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar Ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik. Çalışma Ve Toplum, 2(29), 83-127.

Kaşıkcı, A. (2022). Tarımsal Emeğin Görünmeyen Yüzü: Tarımda Kadın Temsili Üzerine Bir Araştırma. Upa Strategic Affairs, 3(2), 111-131.

Kayabaşı, E. T. (2020). Covid-19’un Tarımsal Üretime Etkisi. Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(5), 38-45.

Karaman, S., & Taşcıoğlu, Y. (2020). Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Türkiye İş Kurumu Odaklı Yönetim Modeli. Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 34(1), 225-236.

Kılıçalp, E., Inan, A., & Subaşı, H. (2001). Gap’ın Diyarbakır İlindeki Tarıma Dayalı İmalat Sanayindeki Gelişme Sürecine Etkileri. 1. Gap Ve Sanayi Kongresi Bildiriler El Kitabı, Diyarbakır: Tmmob Makine Mühendisleri Odası, 29-30.

Kılınç, E. C., & Kılınç, N. Ş. (2021). Türkiye’de Tarımsal Üretim-Gelir İlişkisi: Düzey-2 Bölgeleri Üzerine Bir Uygulama. Verimlilik Dergisi, (2), 177-192.

Kılıç, M. Sosyal Güvenlik Hakkının Kapsamı Ve Sınırı. İş Ve Hayat, 3(5), 378-398.

Klasen, S. (1999), Does Gender Inequality Reduce Growth And Development? Evidence From Cross-Country Regressions, World Bank Policy Research On Gender And Development Working Paper, No.7, Washington, D.C.

Kocacık Faruk Ve Gökkaya Veda B (2005) ‘ Türkiye’de Çalışan Kadınlar Ve Sorunları’, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1.

Koray, M., (2005) Sosyal Politika, Imge Kitabevi, İstanbul.

Kovancı, O. (2003). Kapitalizm, Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayını.

Kurulu, B. M. G. (1948). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.

Mehmet, Ö. Ç. A. L., & Boyacıoğlu, N. Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Finansman Yöntemleri: Türkiye’de Ve Dünyada Sosyal Güvenliğin Finansmanına Kısa Bir Bakış-Financing Methods Of Social Security Services: Social Security Financing In The World And Turkey A Brief Overview. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(26), 910-923.

Muzaffer, K. O. Ç. (2006). Sosyal Güvenlik Ve Beveridge Raporu. Mali Çözüm Dergisi, İsmmo Yay, (76), 90-102.

Organ, I., & Yavuz, E. (2017). Sosyal Güvenlik Sistemi Açıklarının Analizi Ve Ekonomi Üzerindeki Etkisi. Aydın İktisat Fakültesi Dergisi, 2(1), 105-123.

Önal, N. E. 2010. Anadolu’da Tarımın Öyküsü. Yazılama Yayınları. İstanbul.

Özbekmezci, Şule Ve Sahil, Sare; (2004), “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik Ve Barınma Sorunlarının Analizi”, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 19(3), S261-274.

Özügürlü, M. 2011. Küçük Köylülüğe Sermaye Kapanı. Türkiye’de Tarım Çalışmaları Ve Köylülük Üzerine Gözlemler. Nota Bene Yayınları. Ankara.

Özsuca, Şerife Turcan (1984).; “Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşanan Kriz Ve Sistemin Yeniden Yapılanması Üzerine Öneriler” Tes-İş Sendikası, Ankara, 1994.

Özsuca, Ş. T., & Gökbayrak, Ş. (2012). Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Uyum Sorunu Ve Denetim Mekanizmalarında Etkinliğin Sağlanması. Sgd-Sosyal Güvenlik Dergisi, 2(2).

Öztürk, S., & Başar, D. (2018). Türkiye’de Kadınların İşgücü Piyasasına Yönelik Tercihleri: Kayıt Dışı Sektör Özelinde Bir Analiz. Sgd-Sosyal Güvenlik Dergisi, 8(2), 41-58.

Öztürk, S., & Karataş, M. (2020). Türkiye ‘De Kadınların İstihdam Edilmelerini Zorlaştıran

Faktörler. Hak İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi, 9(24), 180-204.

Özkaraca, E. (2002). İşsizlik Sigortası Kapsam Ve Yardımları (Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

Sağlam, F. (2019). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde Tüm Hak Ve Özgürlüklere Yönelik Kurallar Üzerine Bir Deneme. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 25(2), 1236-1252.

Saraçoğlu, Fatih (2003), Vergi Afları, Vergiye Uyum Ve Türkiye Uygulamaları, Gazi Üniversitesi İibf.

Sevgi, Işık (2019). Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Sosyal Hizmetler. İksad Yayınevi.

Sönmez,S.(1988).Sağlık Hizmetlerinin Finansmanının Boyutları Ve Bunalımın Etkileri, Türkiye Mali Eğitim Sempozyumu 23-26 Nisan 1987, İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi, İstanbul.

Söngütay, B. İngiltere'de Sosyal Güvenlik Organları Ve Devlet Sigortalarının Fonksiyonları. In Journal Of Social Policy Conferences (No. 9-10-11, Pp. 95-109).

Sözer, A. N. (1994). Türkiye'de Sosyal Hukuk, Ankara: Kamu-İş Yayınları

Sözer, A. N. (1998). Türkiye'de Sosyal Hukuk (2. Baskı). İzmir: Barış Yayınları.

Şahin, K., & Develi, A. (2021). Kadın İstihdamında Kayıt Dışılık Sorunu. Kesit Akademi Dergisi, 7(27), 386-400.

Şahinli, M. A., & Şahbaz, N. (2013). Tarımda Kadın İstihdamı: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılık Durumu. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2013(2), 85-103.

Şakar, M. (2016) "Özel Sektörde Süreksiz Tarım İşlerinde Sigortasız Çalışabilen İşçilerin Neden Olduğu Sıkıntılar: Bir Örnek Olay!", Sicil İş Hukuku Dergisi, 35, 43-50.

Şakar Müjdat (1992); "Sosyal Güvenliğin Finansmanı",Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Sosyal Güvenlik Kurultayı, Cemiyet Yayınları No; 2, Ankara.

Şenocak, H. (2009). Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi. In Journal Of Social Policy Conferences (No. 56).

Temir, M. Türk İş Ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Tarımda Çalışanlar/Agricultural Workers In Turkish Labour And Social Security Law.

Temel, S. (2019). Sosyal Güvenlik Reformunda Kadın.

Toprak, Z., & Yücel, V. Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (Asead) Eurasian Journal Of Research

Tuğba, E. R. E. M., & Atsan, T. (2012). Kırsal Kadınların Sosyo-Ekonomik Durumları Ve Geleceğe Yönelik Beklentileri (Tra1 Bölgesi Örneği). Tarım Ekonomisi Dergisi, 18(1 Ve 2), 1-11.

Tunçomağ, Kenan, Sosyal Güvenlik Kavramı Ve Sosyal Sigortalar, Yenilenmiş 4. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 1988.Hes In Social And Economics (Ejrse).

Tunçomağ, Kenan: Sosyal Güvenlik Kavramı Ve Sosyal Sigortalar, 5. Bs., İstanbul, Beta Yay., 2000.

Tuncay, A. Can - Ekmekçi, Ömer, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 1.Baskı, İstanbul, Legal Yayınevi, 2008.

Tuncay, C., & Ekmekçi, Ö. (2017). Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri,(Sosyal Güvenlik), 19. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Türk-Đş: Sosyal Güvenlik Reformu Araştırması, Ankara, Mayıs-1996.

Tük, Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021.

https://www.tuik.gov.tr/Media/Announcements/Turkiye_Aile_Yapisi_Ara%C5%9Ftirmasi_2021.Pdf. Erişim Tarihi 09.2023.

Türkiye İhracatçılar Derneği, 2023 İhracat Raporu, 2023.

Ulutürk, S., & Kutlu, D. A. N. E. (2009). Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm Ve Türkiye Uygulaması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8(29), 114-142.

Uşan, M. F. (2016), “Kanun Yapmak Bu Kadar Kolay Mı Yahut Bu Kadar Zor Mu? (5510 Sayılı Kanun Uygulaması Çerçevesinde Bir Tesbit)”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, 1, 209-228.

World Bank (2003), Engendering Development: Through Gender Equality In Rights, Resources, And Voice. New York: Oxford University Press.

World Bank (2023), “Employment In Agriculture”, Erişim Adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.Agr.Empl.Fe.Zs>. Erişim Tarihi: 09.2023.

World Bank (2023), “Employment In Agriculture, Female (% Of Female Employment)”, Erişim Adresi:

<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SL.Agr.Empl.Fe.Zs&country=#>. Erişim Tarihi: 09.2023.

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.Uem.Totl.Ma.Zs?view=chart>

World Bank (2023), “Employment Male (% Of Male Employment)”, Erişim Adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.Uem.Totl.Ma.Zs?view=chart>. Erişim Tarihi: 09.2023

World Bank (2023), “Employment Female (% Of Female Employment)”, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.Uem.Totl.Fe.Zs?end=2022&start=1991&view=chart>. Erişim Tarihi: 09.2023

World Bank (2023), <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/preview/on#>. Erişim Tarihi: 09.2023

Yalçın, H. E. İstihdam Ve Sosyal Güvenlik Politikalarında Teşvik Uygulamalarının Değerlendirilmesi.

Yamakođlu, E., & Karaçöp, E. (2019). Bazı Atipik Çalışma Modelleri Bakımından Kadınların Sosyal Güvenliği. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 25(2), 1463-1485.

Yaşar, S. (2017). İşçi Sigortaları Kurumunun Kuruluşu. Sgd-Sosyal Güvenlik Dergisi, 7(2), 211-232.

Yazgan, Turan (1977). Sosyal Sigorta, İstanbul Üniversitesi Yayın No:2360, İktisat Fakóltesi Yayın No: 402, Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi, İstanbul.

Yereli, Ahmet Burçin, Oğuz Karadeniz (2004), Türkiye’de Kayıtdışı İstihdamın Vergi Kayıp Ve Kaçakları Üzerine Etkisi, Türkiye’de Vergi Kayıp Ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya.

Yıldırak, N., Gülçubuk, B., & Gün, S. (2003). Türkiye’de Gezici Ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma Ve Yaşam Koşulları Ve Sorunları. Tarım-İş.

Yıldırım, İ. (2011). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi Ve Bireysel Emeklilik (Master's Thesis).

Yılmaz, A. (2004), Tahsis Mevzuatı İşlemleri, Ssk Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Yılmaz, A.; Bertan, A. (2019). Tarımda Mevsimlik Göçmen Mülteci İşçiler Çalıştay Raporu, Yaşar Üniversitesi, Unesco Uluslararası Göç Kürsüsü Rapor Servisi, İzmir.

Yılmaz, S. (2018). Türkiye’de Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri Ve Sosyal Güvenlik Hukuku Düzenlemeleri. Sosyal Çalışma Dergisi, 2(2), 63-80.

Yurdadoğ, V. (2000), “Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri”, Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi, 2(7-8), 86-93.

Yurdadoğ, V. (2017). Sosyal Güvenlik Ve Yeniden Gelir Dağılımına Etkisinin Teorik Çerçeve Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26(1), 254-269.

Yurdadoğ Volkan (2002); “Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri”.

Yusuf Alper, Kadir Arıcı (2015), “Sosyal Güvenlik”, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2659, Eskişehir.

Yuvalı, E. Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik Kavramı. İş Ve Hayat, 6(11), 46-74.

EKLER

EK 1 Görüşmelerde Kullanılan Soru Yönergesi

1.BÖLÜM

1. Yaşınız?

☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44 ☐ 45-54 ☐ 55-64 ☐ 65+

2. Eğitim durumunuz:

☐ Hiç okul bitirmemiş ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü

3. Medeni durumunuz:

☐ Evli ☐ Bekâr

4. Kaç çocuğunuz var?

☐

5. Çocuklarınızın yaşları nedir?

☐

6. Siz çalışırken çocuklarınıza bakacak birileri var mı?

☐ Evet, var. ☐ Hayır, yok.

7. Hane içinde kaç kişi yaşıyorsunuz?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10+

8. Eşiniz çalışıyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

9. Hane halkında bakmakla yükümlü olduğunuz kişi sayısı:

☐

10. Eviniz kira mı, kendinizin mi?

☒ Kira ☐ Kendinizin

2. BÖLÜM

11. Kaç yıldır tarımla ilgileniyorsunuz?

☐ 1-5 ☐ 6-10 ☐ 11-15 ☐ 16-20 ☐ 21-25 ☐ 26-30 ☐ 30+

12. Tarım işi asıl iş mi ek iş mi?

☐ Evet ☐ Hayır

13. Asıl işiniz değil ise asıl işiniz nedir?

☐

14. Ektiğiniz ürün tipi nedir?

☐

15. Tarımsal arazi büyüklüğünüz nedir?

☐ 1-30 dönüm ☐ 31-60 dönüm ☐ 61-90 dönüm ☐ 91 ve daha fazla

16. Tarımsal arazilerinizden ne kadarını ekiyorsunuz?

☐

17. İşe bağlı hastalık veya iş kazası geçirdiniz mi?

☐ Evet ☐ Hayır

18. Tarım Sigortalıları Havuzu (TARSİM) hakkında bilginiz var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

19. Günde kaç saat çalışıyorsunuz?

☐ 1-3 ☐ 4-6 ☐ 7-9 ☐ 10-12 ☐ 12+

20. Haftalık çalışma süresiniz nedir?

☐ 1-10 ☐ 11-20 ☐ 21-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 51-60 ☐ 60-70 ☐ 70+

21. Yılda kaç ay çalışıyorsunuz?

☐ 1-3 ☐ 4-6 ☐ 7-9 ☐ 10-12

22. Evde ev işlerinde geçirdiğiniz süre nedir?

☐ 0-1 ☐ 2-3 ☐ 3-4 ☐ 4-5 ☐ 5+

23. Yıl içerisinde çalışmadığınız aylar var mı?

☐ Evet, var. ☐ Hayır, yok.

24. Yıl içerisinde çalışmadığınız aylar var ise bu aylarda herhangi bir işle ilgileniyor musunuz?

☐ Evet, ilgileniyorum. ☐ Hayır, ilgilenmiyorum.

25. Yıl içerisinde çalışmadığınız aylarda başka işlerle ilgileniyorsanız bu işler nelerdir?

☐

26. Tarım geliriniz nedir?

☐ 0-10.000 TL ☐ 10.001-20.000 TL ☐ 20.001-30.000 TL ☐ 30.001-40.000 TL
☐ 40.001-50.000 TL ☐ 50.001-60.000 TL ☐ 60.001-70.000 TL ☐ 70.001-80.000 TL
☐ 80.001-90.000 TL ☐ 90.001-100.000 TL ☐ 100.000 TL +

27. Tarım dışı bir geliriniz var mı?

☐ Evet, var. ☐ Hayır, yok.

28. Tarım dışı gelirinizin kaynağı nedir?

☐

29. Tarım dışı geliriniz ne kadar?

☐ 0-10.000 TL ☐ 10.001-20.000 TL ☐ 20.001-30.000 TL ☐ 30.001-40.000 TL
☐ 40.001-50.000 TL ☐ 50.001-60.000 TL ☐ 60.001-70.000 TL ☐ 70.001-80.000
TL ☐ 80.001-90.000

30. Hane halkının toplam geliri nedir?

☐ 0-10.000 TL ☐ 10.001-20.000 TL ☐ 20.001-30.000 TL ☐ 30.001-40.000 TL
☐ 40.001-50.000 TL ☐ 50.001-60.000 TL ☐ 60.001-70.000 TL ☐ 70.001-80.000
TL ☐ 80.001-90.000

3. BÖLÜM

31. İstihdam türünüz nedir?

☐ Ücretli ☐ Yevmiyeli ☐ Kendi hesabına-işveren ☐ Ücretsiz aile çalışanı

32. Sigortanız var mı?

☐ Evet, var. ☐ Hayır, yok.

33. Sigortanız var ise sigorta türünüz nedir?

☐ Ek 5 tarım ☐ Bağkur- 4a

34. Tarım için sigortalılıkta hangi maddeden yararlanıyorsunuz?

☐

35. Genel sağlık sigortanızın kaynağı nedir?

☐ Eş üzerinden ☐ Kendisi dışarıdan yatırıyor.

36. Genel sağlık sigortası türünüz nedir?

☐ İşinden dolayı ☐ Yeşil kart

37. Sigorta primlerinizi düzenli ödüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

38. Sigortanız yok ise neden sigorta yaptırmıyorsunuz?

☐ Yüksek maliyet

☐ Başka yerden gelen bir gelir

☐ Düşük gelir elde edilmesi

☐ Diğer.....

39. Daha önce tarım sektöründe sigortalı olarak çalıştınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

40. Daha önce tarım dışı bir sektöründe sigortalı olarak çalıştınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

41. Toplam kaç yıl sigortalılığınız var?

☐ 1-10 ☐ 11-20 ☐ 21-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 50+

42. Çalışma koşullarınızdan memnun musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

43. Çalışma koşullarınızın iyileştirilmesi için bir öneriniz var mı, varsa nedir?

☐

44. Tarım dışı bir sektörde çalışmak1 ister misiniz?

☐ Evet ☐ Hayır

45. Tarım dışı bir sektörde çalışmak isterseniz bu sektör hangisi olurdu?

☐ Sanayi

☐ Hizmet

46. Daha önce tarım dışı bir sektörde iş aradınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

47. Toplumda çalışan kadınlara yönelik tutum hakkında görüşleriniz nedir?

☐

48. Toplumsal genel olarak cinsiyet sorunu hakkında ne düşünüyorsunuz?

☐

EK 2 Görüşmeci Bilgileri

Tablo EK.1. Görüşmeci Bilgileri

SIRA	YAŞ	MEZUNİYET	MEDENİ DURUM	ÇOCUK SAYISI	ÇOCUKLARA BAKACAK BİRİ VAR MIYDI?	HANEDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISI	EŞİNİZ ÇALIŞIYOR MU?	BAKMAKLA YÜKÜMLÜ OLDUĞU KİŞİ SAYISI	EV KİRA-KENDİNİN
F1	55-64	İlkokul	Evli	2	Hayır	2	Hayır (Emekli)	1	Kendinin
F2	55-64	Üniversite	Evli	2	Hayır	4	Evet	2	Kendinin
F3	45-54	İlkokul	Evli	2	Evet	5	Evet	3	Kendinin
F4	55-64	İlkokul	Evli	3	Evet	3	Hayır (Emekli)	1	Kendinin
F5	45-54	İlkokul	Evli	2	Hayır	6	Evet	3	Kendinin
F6	55-64	İlkokul	Evli	4	Evet	2	Evet	1	Kendinin
F7	55-64	İlkokul	Evli	1	Hayır	2	Hayır (Emekli)	1	Kira
F8	25-34	Üniversite	Evli	0		2	Evet	1	Kendinin
F9	55-64	İlkokul	Evli	4	Hayır	8	Hayır (Emekli)	7	Kendinin
F10	65+	İlkokul	Bekâr	3	Hayır	1			Kendinin
F11	65+	İlkokul	Evli	4	Hayır	5	Hayır (Emekli)	3	Kendinin
F12	65+	İlkokul	Evli	5	Hayır	2	Hayır (Emekli)	1	Kendinin
F13	65+	İlkokul	Evli	7	Hayır	8	Hayır (Emekli)	7	Kendinin
F14	55-64	İlkokul	Evli	5	Hayır	2	Hayır (Emekli)	1	Kendinin
F15	65+	İlkokul	Evli	3	Hayır	3	Hayır (Emekli)	3	Kendinin
F16	45-54	İlkokul	Bekâr	2	Hayır	3		2	Kendinin
F17	65+	İlkokul	Evli	3	Hayır	4	Hayır (Emekli)	2	Kendinin
F18	65+	İlkokul	Evli	4	Evet	2	Hayır (Emekli)	1	Kendinin
F19	45-54	İlkokul	Evli	4	Hayır	3	Hayır (Emekli)	1	Kendinin
F20	45-54	İlkokul	Evli	2	Hayır	2	Hayır (Emekli)	1	Kira
F21	55-64	İlkokul	Evli	3	Hayır	2	Evet	2	Kendinin
F22	45-54	İlkokul	Evli	3	Hayır	4	Hayır (Emekli)	3	Kendinin
F23	45-54	İlkokul	Evli	2	Hayır	3	Hayır (Emekli)	1	Kendinin
F24	45-54	İlkokul	Evli	3	Hayır	4	Hayır (Emekli)	3	Kendinin
F25	45-54	İlkokul	Evli	2	Hayır	3	Hayır (Emekli)	2	Kendinin
F26	45-54	İlkokul	Evli	3	Hayır	2	Hayır (Emekli)	1	Kendinin
F27	45-54	İlkokul	Evli	3	Hayır	3	Hayır (Emekli)	2	Kendinin
F28	45-54	İlkokul	Evli	2	Hayır	4	Hayır (Emekli)	2	Kendinin
F29	45-54	İlkokul	Evli	3	Hayır	2	Hayır (Emekli)	1	Kendinin
F30	65+	İlkokul	Evli	3	Hayır	2	Hayır (Emekli)	1	Kendinin